

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONALE
"SUPRÉMATIE DE DROIT"

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

No 1, 2024

Спеціалізоване
видавництво

Specialized
publishing house

Agenția Națională de Asigurare
a Calității în Educație și Cercetare

CERTIFICAT

de recunoaștere a revistei
în calitate de publicație științifică de profil

Seria RȘP Nr. 062

Supremația Dreptului

ISSN 2345-1971

E-ISSN 2587-4128

Fondator: Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene „Constantin Stere”

Tipul B

Profil: Științe juridice

În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității
în Educație și Cercetare nr. 17 din 24 februarie 2023, pentru o perioadă de 4 ani.

Președinte

Andrei CHICIUC

Eliberat la 07 aprilie 2023

Chișinău

SUPREMACY OF LAW

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

No. 1, year 9 (2024)

The journal is registered by the Ministry of Justice of the Republic of Moldova,
Decision No. 311 of July 12, 2016

Field of research: Legal sciences

EDITORS- IN -CHIEF: *Spiros FLOGAITIS*, Doctor of Law, University Professor,
President of the European Public Law Organization Greece
Jose Luis IRIARTE ANGEL, PhD, Professor of private international law,
Public University of Navarra, Spain

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Alexandr SOSNA*, Doctor of Law, Associate Professor, State University of Moldova

Editing in Romanian and Russian: *Tudor SOROCEANU*. Editing in English: *Lorina AVORNIC*. Editing in French: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Computerized assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COUNCIL

Giuliano AMATO, Doctor of Law, University Professor, La Sapienza University of Rome, former Prime Minister, Italy
Gheorghe AVORNIC, Dr. hab. in Law, University Professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Sergiu CRIJANOVSKI, Doctor of Law, Associate Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Bogdan CUZA, Doctor of Law, Doctor of Economics, Germany
Talia HABRIEVA, PhD in Law, University Professor, Academician, Russian Academy of Sciences
Nicolai INSIN, PhD in Law, University Professor, Academician, National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Vytautas NEKROSIUS, Doctor of Law, University Professor, Lithuania
Natalia ONISCENCO, Doctor of Law, University Professor, academician, Institute of State and Law „VM Koretsky”, National Academy of Sciences of Ukraine
Kakha SHENGELIA, PhD in Law, University Professor, Rector, Caucasus University, Tbilisi, Georgia
Tudorel TOADER, Doctor of Law, University Professor, Rector, Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania
Andrei TREBKOV, Doctor of Law, President of the International Union of Lawyers, Russian Federation

EDITORIAL BOARD

Mihail BAIMURATOV, PhD in Law, University Professor, senior scientific adviser, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine
Oleg BALAN, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Aurel BAIESU, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Violeta COJOCARU, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Cristina COPACEANU, Doctor of Economics, Associate Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Ion CRAIOVAN, Doctor of Law, University Professor, Romania
Andrian CRETU, Doctor of Law, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Lucian DINDIRICA, Doctor of History, Associate Professor, Romania
Mircea DUTU, Doctor of Law, University Professor, Academician, Romanian Academy
Ion GUCEAC, Dr. hab. in Law, University Professor, Academician, Academy of Sciences of Moldova
Ioan HUMA, Doctor of Law, University Professor, Romania
Anatoly KAPUSTIN, PhD in Law, University Professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russian Federation

Victor MORARU, Dr. hab. in Political Sciences, University Professor, Corresponding member, Academy of Sciences of Moldova
Nicolai ONISCIUC, PhD in Law, University Professor, Rector, National School of Judges, Ukraine
Elena RAILEAN, Doctor of Pedagogy, Associate Professor, American University of Moldova
Anatoly RAPOPORT, PhD in Law, University Professor, Purdue University, USA
Tzvetan SIVKOV, Doctor of Law, University Professor, Bulgaria
Florin STRETEANU, Doctor of Law, University Professor, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Alexandru SURDU, PhD, Academician, Institute of Socio-Human Research, Romanian Academy
Alexandru-Virgil VOICU, Doctor of Law, University Professor, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Iurii VOLOSIN, PhD in Law, University Professor, National Aviation University, Kiev, Ukraine
Serghei ZAHARIA, Doctor of History, Associate Professor, Rector, Comrat State University, Republic of Moldova

EXPERT COMMITTEE

Albert ANTOCI, PhD in Law, Associate Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Alexandru ARMEANIC, Doctor of Law, Associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova
Igor ARSENI, Doctor of Law, Associate Professor, Comrat State University, Republic of Moldova
Alexei BARBĂNEAGRĂ, Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova
Viorel BERLIBA, Dr. hab. in Law, Associate Professor, Academy of Sciences of Moldova
Eduard BOISTEANU, Dr. hab. in Law, University Professor, Aleco Russo Balti State University, Republic of Moldova
Valeriu BUJOR, PhD in Law, University Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Alexandru BURIAN, Dr. hab. in Law, University Professor, International Law Association, Republic of Moldova
Serghei CHUCHA, PhD in Law, University Professor, Institute of State and Law, Russian Academy of Sciences, Moscow, Russian Federation
Valentina COPTILET, Doctor of Law, Associate Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Valeriu CUSNIR, Dr. hab. in Law, University Professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Academy of Sciences of Moldova
Igor DOLEA, PhD in Law, University Professor, State University of Moldova
Marin DOMENTE, Doctor of Law, American University of Moldova
Iurie FRUNZA, Doctor of Law, Associate Professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Republic of Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, Doctor of Law, University Professor, State University of Moldova, President of the National
Raisa GRECU, Dr. hab. in Law, Associate Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, Doctor of Law, Associate Professor, Sevastopol State University, Vice-President of the International Association of Lawyers

Nikita KOLOKOLOV, PhD in Law, University Professor, Department of Judiciary, Law Enforcement and Protection of Human Rights, Moscow State Pedagogical University, Russian Federation
Alexandru MARIT, PhD in Law, University Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Oleg MARTELEAC, PhD in Law, University Professor, Department of Constitutional Law, National University of Kiev „Taras Shevchenko”, Ukraine
Pavel MIDRIGAN, Doctor of Law, Associate Professor, American University of Moldova
Iurie MIHALACHE, Dr. hab. in Law, Associate Professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova
Tudor OSOIANU, Doctor of Law, University Professor, Academy of Sciences of Moldova
Olesea PLOTNIC, Dr. hab. in Law, University Professor, Academy of Economic Studies of Moldova
Mihai POALELUNGI, Dr. hab. in Law, University Professor, Free International University of Moldova, Republic of Moldova
Nicolae ROMANDAȘ, Doctor of Law, University Professor, Academy of Public Administration, Republic of Moldova
Alexandru ROSCĂ, Dr. hab. in Philosophy, University Professor, academician, Academy of Sciences of Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), Dr. hab. in Law, Professor, National Institute of Justice, Republic of Moldova
Andrei SMOCHINA, Dr. hab. in Law, University Professor, Free International University of Moldova, Republic of Moldova
Boris SOSNA, Doctor of Law, University Professor, Comrat State University, Republic of Moldova
Victor SPINEI, Doctor of History, University Professor, academician, Romanian Academy
Gheorghe SULT, Doctor of Law, Associate Professor, Comrat State University, Republic of Moldova
Olga TATAR, PhD in Law, Associate Professor, State University of Comrat, Republic of Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, Doctor of Law, Associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova

Electronic version: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Web: www.supremdrept.revistestiintifice.md
All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© USPEE, UAM, ASJ, 2024

SUPREMAȚIA DREPTULUI

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

Nr. 1, anul 9 (2024)

Revista este înregistrată de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova,
Decizia nr. 311 din 12 iulie 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

REDACTORI-ȘEF: *Spiros FLOGAITIS*, doctor în drept, profesor universitar,
Președinte, Organizația Europeană de Drept Public, Atena, Grecia
José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat,
Universitatea Publică din Navarra, Spania

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: *Alexandr SOSNA*, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*. Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*. Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Giuliano AMATO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea La Sapienza din Roma, ex-Prim-ministru, Italia
Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Sergiu CRIJANOVSKI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Bogdan CUZA, doctor în drept, doctor în economie, Germania
Talia HABRIEVA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Federației Ruse
Nicolai INȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia Națională de Științe Juridice, Ucraina

Vytautas NEKROSIUS, doctor în drept, profesor universitar, Lituania
Natalia ONIȘCENCO, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Institutul Statului și Dreptului „V.M. Korotkiy”, Academia Națională de Științe a Ucrainei
Kakha SHENGELIA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea Caucaziană, Tbilisi, Georgia
Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Rector, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
Andrei TREBKOV, doctor în drept, președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă

COLEGIUL DE REDACȚIE

Mihail BAIMURATOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Legișlației al Radei Supreme, Ucraina
Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Aurel BĂIEȘU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Cristina COPĂCEANU, doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România
Andrian CREȚU, doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România
Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Română
Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România
Anatolii KAPUSTIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Statului și Dreptului, Academia de Științe a Rusiei, Federația Rusă

Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru-corespondent, Academia de Științe a Moldovei
Nicolai ONIȘCIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector, Școala Națională a Judecătorilor, Ucraina
Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
Anatoly RAPOPORT, doctor în filosofie, profesor universitar, Universitatea Purdue, SUA
Tzvetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria
Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Alexandru SURDU, doctor în filosofie, academician, Institutul de Cercetări Socio-Umane, Academia Română
Alexandru-Virgil VOICU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Iurii VOLOSIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională de Aviație, Kiev, Ucraina
Serghei ZAHARIA, doctor în istorie, conferențiar universitar, Rector, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

COMISIA DE EXPERTI

Albert ANTOCI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Alexandru ARMEANIC, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova
Igor ARSENI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Alexei BĂRBĂNEAGRA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Viorel BERLIBA, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Academia de Științe a Moldovei
Eduard BOIȘTEANU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea „Aleco Russo” din Bălți, Republica Moldova
Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Alexandru BURLIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Asociația de Drept Internațional, Republica Moldova
Serghei CHUCHA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Statului și Dreptului, Academia Rusă de Științe, Moscova, Federația Rusă
Valentina COPTILEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Academia de Științe a Moldovei
Igor DOLEA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova
Iurie FRUNZA, doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Republica Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Președintele Asociației Naționale a Expertilor Judiciari
Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Sevastopol, vicepreședinte al Uniunii Internaționale a Juriștilor

Nikita KOLOKOLOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Departamentul Putere Judiciară, Aplicarea Legii și Protecția Drepturilor Omului, Universitatea Pedagogică de Stat din Moscova, Federația Rusă
Alexandru MARIȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Oleg MĂRTELEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Catedra Drept Constitutional, Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev, Ucraina
Pavel MIDRIGAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Tudor OSOLIANU, doctor în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei
Olesea PLOTNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Studii Economice din Moldova
Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova
Nicolae ROMANDĂȘ, doctor în drept, profesor universitar, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Alexandru ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Diana SCOBIOALA (SIRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Național de Justiție, Republica Moldova
Andrei SMOCHINA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova
Boris SOSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Victor SPINELI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română
Gheorghe SULT, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Olga TATAR, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova

Versionea electronică: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Pagina web: www.supremdrept.revistestiiintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

SUPRÉMATIE DE DROIT

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

N° 1, année 9 (2024)

Le journal est enregistré par le Ministère de la Justice de la République de Moldova,
Décision n° 311 du 12 juillet 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

RÉDACTEURS EN CHEF: *Spyros FLOGAITIS*, docteur en droit, professeur,
Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
José Luis Iriarte ÁNGEL, docteur, professeur en droit international privé,
Université Publique de Navarre, Espagne

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Alexandr SOSNA*, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Moldova

Rédaction en roumain et russe: *Tudor SOROCEANU*. Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*. Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVEȚCHI*.
Assistance technique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Giuliano AMATO, docteur en droit, professeur, Université de La Sapienza à Rome, ex-Premier ministre, Italie
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Sergiu CRIJANOVȘCHI, docteur en droit, professeur agrégé, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Bogdan CUZA, docteur en droit, docteur en économie, Allemagne
Talia HABRIEVA, docteur habilité en droit, professeur, académicienne, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Nicolai INSIN, docteur en droit, professeur, académicien, Académie Nationale des Sciences Juridiques d'Ukraine
Vytautas NEKROSIUS, docteur en droit, professeur univ., Lituanie
Natalia ONISHCHENKO, docteur en droit, professeur, académicien, Institut d'état et du droit „V. M. Koretsky”, Académie Nationale des Sciences d'Ukraine
Kakha SHENGELIA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, recteur, Université du Caucase, Tbilissi, Georgie
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, recteur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie
Andrei TREBKOV, docteur en droit, président de l'Union Internationale des Juristes, Fédération de Russie

COMITÉ DE RÉDACTION

Mihail BAIMURATOV, docteur en droit, professeur, Institut de législation de la Verkhovna Rada, Ukraine
Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Aurel BAIESU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Cristina COPACEANU, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie
Andrian CRETU, docteur en droit, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Lucian DINDIRICA, docteur en histoire, professeur, Roumanie
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur agrégé, académicien, Académie Roumaine
Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien de L'Académie des Sciences de Moldova
Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie
Anatoly KAPUSTIN, docteur habilité en droit, professeur, Institut d'état et de droit, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Victor MORARU, docteur habilité en sciences politiques, professeur, membre correspondant de L'Académie des Sciences de Moldova
Nikolay ONISHCHUK, docteur habilité en droit, professeur, recteur, École Nationale des Juges, Ukraine
Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur, Université Américaine de Moldova
Anatoly RAPOPORT, docteur en philosophie, professeur, Purdue University, États-Unis
Tzvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie
Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie
Alexandru SURDU, docteur en philosophie., professeur, académicien, Institut de recherche en Sciences Socio – Humaines, Académie Roumaine
Alexandru-Virgil VOICU, docteur en droit, professeur, Université Babes- Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie
Iurii VOLOSIN, docteur habilité en droit, professeur, Université de l'Aviation, Kiev, Ukraine
Serghei ZAHARIA, docteur en histoire, professeur agrégé, recteur, Université d'État de Comrat, République de Moldova

COMITÉ D'EXPERTS

Albert ANTOCI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Alexandru ARMEANIC, docteur en droit, professeur agrégé, Académie des Études Economiques de Moldova
Igor ARSENI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Alexei BARBĂNEAGRĂ, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Viorel BERLIBA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Académie des Sciences de Moldova
Eduard BOISTEANU, docteur habilité en droit, professeur, Universités „Aleco Russo” de Balti, République de Moldova
Valeriu BUJOR, docteur en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Alexandru BURIAN, docteur habilité en droit, professeur, Association de droit international, République de Moldova
Serghei CHUȚA, docteur habilité en droit, professeur, Institut d'État et de Droit, Académie des Sciences de Russie, Moscou, Fédération de Russie
Valentina COPTILET, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Valeriu CUSNIR, docteur habilité en droit, professeur, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, Académie de Sciences de Moldova
Igor DOLEA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova
Iurie FRUNZA, docteur en droit, professeur agrégé, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, République de Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, docteur en droit, professeur, Université d'État de Moldova, Président de l'Association Nationale des Experts judiciaires
Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Sévastopol, vice-président de l'Union Internationale des Juristes

Nikita KOLOKOLOV, docteur habilité en droit, professeur, chef du département du Pouvoir Judiciaire, l'application de la loi et la protection des droits de l'homme, Université Pédagogique d'État à Moscou, Fédération de Russie
Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Oleg MARTELEAC, docteur habilité en droit, professeur, Département de droit constitutionnel, Université Nationale de Kiev „Taras Șevcenco”, Ukraine
Pavel MIDRIGAN, docteur en droit, professeur agrégé, Faculté de droit, Université Américaine de Moldova
Iurie MIHALACHE, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Tudor OSOLIANU, docteur en droit, professeur, Académie des Sciences de Moldova
Olesea PLOTNIC, docteur habilité en droit, professeur, Académie des Études Economiques de Moldova
Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur, Université Libre Internationale de Moldova, République de Moldova
Nicolae ROMANDAS, docteur en droit, professeur, Académie d'Administration Publique, République de Moldova
Alexandru ROSCA, docteur habilité en philosophie, professeur, académicien de l'Académie des Sciences de Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, Institut National de la Justice, République de Moldova
Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université Libre Internationale de Moldova, République de Moldova
Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Victor SPINEI, docteur en histoire, professeur, académicien, Académie Roumaine
Gheorghe SULT, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Olga TATAR, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, docteur en droit, professeur agrégé, Académie des Études Economiques de Moldova

Version électronique: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>; Web: www.supremdrept.revistestiintifice.md

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

© USPEE, UAM, ASJ, 2024

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 1, год 9 (2024)

Журнал зарегистрирован Министерством юстиции Республики Молдова,
Решение № 311 от 12 июля 2016 г.

Область исследования: Юридические науки

ГЛАВНЫЕ РЕДАКТОРЫ: *Спиро ФЛОГАИТИС*, доктор юридических наук, профессор,
Президент Европейской Организации Публичного Права, Афины, Греция
Хосе Луис ИРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права,
Публичный Университет Наварры, Испания

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Александр СОСНА*, доктор права, доцент,
Молдавский Государственный Университет

Редактирование на румынском и русском: *Тудор СОРОЧАНУ*. Редактирование на английском: *Лорина АВОРНИК*. Редактирование на французском: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*. Компьютерное сопровождение: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Джулиано АМАТО, доктор юридических наук, профессор, Римский университет Ла Сапиенца (La Sapienza), экс-премьер-министр, Италия
Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Серджиу КРИЖАНОВСКИ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Богдан КУЗА, доктор права, доктор экономики, Германия
Талия ХАБРИЕВА, доктор юридических наук, профессор, академик, Российская академия наук

Николай ИНШИН, доктор юридических наук, профессор, академик, Национальная академия юридических наук, Украина
Витаутас НЕКРОСИУС, доктор юридических наук, профессор, Литва
Наталья ОНИЩЕНКО, доктор юридических наук, профессор, академик, Институт государства и права имени В.М.Корецкого, Национальная академия наук Украины
Каха ШЕНГЕЛИЯ, доктор юридических наук, профессор, ректор, Кавказский университет, Тбилиси, Грузия
Тудорел ТОАДЕР, доктор права, профессор, ректор, Университет „Александру Иоан Куза”, Ясы, Румыния
Андрей ТРЕБКОВ, доктор права, председатель Международного Союза Юристов, Российская Федерация

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Михаил БАЙМУРАТОВ, доктор юридических наук, профессор, Институт законодательства Верховной Рады, Украина
Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Аурел БЭШУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Виолетта КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Кристина КОПЭЧАНУ, доктор экономики, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Ион КРАЙОВАН, доктор права, профессор, Румыния
Андреану КРЕЦУ, доктор права, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Лучиан ДИНДИРИКА, доктор истории, доцент, Румыния
Мирча ДУЦУ, доктор права, профессор, академик, Румынская академия
Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Иоан ХУМЭ, доктор права, профессор, Румыния
Анатолий КАПУСТИН, доктор юридических наук, профессор, Институт государства и права, Российская академия наук, Российская Федерация

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы
Николай ОНИЩУК, доктор юридических наук, профессор, ректор, Национальная школа судей, Украина
Елена РАИЛЯН, доктор педагогики, доцент, Американский Университет Молдовы
Анатолий РАПОПОРТ, доктор философии, профессор, Университет Пурдью, США
Цветан СИВКОВ, доктор права, профессор, Болгария
Флорин СТРЕТЯНУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния
Александру СУРДУ, доктор философия, академик, Институт социально-гуманитарных исследований, Румынская академия
Александру-Вирджил ВОЙКУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния
Юрий ВОЛОШИН, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина
Сергей ЗАХАРИЯ, доктор истории, доцент, ректор, Комратский государственный университет, Республика Молдова

ЭКСПЕРТНАЯ КОМИССИЯ

Алберт АНТОЧ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Александру АРМЯНИК, доктор права, доцент, Академия экономических знаний Молдовы
Игорь АРСЕНИ, доктор права, доцент, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Алексей БАРБЭНЯГРЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Виорел БЕРЛИБА, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Академия наук Молдовы
Эдуард БОИШТЯНУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Бельгийский университет имени Алеко Руссо, Республика Молдова
Валериу БУЖОР, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Александру БУРБАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Ассоциация международного права, Республика Молдова
Сергей ЧУЧА, доктор юридических наук, профессор, Институт государства и права Российской академии наук, Москва, Российская Федерация
Валентина КОПИЛЕЦ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Валериу КУШНИР, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Институт юридических, политических и социологических исследований, Академия наук Молдовы
Игорь ДОЛЯ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Марин ДОМЕНТЕ, доктор права, Американский Университет Молдовы
Юрие ФРУНЗЭ, доктор права, доцент, Институт юридических, политических и социологических исследований, Республика Молдова
Георге ГОЛУБЕНКО, доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет, Председатель Национальной ассоциации юридических экспертов
Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Вячеслав ГУСЯКОВ, доктор права, доцент, Севастопольский государственный университет, вице-председатель Международного Союза Юристов

Никита КОЛОКОЛОВ, доктор юридических наук, профессор, Кафедра судебной власти, правоохранительной и правозащитной деятельности, Московский государственный педагогический университет, Российская Федерация
Александру МАРИЦ, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Олег МАРЦЕЛЯК, доктор юридических наук, профессор, Кафедра Конституционного права, Киевский национальный университет имени Т.Г.Шевченко, Украина
Павел МИДРИГАН, доктор права, доцент, Американский Университет Молдовы
Юрие МИХАЛАКЕ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Тудор ОСОЯНУ, доктор права, профессор, Академия наук Молдовы
Олеся ПЛОТНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Академия экономических знаний Молдовы
Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы, Республика Молдова
Николае РОМАНДАШ, доктор права, профессор, Академия публичного управления, Республика Молдова
Александру РОШКА, доктор хабилитат философских наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Диана СКОБИОАТЭ (СЫРКУ), доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный институт юстиции, Республика Молдова
Андрей СМОКИНЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы, Республика Молдова
Борис СОСНА, доктор права, профессор, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Виктор СПИНЕЙ, доктор истории, профессор, академик, Румынская академия
Георгий СУЛТ, доктор права, доцент, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Ольга ТАТАР, доктор юридических наук, доцент, Комратский Государственный Университет, Республика Молдова
Вячеслав ЗАПОРОЖАН, доктор права, доцент, Академия экономических знаний Молдовы

Электронная версия: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Сайт: www.supremdrept.revistestintifice.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CONTENT

<i>Svetlana CEBOTARI</i> (In)efficiency of the international non-proliferation regime of nuclear weapons	10
<i>Gheorghe COSTACHI</i> Ensuring legality as the foundation of legal security	27
<i>Valentina REVENCO</i> Theoretical and legal aspects regarding the rights of shareholders in joint stock companies	37
<i>Oxana POSTOLACHI, Teodor CARNAT</i> The application of the principle of competition in public procurement	50
<i>Alexandru MARIT</i> Legal regulations for e-commerce	58
<i>Oxana ESANU, Grigore ARDELEAN</i> Regulation of location reports in the legislation of the Republic of Moldova and other European states	69
<i>Sergiu GALAN</i> Safety and labor protection. The balance between nutrition, work, rest, and physical activity	79
<i>Ianus ERHAN</i> Minors' criminal liability - procedure and conditions for performance	89
<i>Valentina CEBOTARI, Viorica STRELICIUC</i> Parents in bad faith, limited in the right to receive child support	98
<i>Livia MARGINEAN</i> Improving inter-institutional communication in the process of deinstitutionalization: barriers and solutions	105
<i>Elena ARAMA, Efim ARAMA</i> Legal teleeducation and telemedicine: looking towards the future	116

CUPRINS

<i>Svetlana CEBOTARI</i> (In)eficiența regimului internațional de neproliferare a armelor nucleare	10
<i>Gheorghe COSTACHI</i> Asigurarea legalității ca fundament al securității juridice	27
<i>Valentina REVENCO</i> Aspecte teoretice și legale privind drepturile acționarilor în societățile pe acțiuni	37
<i>Oxana POSTOLACHI, Teodor CÂRNAȚ</i> Aplicarea principiului concurenței în domeniul achizițiilor publice	50
<i>Alexandru MARIȚ</i> Reglementarea juridică a comerțului electronic	58
<i>Oxana EȘANU, Grigore ARDELEAN</i> Reglementarea raporturilor de locațiune în legislația Republicii Moldova și a altor state europene	69
<i>Sergiu GALAN</i> Securitatea și protecția muncii. Echilibrul dintre alimentație, muncă, odihnă și activitate fizică	79
<i>Ianuș ERHAN</i> Răspunderea contravențională a minorilor – procedură și condiții de realizare	89
<i>Valentina CEBOTARI, Viorica STRELICIUC</i> Părinți de rea credință, limitați în dreptul de a beneficia de întreținere din partea copiilor	98
<i>Livia MARGINEAN</i> Eficientizarea comunicării interinstituționale în procesul de dezinstituționalizare: bariere și soluții	105
<i>Elena ARAMĂ, Efim ARAMĂ</i> Teleeducația juridică și telemedicina: priviri spre viitor	116

TABLE DE MATIÈRES

<i>Svetlana CEBOTARI</i> (In)efficacité du régime international de non-prolifération des armes nucléaires	10
<i>Gheorghe COSTACHI</i> Assurer la légalité comme fondement de la sécurité juridique	27
<i>Valentina REVENCO</i> Aspects théoriques et juridiques des droits des actionnaires dans les sociétés anonymes	37
<i>Oxana POSTOLACHI, Teodor CARNAT</i> Application du principe de concurrence dans les marchés publics	50
<i>Alexandru MARIT</i> Réglementation juridique du commerce électronique	58
<i>Oxana ESANU, Grigore ARDELEAN</i> Réglementation des rapports de localisation dans la législation de la République de Moldova et d'autres États européens	69
<i>Sergiu GALAN</i> Sécurité et protection du travail. Équilibre entre alimentation, travail, repos et activité physique	79
<i>Ianus ERHAN</i> Responsabilité pénale des mineurs - procédure et conditions d'exécution	89
<i>Valentina CEBOTARI, Viorica STRELCIUC</i> Parents de mauvaise foi, limités dans le droit de recevoir l'entretien par leurs enfants	98
<i>Livia MARGINEAN</i> Rationalisation de la communication interinstitutionnelle dans le processus de désinstitutionnalisation: obstacles et solutions	105
<i>Elena ARAMA, Efim ARAMA</i> L'éducation juridique et la telemedecine – regards vers l'avenir	116

ОГЛАВЛЕНИЕ

<i>Светлана ЧЕБОТАРЬ</i> (Не)эффективность международного режима нераспространения ядерного оружия	10
<i>Георге КОСТАКИ</i> Обеспечение законности как основа юридической безопасности	27
<i>Валентина РЕВЕНКО</i> Теоретические и правовые аспекты прав акционеров в акционерных обществах	37
<i>Оксана ПОСТОЛАКИ, Теодор КЫРНАЦ</i> Применение принципа конкуренции в сфере государственных закупок	50
<i>Александру МАРИЦ</i> Правовое регулирование электронной торговли	58
<i>Оксана Ешану, Григоре АРДЕЛЯН</i> Регулирование отчетов о местоположении в законодательстве Республики Молдова и других государств Европы	69
<i>Серджиу ГАЛАН</i> Безопасность и охрана труда. Баланс между питанием, трудом, отдыхом и физической активностью	79
<i>Януш ЕРХАН</i> Уголовная ответственность несовершеннолетних – порядок и условия исполнения	89
<i>Валентина ЧЕБОТАРЬ, Виорика СТЕЛЧУК</i> Недобросовестные родители, ограниченные в праве на получение помощи от детей	98
<i>Ливия МАРЖИНЯН</i> Улучшение межинституциональной коммуникации в процессе деинституционализации: барьеры и решения	105
<i>Елена АРАМЭ, Ефим АРАМЭ</i> Юридическое телеобразование и телемедицина: взгляд в будущее	116

CZU 327

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2024.1.01>

(IN)EFFICIENCY OF THE INTERNATIONAL NON-PROLIFERATION REGIME OF NUCLEAR WEAPONS

Svetlana CEBOTARI

Doctor habilitatus in political sciences, University Professor, State University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: svetlana.cebotari1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9073-104X>

Nuclear weapons are a scourge affecting the international community as a whole, without distinction between countries, and the consequences of their potential use would be devastating. Since the Cold War, it has become necessary to design appropriate deterrent mechanisms to guarantee security in the international arena. However, the nuclear non-proliferation regime, although it limited the hyperbolization of the nuclear factor in a certain historical period, could not fully fulfill its second task. The Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT), which entered into force on 5 March 1970, is the fundamental internationally binding agreement to reduce nuclear proliferation and has the most support in the history of any nuclear-related treaty. The suspension of the Russian Federation's participation in the Strategic Offensive Weapons Treaty is a direct challenge to international security. Nuclear proliferation is, today, one of the main concerns in the field of international relations. Sufficient tools exist to reach an effective political agreement to enable meaningful reform and strengthening of the NPT by reducing proliferation. The only thing missing is the political will to start the process.

Keywords: international regime, weapons, capacity, actors, international relations.

(IN)EFICIENȚA REGIMULUI INTERNAȚIONAL DE NEPROLIFERARE A ARMELOR NUCLEARE

Armele nucleare sunt un flagel care afectează comunitatea internațională în ansamblu, fără distincție între țări, iar consecințele unei potențiale utilizări ar fi devastatoare. De la Războiul Rece, a devenit necesară proiectarea unor mecanisme de reținere adecvate pentru a garanta securitatea pe arena internațională. Totuși, regimul de neproliferare a armelor nucleare, deși a limitat hiperbolizarea factorului nuclear într-o anumită perioadă istorică, nu și-a putut îndeplini pe deplin a doua sarcină. Tratatul de Neproliferare Nucleară (TNP), care a intrat în vigoare la 5 martie 1970, este acordul fundamental, obligatoriu la nivel internațional pentru a reduce proliferarea nucleară și are cel mai mult sprijin din istoria oricărui tratat legat de nucleare. Suspendarea participării Federației Ruse la Tratatul privind armele strategice ofensive este o provocare directă la adresa securității internaționale. Proliferarea nucleară este, astăzi, una dintre principalele preocupări în domeniul relațiilor internaționale. Există suficiente instrumente pentru a ajunge la un acord politic eficient care să permită reforma semnificativă și consolidarea TNP prin reducerea proliferării. Singurul lucru care lipsește este voința politică de a începe procesul.

Cuvinte-cheie: regim internațional, arme, capacitate, actori, relații internaționale.

(IN)EFFICACITÉ DU RÉGIME INTERNATIONAL DE NON-PROLIFÉRATION DES ARMES NUCLÉAIRES

Les armes nucléaires constituent un fléau qui touche la communauté internationale dans son ensemble, sans distinction entre les pays, et les conséquences de leur éventuelle utilisation seraient dévastatrices. Depuis la guerre froide, il est devenu nécessaire de concevoir des mécanismes de dissuasion appropriés pour garantir la sécurité sur la scène internationale. Cependant, le régime de non-prolifération

nucléaire, bien qu'il ait limité l'hyperbolisation du facteur nucléaire dans une certaine période historique, n'a pas pu remplir pleinement sa deuxième tâche. Le Traité de non-prolifération nucléaire (TNP), entré en vigueur le 5 mars 1970, est l'accord international contraignant fondamental visant à réduire la prolifération nucléaire et bénéficie du plus grand soutien dans l'histoire de tous les traités liés au nucléaire. La suspension de la participation de la Fédération de Russie au Traité sur les armes stratégiques offensives constitue un défi direct à la sécurité internationale. La prolifération nucléaire est aujourd'hui l'une des principales préoccupations dans le domaine des relations internationales. Il existe suffisamment d'outils pour parvenir à un accord politique efficace permettant une réforme significative et un renforcement du TNP en réduisant la prolifération. . La seule chose qui manque est la volonté politique de lancer le processus

Mots-clés: régime international, armes, capacités, acteurs, relations internationales.

(НЕ)ЭФФЕКТИВНОСТЬ МЕЖДУНАРОДНОГО РЕЖИМА НЕРАСПРОСТРАНЕНИЯ ЯДЕРНОГО ОРУЖИЯ

Ядерное оружие является бедствием, затрагивающим международное сообщество в целом, без каких-либо различий между странами, и последствия его потенциального применения будут разрушительными. После окончания «холодной войны» возникла необходимость в разработке соответствующих механизмов сдерживания, гарантирующих безопасность на международной арене. Однако режим ядерного нераспространения, хотя и ограничил гиперболизацию ядерного фактора в определенный исторический период, не смог в полной мере выполнить свою вторую задачу. Договор о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО), вступивший в силу 5 марта 1970 года, является фундаментальным международным обязательным соглашением по сокращению ядерного распространения и пользуется наибольшей поддержкой в истории любого договора, связанного с ядерной тематикой. Приостановление участия Российской Федерации в Договоре о стратегических наступательных вооружениях является прямым вызовом международной безопасности. Распространение ядерного оружия сегодня является одной из главных проблем в сфере международных отношений. Существует достаточно инструментов для достижения эффективного политического соглашения, которое позволит провести значительную реформу и укрепить ДНЯО для сокращения распространения оружия массового уничтожения. Единственное, чего не хватает – это политическая воля для начала этого процесса.

Ключевые слова: международный режим, оружие, потенциал, субъекты, международные отношения.

Introducere

Armele nucleare sunt un flagel care afectează comunitatea internațională în ansamblu, fără distincție între țări, iar consecințele unei potențiale utilizări ar fi devastatoare pentru întreaga umanitate [4]. Dezvoltarea industriei militare, în special cea cu referire la producerea armelor nucleare a avut consecințe semnificative în ordinea juridică internațională, deoarece fabricarea și deținerea acestui tip de arme, precum și eventuala lui utilizare, ar afecta în mod unic relațiile dintre state. Din acest motiv, este convenabil să se regleze comportamentele statelor pe arena internațională pentru că are consecințe grave

asupra umanității și ființei umane. Cu toate acestea, unele state dispun de arme nucleare și, în același timp, de la înființarea sistemului Națiunilor Unite, au fost efectuate diferite teste cu arme de acest tip . Revoluția tehnologiei nucleare a crescut interdependența violenței sau „capacitatea actorilor de a se distruge unii pe alții” și a creat vulnerabilități comune în societatea internațională. De la Războiul Rece, a devenit necesară proiectarea unor mecanisme de reținere adecvate pentru a garanta supraviețuirea vieții pe mapamond. Eforturile de control al armelor nucleare, încă de la prima lor formulare de la sfârșitul anilor 1940, au susținut două scopuri exprese: „să facem

ca războiul, și mai ales războiul nuclear, să fie mai puțin probabil, iar în cazul în care va fi inevitabil să aducă mai puține prejudicii și pierderi umanității”. Aceste politici garantau securitatea națională a celor două superputeri implicate în Războiul Rece - Statele Unite ale Americii (SUA) și Uniunea Sovietică. Aceste politici, deoarece protejează și securitatea societății internaționale în ansamblu, au avut sprijin internațional [8].

Unul dintre rezultatele dezvoltării relațiilor internaționale în a doua jumătate a acestui secol a fost transformarea armelor nucleare direct într-un factor în politica mondială, punând presiune asupra întregului sistem de securitate globală chiar și în condițiile „post-confruntării”. Proliferarea nucleară este, astăzi, una dintre principalele preocupări în domeniul relațiilor internaționale. Nouă țări au arme nucleare, iar numărul este probabil să crească. Criza declanșată de testul nuclear al Coreei de Nord și refuzul Iranului de a-și opri programul de îmbogățire a uraniului au alimentat dezbaterile despre eficacitatea măsurilor internaționale de control al proliferării armelor nucleare.

Astfel, în scopul elaborării prezentei cercetări cu referire la (in)eficiența regimului internațional de neproliferare a armelor nucleare, cât și în scopul reliefării principalelor aspecte ale cooperării în statelor- centre de putere în domeniul neproliferării armelor nucleare, am apelat la utilizarea unui set de metode general-specifice de cercetare, precum: metoda analizei și deducției, metoda fenomenologică, metoda istorică și metoda web grafică.

Metoda analizei și deducției a permis examinarea prevederilor Tratatului de Neproliferare Nucleară (TNP), (intrat în vigoare la 5 martie 1970). Suspendarea participării Federației Ruse la Tratatul privind armele strategice ofensive este o provocare directă la adresa securității internaționale.

Ținând cont de faptul că în literatura

științifică din Republica Moldova încă nu există cercetări complexe cu referire la problema cu referire la (in)eficiența regimului internațional de neproliferare a armelor nucleare s-a recurs la utilizarea *metodei webo- grafice*, care ne-a oferit posibilitatea să examinăm subiectul supus cercetării la nivel teoretic și practic din principalele surse publicate pe site-urile de internet, făcând posibilă o mai bună înțelegere a problemei cercetate.

Examinarea problemelor fundamentale cu referire la (in)eficiența regimului internațional de neproliferare a armelor nucleare a fost posibilă datorită utilizării *metodei fenomenologice*, care a făcut posibilă analiza subiectului supus cercetării.

Emergența războiului din Ucraina, condiționat de invazia Federației Ruse a reardus pe masa de discuții problema cu referire la armele nucleare. Recurgerea la utilizarea *metodei istorice* a făcut posibilă analiza condițiilor specifice și a schimbărilor care au loc pe arena internațională. Metoda istorică a asigurat efectuarea analizei din perspectiva evoluției istorice a problemei cu referire la neproliferare a armelor nucleare.

Regimul juridic internațional privind neproliferarea armelor nucleare

Dezvoltarea rapidă a energiei nucleare, în ciuda unui număr de dezastre provocate de om (de la Trimileland până la Cernobâl), este în proces de dezvoltare, iar diversitatea cercetărilor în acest domeniu se îmbină cu multitudinea de țări interesate în producerea energiei nucleare. Totuși, regimul de neproliferare a armelor nucleare, deși a limitat hiperbolizarea factorului nuclear într-o anumită perioadă istorică, nu și-a putut îndeplini pe deplin sarcinile înaintate. Ceea ce a putut exercita a fost de a clasifica statele în doar două grupe - nucleare și non-nucleare. În afara acestei scheme simplificate, în două direcții, de reglementare politică a intereselor conflictuale,

a apărut un grup de risc, format din țări cu un statut vag de „aproape nuclear” [5].

Cursa înarmărilor s-a intensificat din cauza rivalității dintre state pentru dominația în sfera nucleară, cât și non-nucleară. Lipsa instrumentelor necesare care să permită regimului să se adapteze la noile realități a dus la apariția crizei acestuia. Lipsa instrumentelor se datorează faptului că regimul este un produs al crizei Războiului Rece din Caraibe din 1962, când lumea bipolară cu doi hegemoni s-a confruntat direct cu amenințarea războiului nuclear. În asemenea condiții, dorința de a asigura securitatea internațională a depășit contradicțiile dintre state [1]. Prezența noilor puteri nucleare a devenit o normă a politicii internaționale, iar solicitările pentru universalizarea tratatului sunt percepute din ce în ce mai mult ca un ritual formal. Ceea ce duce, de fapt, la presupunerea că și statele din afara TNP au arme nucleare [12].

Există tratate care creează zone fără arme nucleare, tratate care interzic testele nucleare, acorduri de control al exporturilor care pot provoca episoade de proliferare nucleară sau rachete purtătoare și alte măsuri precum Inițiativa de securitate împotriva proliferării, rezoluția ONU 1540 sau Convenția Internațională pentru reprimarea actelor de terorism nuclear. Celălalt grup de acorduri este format din tratatele bilaterale dintre Statele Unite și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS)/Rusia pentru a stopa escaladarea și reducerea armelor nucleare. Cele mai importante tratate sunt: Tratatul privind rachetele antibalistice (ABM) și Tratatul strategic de limitare a armelor (SALT) din anii 1970, care au pus capăt cursei înarmărilor; Tratatul privind forțele nucleare inter-gamă (Statele Unite (1945), Rusia (1949), Regatul Unit (1952), Franța (1960), China (1964), Israel (aproximativ 1970), India (1974).), Pakistan (1998) și Coreea de Nord (test de succes în 2006)

Analizând situația actuală cu referire

la neproliferarea armelor nucleare, după Conferința de revizuire din 2005, este una de criză. Numărul de instalații nucleare și cantitățile de material nuclear existente în întreaga lume reprezintă o componentă de bază în calcularea riscului global. În ceea ce privește materialele nucleare, la nivel mondial sunt în funcțiune 442 de reactoare de putere și 248 de reactoare de cercetare (la care trebuie adăugate încă 240 de oprire). În plus, există 18 fabrici de conversie, 40 de fabrici de fabricare a combustibilului, 7 fabrici de re-procesare, 13 fabrici de îmbogățire, 89 de depozite separate și 74 de alte unități aflate sub garanții. Se estimează că, la sfârșitul anului 2003, exista un stoc mondial de 1855 tone de plutoniu (1700 pentru uz civil și 155 pentru uz militar) și 1.900 tone de uraniu îmbogățit (1.725 pentru uz militar și 175 pentru uz civil). Extinderea acestei măsuri este complicată deoarece în prezent 38 de țări, multe dintre ele țări în curs de dezvoltare, au instalații nucleare care funcționează cu uraniu foarte îmbogățit. Nu toate țările exportatoare au echipamente pentru verificarea protecției fizice în statele primitoare. În mod fundamental, în Rusia și în fostele republici sovietice. Potrivit surselor din Ministerul Ucrainean al Apărării, confirmate de Centrul Ucrainean de Cercetare Politică Independentă în 1992 existau în URSS aproximativ 300.000 de persoane implicate în proiecte privind producerea armelor nucleare, 15.000 de persoane legate direct de producerea acestora și 3.000 familiarizate cu dezvoltarea, proiectarea și funcționarea acestora [9].

Problema de bază se axează pe două idei opuse: țările nealiniat își concentrează pozițiile în jurul aplicării articolului VI al Tratatului, în timp ce Statele Unite, în mod fundamental, sunt preocupate de faptul că noi țări ar putea dobândi statutul de stat nuclear. Problema mereu prezentă a arsenalului nuclear al Israelului complică și mai mult situația. Pentru

a înțelege această situație de criză, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că formarea Regimului de Neproliferație Nucleară a început după cel de-al Doilea Război Mondial, cu o structură internațională de putere bazată pe Organizația Națiunilor Unite, sub egida Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite. Asemănările în ceea ce privește cota de putere cu TNP sunt foarte clare: cele cinci puteri victorioase ale războiului mondial menționat anterior sunt cele care ocupă un loc permanent în CS al ONU, singurele cu drept de veto în acesta și singurele state autorizate de TNP să dețină arme nucleare. În prezent, respectiva structură de putere este tot mai mult pusă sub semnul întrebării, deoarece există un număr mai mare de țări și organizații regionale cu pondere în relațiile internaționale. Aceștia din urmă sunt din ce în ce mai puțini dispuși să accepte situația privilegiată cu privire la armele nucleare a unor țări în detrimentul altora. Puterile nucleare, conduse de Statele Unite, trebuie să conducă la soluționarea problemei privind neproliferația armei nucleare. Motivul este dublu: pe de o parte, le revine să-și asume această responsabilitate continuând să fie în fruntea lumii, iar pe de altă parte, trebuie să facă față în mod clar și responsabil angajamentului din articolul VI a TNP. Demersurile ce urmează a fi adoptate de puterile nucleare sunt legate de deținerea de arme nucleare, dezvoltarea continuă a acestor arme, doctrina angajării acestora și atitudinea diferită pe care o mențin față de episoadele de proliferare. Se estimează că există încă aproximativ 27.000 de focoaie nucleare, dintre care 95% aparțin Statelor Unite și Rusiei. Acesta este unul dintre aspectele cheie ale problemei și unde interesele strategice ale puterilor nucleare se ciocnesc de articolul VI din TNP. Țările non-nucleare au nevoie de un angajament clar față de dezarmarea celor nucleare. Trebuie realizate progrese semnificative, semnând acorduri ireversibile și în cadrul Regimului, adică convenite în cadrul conferințelor de revizuire

a TNP și sub rezerva garanțiilor AIEA. Protocolul adițional al AIEA ar trebui extins și la statele nucleare ale tratatului pentru a oferi garanții privind dezmembrarea efectivă a armelor nucleare și pentru a promova climatul de încredere necesar pentru consolidarea regimului. În mod similar, țările nucleare ar trebui să înceteze dezvoltarea și cercetarea privind viitoarele arme nucleare. Intrarea în vigoare a Tratatului de interzicere completă a testelor nucleare este o măsură fundamentală. Poziția Statelor Unite cu privire la acest tratat, pe care nu l-au ratificat, are o influență enormă asupra altor țări care sunt încurajate să îl ratifice, cum ar fi Israel, China sau Iran sau altele care sunt îndemnate să semneze precum India, Pakistan și Coreea de Nord.

Universalizarea acestui acord ar fi o mișcare uriașă, plasându-i controlul sub CS al ONU. Atitudinea diferită față de proliferare constituie o problemă serioasă. Nu există nicio îndoială că programele nucleare ale Israelului sau Coreei de Nord sau programul de îmbogățire a uraniului al Iranului nu au aceeași considerație în fața comunității internaționale. Interesele strategice ale diferitelor țări sunt deasupra. Acest mod diferit de măsurare a proliferării este una dintre cauzele care împiedică întregul proces decizional în raport cu Regimul, în special în Orientul Mijlociu. Posibilitatea renunțării la TNP este o altă vulnerabilitate a sistemului. Măsurile eficiente pentru a evita acest lucru ar fi: interzicerea, prin acord anterior retragerii oricărei țări din Tratat, a utilizării instalațiilor și materialelor obținute din participarea acestora la Regim; că astfel de materiale și instalații continuă să facă obiectul garanțiilor Acordului SORT, semnat ultima dată de Statele Unite și Rusia, este extrem de flexibil, permițându-le fiecăruia să-și reconfigureze arsenalul sub limitele stabilite și ca răspuns la nevoile tale strategice. O soluție pentru a limita efectele abandonării Tratatului este continuarea înființării de zone fără arme nucleare care

întăresc regimul de neproliferare a armelor nucleare. În acest fel, o țară potențială în proliferare ar fi supusă atât presiunii internaționale, cât și regionale, cu particularitatea că tratatele regionale sunt adaptate nevoilor specifice de securitate [9].

Regimul internațional de neproliferare este un set de principii, norme, reguli și proceduri de luare a deciziilor, asupra cărora converg la nivel global așteptările actorilor internaționali în domeniul neproliferării armelor. Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (TNP) a fost semnat în 1968 și a intrat în vigoare în 1970. A fost rezultatul acordului politic stabilit între Statele Unite și Uniunea Sovietică, pentru a avea o ordine internațională care avea un număr redus de actori cu capacitate de război nuclear. Acest tratat a ajuns să acopere o preocupare importantă cu privire la riscul apariției de noi „puteri nucleare”, în special cele provenite din statele „lumii a treia” instabile din punct de vedere politic și, în anumite cazuri, cu probleme serioase de delimitare a granițelor. TNP constituie un angajament între puterile nucleare și statele nenucleare, bazat pe „trei piloni”, de egală valoare și importanță politică și juridică, și anume, neproliferarea armelor nucleare; utilizarea pașnică a energiei nucleare și dezarmarea nucleară. Acesta reprezintă singurul angajament obligatoriu dintr-un acord multilateral, al cărui obiectiv declarat este realizarea dezarmării nucleare de către statele care dețin acest tip de arme. În conformitate cu primul dintre acești „piloni”, țările nenucleare se angajează să nu dezvolte programe nucleare în scopuri militare, în timp ce puterile nucleare și-au asumat angajamentul de a asigura statelor părți la tratat cooperare științifică și tehnologică în domeniul utilizării pașnice ale energiei nucleare 3 (al doilea „pilon”).

Statele membre ale TNP se angajează să nu transfere statelor nemembre surse de material fisionabil, echipamente sau materiale special desemnate sau pregătite pentru această pro-

cedură⁴. Marele acord în aceste chestiuni se completează cu „al treilea pilon”, care este angajamentul puterilor nucleare de a duce negocieri cu bună-credință pentru a pune capăt cursei înarmărilor nucleare cât mai curând posibil și pentru a realiza dezarmarea generală și completă. control internațional strict și eficient. Conform TNP, puterile nucleare sunt acele țări care înainte de 1 ianuarie 1967 au efectuat explozii nucleare (Art. IX. 3). În acest sens, cele cinci puteri nucleare recunoscute de TNP sunt Statele Unite ale Americii, Franța, Republica Populară Chineză, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Federația Rusă, ca succesor legal al Uniunii republicilor socialiste sovietice. Art. IV. 1 prevede că „Nimic din prezentul tratat nu va fi interpretat ca afectând dreptul inalienabil al tuturor părților la tratat de a dezvolta cercetarea, producerea și utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice, fără discriminare...”. La rândul său, paragraful 2 al aceluiași articol adaugă că „Toate părțile la tratat se angajează să faciliteze cel mai larg schimb posibil de echipamente, materiale și informații științifice și tehnologice în scopuri pașnice ale energiei nucleare și au dreptul de a participa la acel schimb...”. La momentul semnării TNP, mai multe țări cu capacități nucleare, cum ar fi Argentina, Brazilia, India, Israel, Pakistan și Africa de Sud au decis să nu facă parte din acesta [3].

Astăzi, arsenalele nucleare continuă să se modernizeze, însumând aproximativ 13.865 de arme nucleare. Din acest total, aproape 90% corespund Statelor Unite (6.185) și Rusiei (6.500), în timp ce restul țărilor care dețin arme nucleare sunt Regatul Unit (200), Franța (300), China (290), India. (130-140), Pakistan (150-160), Israel (80-90) și Republica Populară Democrată Coreea (20-30). În această listă, găsim țări care dețin arme nucleare, în temeiul Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (TNP), precum este cazul membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate al

Națiunilor Unite, și cele care nu fac parte din aceasta.

Contribuția TNP a fost notabilă, prin aceea că a cuprins numărul de țări cu arme nucleare și a creat suficiente stimulente pentru a-i ține în corset pe cei mai mulți dintre membrii comunității internaționale. În mare măsură, viitorul regimului de neproliferare nucleară va depinde de contextul geopolitic și de modul în care acesta se reflectă în respectarea tratatelor și instituțiilor existente [4].

Adoptarea, în 2017, a TPAN reprezintă încă un pas pe calea care duce la interzicerea definitivă a folosirii armelor nucleare dincolo de faptul că se urmărește instituirea unei interzicere complete, în toate dimensiunile sale, a armelor nucleare. Cel puțin, așa cum se spune, acest instrument „este primul acord multilateral aplicabil la nivel global care interzice armele nucleare în întregime [...] și primul acord care conține prevederi pentru a aborda consecințele umanitare legate de testarea și utilizarea armelor nucleare”. Cu toate acestea, „Tratatul completează acordurile internaționale existente privind armele nucleare, în special, Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare, Tratatul de interzicere completă a testelor nucleare și alte acorduri de stabilire a zonelor libere de arme nucleare [1]. Studiile referitoare la armele nucleare oferă o analiză completă și detaliată a activității desfășurate de comunitatea internațională în vederea reglementării acestei probleme, care, de altfel, a primit o atenție deosebită de către doctrina internaționalistă. Concret, aspectele ridicate de armele nucleare în ordinea internațională au fost atent examinate atât din perspectivă juridică, precum și componentele sale de descurajare în relațiile internaționale.

Totuși, o atenție deosebită trebuie acordată unei probleme cruciale, și anume delimitarea unei posibile interdicții absolute a folosirii armelor nucleare în lumina normei care interzice folosirea forței în relațiile internaționale,

pentru a decide dacă este vorba despre o „interdicție singulară și agravată”. Pentru a stabili dacă printre cazurile deosebit de grave de utilizare a forței s-ar include nu numai cazurile de „agresiune”, „intervenție armată” și „represalii armate”, pe care dreptul internațional le-a consacrat în conformitate cu diferitele tipuri de utilizare a forței, dar și câteva ipoteze care ar fi incluse în funcție de tipul de arme utilizate, printre care, fără îndoială, s-ar număra folosirea armelor nucleare precum și a altor tipuri de arme, precum cele chimice sau biologice. În consecință, este esențial să înțelegem contribuțiile normative în domeniul interzicerii armelor nucleare acordând atenția cuvenită TPAN, întrucât scopul esențial al acestui acord este de a determina obligațiile pe care statele sunt dispuse să le asume în această materie, indiferent de faptul că acest tratat nu a intrat încă în vigoare. Aceasta relevă obiectivul de bază, care ar fi descoperirea situației normative în care interzicerea folosirii armelor nucleare rămâne în ordinea juridică odată ce s-au depus numeroase eforturi în această materie și, în special, odată cu adoptarea acestui nou tratat.

Adoptarea TPAN este motivată, din punct de vedere juridic, din următoarele motive, printre altele: în primul rând, nemulțumirea unei mari părți a comunității internaționale din cauza absenței unei norme precise care interzice utilizarea a armelor nucleare în orice împrejurare; în al doilea rând, să răspundă preocupărilor care trăiesc în comunitatea internațională din cauza consecințelor grave produse de utilizarea acestui tip de arme, în special în sfera umanitară și de mediu; și, în sfârșit, din cauza necesității urgente de a finaliza un cadru de reglementare în materie de dezarmare, în vârful căruia ar fi interzicerea folosirii armelor nucleare. Nu va fi necesar să se aprofundeze toate motivele care au dus la adoptarea TPAN, deși Conferința care a avut loc, în 2017, avertizează asupra principalelor fundamente pe care se

bazează această decizie [2]. Trebuie amintit că, odată cu adoptarea Rezoluției 71/75 a Adunării Generale a Națiunilor Unite în 2016, obiectivul a fost (atingerea) unui acord multilateral, universal și obligatoriu, care să interzică folosirea sau amenințarea cu folosirea armelor nucleare și care să contribuie la eliminarea amenințării nucleare și la crearea unui climat favorabil pentru desfășurarea negocierilor. Fapt ce va culmina cu eliminarea armelor nucleare, întărind astfel pacea și securitatea internațională (A/RES/71, 15 decembrie 2016).

Eventuala interdicție a utilizării obișnuite a armelor nucleare și adoptarea TPNAN nu ar fi, nici pe departe, singurele instrumente și norme care ar reglementa această problemă. Comunitatea internațională a promovat adoptarea altor norme care au scopul de a reglementa armele nucleare în multe dintre aspectele lor, inclusiv în ceea ce privește interzicerea folosirii acestora, motiv pentru care s-ar putea vorbi de un „regim juridic” propriu în această materie (arme nucleare, 2011). Merită să ne amintim întotdeauna de adoptarea în 1968 a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare la nivel universal și a reglementărilor care au fost adoptate la nivel regional care au stabilit anumite zone libere de arme nucleare [3]. Mai mult, mai multe rezoluții și declarații au fost adoptate de către organizațiile internaționale în legătură cu armele nucleare, în special la nivel universal, datorită activității Națiunilor Unite. Astfel, există un „sistem” de norme destul de complet care recunosc drepturi și, în special, impun obligații în domeniul armelor nucleare. Dar unele probleme care derivă din existența armei nucleare rămân de rezolvat pentru a asigura coexistența internațională și soluționarea conflictelor. Cea mai mare și esențială prioritate va fi stabilirea legalității utilizării armei nucleare, deci ar fi necesară stabilirea unor norme precise care să impună obligații Statelor. Cel mai bun lucru ar fi să proclamăm că folosirea armelor nucleare este

interzisă „în mod specific” de sistemul juridic internațional; că această angajare nu are loc în niciuna dintre excepțiile recunoscute de la folosirea forței; și, de asemenea, să înlăture îndoielile cu privire la posibilitatea utilizării armelor nucleare în cazuri de legitimă apărare. Totuși, nu este așa. Cel mult, există o voință puternică din partea comunității internaționale de a proceda la interzicerea completă și absolută a armelor nucleare, în ciuda divergențelor care există între statele care au arme nucleare și cele care nu au arme. tip. Căutarea interzicerii totale a folosirii armelor nucleare răspunde, așadar, unei voințe politice din partea statelor care alcătuiesc comunitatea internațională la care nu participă încă cei care dețin arme nucleare.

Ar putea fi surprinzător faptul că utilizarea armelor nucleare ar putea fi legală în ordinea juridică internațională. Această ordine juridică se bazează pe afirmația că folosirea forței armate este „absolut” interzisă și, prin urmare, folosirea forței care are loc prin intermediul armelor de acest tip s-ar încadra în această interdicție. Este contradictoriu să recunoaștem că, în niciun caz, statele și acele entități care au capacitatea de a folosi forța armată, cum este cazul unor organizații internaționale, nu pot recurge la această resursă și, în același timp, pot provoca că folosirea forței s-ar putea să nu fie ilegală atunci când a avut loc tocmai prin cele mai distructive arme cunoscute și a căror utilizare ar provoca adevărate ravagii în comunitatea internațională. Din punct de vedere juridic, această contradicție ar fi depășită deoarece recunoașterea unei interdicții nu împiedică, în niciun fel, deschiderea a două căi de reflecție:

În primul rând, interzicerea folosirii forței presupune că, în cel puțin două cazuri, statele și alte entități de relații internaționale pot recurge la forță fără ca aceasta să constituie un fapt ilicit la nivel internațional. Statele pot exercita dreptul „imanent” la apărare le-

gitimă și, de asemenea, forța poate apărea în mod legitim atunci când se face cu autorizația Consiliului de Securitate. Aceste două ipoteze sunt pe deplin consacrate în ordinea juridică internațională și nu există loc de discuție, indiferent de termenii și cerințele în care trebuie exercitată folosirea forței în ambele cazuri. Întrebarea mai precisă este dacă utilizarea forței armate în legitima apărare care presupune folosirea armelor nucleare este posibilă și, chiar dacă Consiliul de Securitate ar putea autoriza, în orice caz, folosirea forței cu acest tip de armă. Niciuna dintre cele două presupuneri nu ar fi posibilă dacă s-ar determina anterior că utilizarea unei arme nucleare este un caz de forță „special interzis” în relațiile internaționale. Dar răspunsurile la aceste întrebări nu sunt neapărat pașnice. Din acest motiv, se impune verificarea practicii statelor, inclusiv a celei convenționale, și a pozițiilor pe care jurisprudența internațională le-a adoptat în materie, în special, celebra Aviz consultativ, din 8 iulie 1996, a Curții Internaționale al Justiției (CIJ), privind legalitatea amenințării sau utilizării armelor nucleare [4].

În al doilea rând, practica internațională identifică, prin norme, unele comportamente de folosire a forței care sunt considerate „deosebit de ilegale” și care, pe lângă faptul că sunt acoperite de interdicția generală, au o dezaprobară specifică în ordinea juridică. Acesta este, fără îndoială, cazul „agresiunii” care implică o utilizare deosebit de gravă a forței și care, în mai multe rânduri, a fost descrisă drept „crimă internațională prin excelență”. Acest lucru se deduce, de exemplu, din Rezoluția 3314 (XXIX) a Adunării Generale a Națiunilor Unite din 1974. Conținutul acestei rezoluții explică faptul că este vorba despre un comportament „deosebit de grav” care ar genera consecințe specifice în ordinea internațională, inclusiv sancțiuni de tip militar. Principala întrebare constă în a determina dacă același lucru se întâmplă atunci când nu este vorba

de un comportament anume, ci, de fapt, de o utilizare a forței prin folosirea unei arme nucleare. Ar fi probabil ca orice utilizare a unei arme nucleare să aibă loc în comportamentele cuprinse în articolul 3 din prezenta rezoluție, ceea ce ar conduce la afirmarea că orice utilizare a unei arme nucleare reprezintă un „act de agresiune” și că, prin urmare, ar fi interzis mai ales de dreptul internațional. Cu toate acestea, această rezoluție subliniază tipul de comportament care implică utilizarea forței și nu tipul de armă folosit în aceste cazuri.

Adoptarea recentă a TPAN își propune să răspundă la unele dintre aceste întrebări sau, cel puțin, indică scopul consacării unei „interdicții absolute” a folosirii armelor nucleare. Articolul 1, paragraful d) din prezentul Tratat, prevede că „fiecare stat parte nu (...) folosește sau amenință cu folosirea armelor nucleare sau a altor dispozitive nucleare explozive” (A/CONF.229/2017/8). Forța acestor expresii face necesar să se verifice dacă s-a stabilit cu adevărat o practică internațională care înțelege că folosirea armelor nucleare este o presupunere „deosebit interzisă” a utilizării forței armate în relațiile internaționale și că, dincolo de faptul că aceasta a implicat ca un caz tipic de agresiune, simplul fapt de a folosi o armă nucleară ar fi, de asemenea, inclus în categoria „comportamentului interzis în mod special”. Adoptarea și redactarea TPAN îndreaptă, cel puțin, în această direcție, dar un alt lucru diferit este că, odată cu adoptarea acestui acord, și chiar odată cu intrarea lui în vigoare, se poate consacra o normă de acest tip.

Utilizarea armelor nucleare este, în principiu, interzisă de dreptul internațional, la fel ca orice alt tip de forță armată care are loc cu orice altă categorie de arme. Acest punct de plecare nu este inutil, ci destul de util pentru studierea chestiunii privind legalitatea utilizării armelor nucleare. Cu toate acestea, această declarație nu asigură că, în

toate circumstanțele, statele sunt dispuse să renunțe la utilizarea armelor nucleare. Nelegalitatea în aceste cazuri trebuie pusă în contrast cu alte aspecte care sunt esențiale pentru a înțelege dacă în cazul utilizării armei nucleare ne-am afla în domeniul legal sau ilegal și, de asemenea, care sunt motivele care ar împiedica o interdicție absolută, și în orice împrejurare, a acestui tip de arme. Pozițiile statelor în practica internațională, reflectate în practica convențională și exprimate în decizii jurisprudențiale, sunt cu adevărat relevante, printre altele, pentru că determină gradul de acceptare a interdicției: fie absolut, fie cu conținut parțial. Câteva indicații care descriu starea problemei în societatea internațională ar fi următoarele:

În primul rând, un număr semnificativ de state au luat o poziție cu privire la neutilizarea armelor nucleare, deși indirect. Prevederile articolului 2 din Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare (TNP) contribuie la aceasta atunci când prevede că fiecare stat fără arme nucleare care este parte la tratat se angajează să nu primească niciun transfer de arme nucleare de la oricine sau alte dispozitive explozive nucleare sau control asupra acestor arme sau dispozitive explozive, direct sau indirect; să nu producă sau să achiziționeze în alt mod arme nucleare sau alte dispozitive nucleare explozive; și să nu caute sau să primească niciun ajutor pentru fabricarea de arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare.

Statele-părți la acest tratat care nu dețin arme nucleare au convenit să nu le dețină, ceea ce ar face imposibilă utilizarea lor. Datele sunt deosebit de semnificative deoarece 186 de state și-ar asuma obligația de a nu folosi arme nucleare, chiar dacă această obligație specifică nu a fost derivată în mod expres din tratatul menționat anterior. În virtutea acestui Acord, eventuala utilizare legală a armelor nucleare ar fi apoi redusă la cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Deși, totuși, ar

trebui luată în considerare și situația altor state care nu au devenit părți la TNP, precum India, Pakistan, Israel, Sudanul de Sud și Coreea de Nord. În această perspectivă, formarea unei norme cutumiare prin care să fie absolut interzisă folosirea armelor nucleare ar putea avea o acceptare „generalizată”. Totuși, trebuie amintit întotdeauna că pentru crearea unei astfel de norme ar fi neapărat necesar acordul Statelor „deosebit de interesate”, adică cele care au arme nucleare care, totuși, nu au exprimat, ci mai degrabă ceea ce On dimpotrivă, sunt dispuși să nu folosească acest tip de armă în niciun caz și în nicio circumstanță. Astfel, conformarea deplină a normei cutumiare nu a avut loc, dar este de remarcat faptul că un număr semnificativ de state și reprezentanți în comunitatea internațională se pronunță în direcția că folosirea armelor nucleare ar fi interzisă în toate împrejurările [5].

În al doilea rând, înființarea Zonelor Libere de Arme Nucleare este o dovadă suplimentară a voinței de a proceda cu o „interdicție absolută” a utilizării armelor nucleare. Acordurile în care sunt stabilite aceste Zone prevăd că armele de acest tip nu vor fi produse, fabricate, depozitate sau autorizate pentru tranzit în aria geografică în cauză și uneori chiar includ clauze care determină angajamentul de a nu folosi arma nucleară. Astfel, Tratatul de la Tlatelolco stabilește în articolul 1 al său că statele se angajează să folosească exclusiv în scopuri pașnice materialele și instalațiile nucleare aflate sub jurisdicția lor și să interzică și să prevină pe teritoriile lor respective: a. Testarea, utilizarea, fabricarea, producerea sau achiziționarea, prin orice mijloc, a oricărei arme nucleare, prin ea însăși, direct sau indirect, la ordinul unor terți sau în orice alt mod [5].

Tratatul de la Bangkok se pronunță în aceeași direcție atunci când prevede, în articolul 3, că „fiecare stat-parte se obligă să nu, niciieri în interiorul sau în afara zonei: (...) c. testați sau folosiți arme nucleare” [6]. În rezu-

mat, Acordurile de acest tip ar întări existența unei „norme cutumiare” în favoarea ilegalității utilizării armelor nucleare, deși posibilitatea utilizării acestora de către statele care le-au eliminat în afara Zonei stabilite ar rămâne întotdeauna deschisă. Cu toate acestea, formularea din alte acorduri de acest tip este mai ambiguă, deși nu infirmă poziția exprimată, adică indică și ele în această direcție. Tratatul de la Rarotonga prevede o obligație „de a nu fabrica sau de a nu achiziționa, deține sau deține controlul (...)” (Articolul 3). Și același lucru se întâmplă și în Tratatul de la Pelindaba: „să nu se efectueze cercetări asupra, să dezvolte, să producă, să stocheze sau să dobândească în alt mod, să dețină sau să dețină controlul (...)” (articolul 3) și aceeași formulare adoptă articolul 3 din Tratatul de la Semipalatinsk [7].

Practica și jurisprudența internațională confirmă, deși ușor, o tendință conform căreia folosirea armelor nucleare este ilegală în principiu deoarece orice folosire a forței este interzisă și, de asemenea, în funcție de tipul de armă prin care de la care o eventuală utilizare a forței în relațiile internaționale. ar avea loc. Cu toate acestea, o „interdicție unică” a acestei categorii de arme nu este clar conturată. Dar indică în direcția că armele nucleare au anumite componente, mai ales datorită capacității lor distructive și a efectelor pe care le-ar produce asupra populației în domeniul umanitar, care le fac deosebit de periculoase. Tendința de a interzice folosirea armelor nucleare indică o cale care s-ar putea sfârși într-o interdicție absolută. Cu toate acestea, interzicerea folosirii este adesea inclusă în comportamente de tip mai general precum obligația de a nu deține acest tip de armă sau obligația de a negocia pentru realizarea unei interdicții absolute. Astfel, Curtea afirmă în Avizul său consultativ că „există obligația de a continua cu bună-credință și de a finaliza negocierile în vederea dezarmării nucleare sub toate aspectele sale sub control

internațional strict și efectiv”, ceea ce ar presupune, dacă ar fi realizat, stabilirea „interzicerii absolute și specifice” a folosirii armelor nucleare.

Unul dintre motivele care determină adoptarea unei poziții mai constrânse cu privire la ilegalitatea folosirii armelor nucleare și, în special, a proclamării unei „interdicții specifice” este, cu toată certitudinea, voința de a lăsa nevătămată una dintre excepțiile care configurează interzicerea folosirii forței în relațiile internaționale. Dreptul internațional subliniază în mod tradițional că folosirea forței ar fi interzisă indiferent de tipul de armă pe care statele îl folosesc. O astfel de formulare înseamnă că, indiferent de clasa de arme, convenționale sau nucleare sau de alt tip, posibilitatea legală de utilizare a forței ar rămâne întotdeauna deschisă atunci când statele se află într-o stare de legitimă apărare. CIJ a ratificat această poziție și stabilește, printre îndoiele, că având în vedere situația actuală a dreptului internațional și elementele de fapt de care dispune, (...) nu poate concluziona definitiv că amenințarea sau folosirea armelor nucleare a fost legală sau ilegală în circumstanțe extreme de legitimă apărare în care era în joc însăși supraviețuirea unui stat.

Scopul interzicerii totale a armelor nucleare este marcat de neșters în textul TPNAN. Motivul final este acela de a preveni și daunele cauzate umanității de eventuala utilizare a acestor arme și chiar de fabricarea și deținerea lor. Primul lucru pe care îl indică Preambulul este că statele sunt „profund îngrijorate de consecințele umanitare catastrofale pe care le-ar avea orice utilizare a armelor nucleare” și, de asemenea, recunosc „necesitatea de a elimina complet aceste arme, (...) singura cale. pentru a garanta că armele nucleare nu vor mai fi folosite niciodată în nicio circumstanță. Acest tratat indică, prin urmare, că misiunea comunității internaționale este de a trece la interzicerea absolută a armelor nucleare. Cu toate acestea, nu a intrat

încă în vigoare și, în plus, cere ca 50 de state să devină parte din ea, așa cum se prevede la articolul 15. Până în prezent, doar 70 de state l-au semnat și doar 23 l-au ratificat sau aderat la acesta. Succesul Tratatului nu depinde însă, deși este extrem de important, doar de numărul statelor care îl acceptă în cele din urmă, ci, mai presus de toate, de încorporarea acelor state care au un rol mai decisiv în eventuala utilizare a Tratatului. acest tip de arme... Este clar că niciun stat care deține o armă nucleară nu calibrează posibilitatea de a deveni parte la acord și merită întotdeauna să ne amintim poziția pe care aceste state și altele au avut-o față de concluziile Conferinței din 2017 [11]. Dar, de asemenea, doar Austria în cadrul Uniunii Europene a procedat la ratificarea acestuia, iar doar Irlanda a procedat la semnarea acestuia. Prin urmare, nu numai că acest instrument nu este în vigoare, dar și, deși nu este exclus, îi va fi greu să facă acest lucru și va găsi opoziție din partea „statelor nucleare” și din partea celor care participă la organizații internaționale, precum NATO, unii dintre ai cărui membri au arme nucleare.

Ținând cont de procesul de elaborare a acestui tratat, de pozițiile pe care statele le-au adoptat la Conferința de la New York, în 2017, și de evoluția pe care a suferit-o acordul, s-ar putea face câteva concluzii. În primul rând, statele care dețin arme nucleare și-au exprimat dorința de a nu deveni parte la tratat, ceea ce slăbește norma conform căreia ar fi interzisă folosirea armelor nucleare. În al doilea rând, deși nu se poate exclude ca tratatul să intre în vigoare într-un timp rezonabil, totuși, din cauza profilului statelor care au procedat până în prezent să-l semneze, acesta nu pare să fi avut acceptul multor state. În fine, nimic din toate acestea nu ascunde, însă, voința unei părți a comunității internaționale de a consacra interzicerea completă a acestui tip de arme. Pe scurt, soarta tratatului este destul de incertă, dar simpla lui

adoptare reprezintă un progres în conformarea politico-juridică a comportamentului statelor, în cazul nostru, în raport cu utilizarea armelor nucleare. De acolo, mai rămân de rezolvat unele întrebări, precum definirea armei nucleare și determinarea exactă a comportamentului interzis și în ce împrejurări și, bineînțeles, mecanismele prevăzute de tratat pentru a asigura aplicarea acesteia, cu limitele și incertitudini că ele încă mai există în acest sens.

În orice caz, TPAN îmbină două criterii, unul etic și celălalt legal, care ar trebui să susțină respingerea de către comunitatea internațională a armelor de acest tip și, mai precis, utilizarea lor, ceea ce reprezintă o contribuție importantă. Acest lucru este menționat în mod explicit în conținutul tratatului. Pe de o parte, avertizează că este inspirată din motive „strict umanitare” și îmbrățișează o noțiune de securitate în care persoana umană este plasată în centru. Preambulul consideră că „orice utilizare a armelor nucleare ar fi (...) detestabilă în lumina principiilor umanității și a dictaturilor conștiinței publice” ceea ce implică o „preocupare morală”. ” care ar avea o traducere politică. Cu toate acestea, pe de altă parte, semnificația juridică este acordată scopului eradicării armelor nucleare. „Obligația morală” de a pune capăt utilizării și deținerii acestor arme este considerată insuficientă, așa că nici măcar un angajament politic nu ar fi suficient. Din acest motiv, două paragrafe din Preambul evidențiază necesitatea adoptării unei perspective juridice în această privință: în primul rând, pentru că „orice utilizare a armelor nucleare ar fi contrară normelor de drept internațional aplicabile în conflictele armate, în special principiilor și normelor de drept internațional umanitar,” și în al doilea rând, pentru că „o interdicție obligatorie din punct de vedere juridic a armelor nucleare constituie o contribuție importantă la realizarea și menținerea unei lumi libere de arme

nucleare, inclusiv eliminarea ireversibilă, verificabilă și transparentă a armelor nucleare (...). ”Expresii ca aceasta întăresc percepția juridică în legătură cu armele nucleare, ceea ce explică de ce lupta împotriva acestui tip de arme s-a dus prin adoptarea unui tratat care impune obligații precise. Deși nu trebuie subestimat faptul că această poziție prezintă și unele dezavantaje întrucât nu toate statele, și cu atât mai puțin cele care o dețin, sunt dispuse să accepte obligațiile cuprinse într-un instrument obligatoriu, în special interzicerea folosirii armelor nucleare în toate circumstanțele. .

Totuși, dincolo de aceasta, ar fi greșit să nu recunoaștem că TPAN reprezintă încă o contribuție la intenția comunității internaționale de a proceda cu o interzicere absolută și, în orice împrejurare, a folosirii armelor nucleare și a armelor nucleare în sine. . Este încă greu de realizat acest scop deoarece va fi dificil ca voința hotărâtă exprimată de tratat să corespundă gradului de acceptare pe care ar trebui să-l aibă; și, mai precis, pentru că nu este depistată dorința Statelor care dețin arme nucleare de a accepta angajamentele stipulate în acest instrument juridic.

Alte căi ar putea fi deschise pentru a depăși această contracție. Deocamdată, adoptarea Tratatului lasă ușa deschisă pentru a putea fi consacrată o normă cutumiară care să interzică folosirea armelor nucleare, chiar dacă aceasta necesită un comportament complementar al statelor care, inspirate de conținutul Tratatului, vizați această adresă. În plus, în mod curios, neacceptarea TPAN ar putea duce la întărirea altor acorduri care limitează deținerea de arme nucleare, ceea ce, în realitate, afectează posibilitățile de utilizare a acestora. În acest sens, de exemplu, Spania și-a declarat poziția împotriva TPAN, înțelegând pe atunci ministrul de Externe, Alfonso Dastis, că „ni se pare că acest tratat nu este calea corectă”, așa că ar fi convenabil „să se întărească Tratatul de ne-

proliferare nucleară” (El Confidencial, 2018). În consecință, principala contribuție a TPAN a fost traducerea în termeni juridici a unei obligații precise de a nu folosi arme nucleare greu de acceptat, dar care, totuși, o plasează în centrul dezbaterii printr-un instrument juridic obligatoriu. la o asemenea interdicție. Pe scurt, există două concluzii pozitive: pe de o parte, calea stabilirii unei norme cutumiare care interzice utilizarea armelor nucleare nu este niciodată închisă, iar simpla adoptare a TPAN oferă o nouă oportunitate pentru unele state de a se alătura acestei posibilități. Pe de altă parte, dificultățile pentru intrarea sa în vigoare și, chiar, pentru obținerea unui număr mai mare de state semnatare, nu înseamnă că simpla adoptare a TPAN asigură conținutul obligațiilor statelor pe care și le-ar putea asuma în raport cu folosirea armei nucleare. [1]

Tratatul privind interzicerea armelor nucleare va intra în vigoare pentru cele cincizeci de state părți care au ratificat acest instrument internațional. Este o piatră de hotar în dezarmarea nucleară și neproliferarea, precum și un angajament semnificativ față de pacea și securitatea internațională. Acest tratat a fost adoptat la 7 iulie 2017 de Conferința Națiunilor Unite și este primul acord multilateral obligatoriu din punct de vedere juridic care interzice pe deplin armele nucleare. Uruguay a fost a treisprezecea țară care a depus instrumentul de ratificare, în iulie 2018, reafirmându-și statutul de țară pacifistă și nedeținătoare de arme nucleare și angajamentul său istoric față de regimul de dezarmare și neproliferare. Utilizarea armelor nucleare duce la consecințe umanitare catastrofale care constituie un risc pentru securitatea și supraviețuirea întregii umanități. De aceea, astăzi sărbătorim faptul că comunitatea internațională a făcut acest pas semnificativ către o lume mai stabilă și mai sigură, cu simțul scopului colectiv. Pe 22 iunie, Statele Unite și Rusia au reluat discuțiile care vor

afecta – deși poate nu definitiv – situația privind acordurile de neproliferare sau dezarmare nucleară. Conducătorul reprezentantului special al SUA pentru controlul armelor, Marshall Billingslea și ministrul adjunct de externe al Rusiei, Serghei Reabkov; Această întâlnire a fost mai mult tehnică decât politică și a constituit primul pas pentru eventuala reînnoire a Noului tratat START – în prezent, singurul tratat între cele două puteri în materie –, care expiră în februarie 2021.

În acest sens, este de remarcat faptul că numărul focoarelor nucleare rusești sau americane depășește cu mult șase mii – inclusiv cele active dislocate, în întreținere sau în așteptarea dezmembrării –; în timp ce China abia ajunge la 300, un număr pe care Franța și Regatul Unit împreună l-ar depăși, totul conform cifrelor gestionate de Institutul Internațional de Studii pentru Pace din Stockholm. Următorul pas, și cu implicarea directă a Spaniei, este următoarea Conferință de revizuire a Tratatului de neproliferare (TNP), la care au aderat 191 de state de la intrarea sa în vigoare în 1970. Conferința ar fi trebuit să aibă loc la New York, între 27 aprilie și 22 mai a acestui an, dar a fost amânată din cauza pandemiei și, eventual, va avea loc la începutul anului 2021. Pentru moment, această conferință generează o așteptare considerabilă, condiționată fără îndoială și de alegerile din SUA care va avea loc în luna noiembrie și desfășurarea discuțiilor ruso-americane menționate mai sus. În 2019, retragerea SUA din tratatul privind forțele nucleare cu rază intermediară, cunoscut sub numele de INF, după ce a acuzat Rusia de nerespectare, s-a încheiat cu suspendarea obligațiilor ambelor țări în acest domeniu. În acest context, în luna mai trecută, retragerea SUA din acordul OSCE pentru ceruri deschise a reprezentat un nou punct de fricțiune, deoarece puterea lider mondială se retrage astfel din obligația de a respecta măsurile de consolidare a încrederii.

JCPoA – Planul de acțiune cuprinzător co-

mun pentru Iran – este astăzi în impas. De la intrarea sa în vigoare în 2015, a funcționat în mod rezonabil pentru a controla acțiunile iraniene în domeniul armelor nucleare; și a fost menținută cu sprijinul membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, Germania și Uniunea Europeană. Fără îndoială, și în acest context, cel mai rău scenariu ar fi retragerea Iranului din Tratatul de neproliferare (TNP): situație care trebuie considerată posibilă și absolut nedorită. A zecea conferință de revizuire a TNP, programată inițial pentru 2020, a fost amânată din cauza pandemiei de COVID-19. În cadrul conferinței, delegația SUA a lucrat cu partenerii săi pentru a păstra TNP pentru generațiile viitoare prin:

- Consolidarea regimului internațional de neproliferare și atragerea atenției asupra provocărilor prezentate de Iran, Coreea de Nord și Siria;
- promovarea obiectivelor de dezarmare nucleară ale tratatului și reducerea riscurilor de război nuclear;
- susține profesionalismul, obiectivitatea și independența Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA);
- contrastează comportamentul nesăbuit al Rusiei cu cel al statelor nucleare responsabile.

Statele Unite sunt lider în controlul armelor și se angajează să facă lumea mai sigură.

De când TNP a fost negociat în apogeul Războiului Rece, Statele Unite și-au redus armele nucleare cu 88%, potrivit ultimei publicații oficiale de date privind arsenalele americane. Stocurile globale s-au redus cu mai mult de 80% de la apogeul în 1986, potrivit Federației Oamenilor de Știință Americani, care urmărește problemele de securitate globală. Miniștrii de externe ai Germaniei, Heiko Maas, care îi vizita, discută despre tratatul de neproliferare nucleară pe 26 februarie 2020 la sediul Națiunilor Unite din New York. La conferință, Statele Unite au promovat, de

asemenea, noi modalități de a avansa accesul la utilizările pașnice ale tehnologiei nucleare, care pot produce energie curată, trata cancerul, purifica apa potabilă și crește recolta; inclusiv o nouă inițiativă cu Regatul Unit numită „Dialog susținut privind utilizările pașnice”. Din 2015, Statele Unite au oferit peste 395 de milioane de dolari pentru programele AIEA care sprijină utilizările pașnice ale tehnologiei nucleare. În noiembrie 2020, el a promis încă 50 de milioane de dolari în următorii cinci ani pentru Inițiativa de utilizare pașnică a AIEA [2].

La aproape un an de la invazia rusă în Ucraina, Rusia și-a suspendat participarea la tratatul privind armele strategice ofensive’. Tratatul New START a fost semnat la Praga în 2010, a intrat în vigoare la 5 februarie 2011 și a fost prelungit în 2021 cu cinci ani imediat după ce președintele american Joe Biden și-a preluat mandatul. Tratatul limitează arsenalele nucleare ale Statelor Unite și Rusiei la 800 lansatoare și 1550 de focoase de fiecare parte. Rusia are cel mai mare arsenal de arme nucleare din lume, de aproape 6.000 de focoase, potrivit experților. Împreună, SUA și Rusia dețin în jur de 90% din numărul focoaselor nucleare la nivel global, suficiente pentru a distruge planeta de mai multe ori [7]. SUA acuză Rusia că încalcă un acord-cheie de control al armelor nucleare încheiat între Moscova și Washington. Concret, Rusia refuză să permită inspecțiile la instalațiile sale nucleare, a declarat, marți, un purtător de cuvânt al Departamentului de Stat american, citat de CNN. „Rusia nu își respectă obligația prevăzută de Noul Tratat START, de a facilita activitățile de inspecție pe teritoriul său. Refuzul Rusiei împiedică Statele Unite să își exercite drepturile esențiale în baza tratatului și amenință viabilitatea controlului armelor nucleare între cele două state”, a spus oficialul citat. „De asemenea, Rusia nu și-a respectat obligația din Noul Tratat START, de

a convoca o sesiune a Comisiei Consultative Bilaterale, în conformitate cu termenul prevăzut în document”. Acuzațiile Washingtonului vor accentua, probabil, tensiunile între cele două țări, în contextul în care Moscova își continuă acțiunile în Ucraina.

Pe parcursul conflictului, de la a cărui declanșare se împlinesc trei ani în 24 februarie 2025, Moscova și-a intensificat retorica nucleară. În decembrie, președintele Vladimir Putin a avertizat despre „amenințarea în creștere” a războiului nuclear, iar mai recent, Dmitri Medvedev, vicepreședinte al Consiliului de Securitate al Rusiei, a amenințat că, dacă țara sa pierde războiul din Ucraina, s-ar putea declanșa un conflict atomic. „Puterile nucleare nu pierd conflicte majore de care depinde soarta lor. Acest lucru ar trebui să fie evident pentru oricine, chiar și pentru politicienii occidentali care și-au păstrat o urmă de inteligență”, a scris Medvedev într-un mesaj pe Telegram [10]. Începutul discursului lui Vladimir Putin s-a axat pe justificarea „operațiunii speciale” cu tipul de argumentație folosit deja până acum: Rusia ar fi vrut calea pașnică, dar a fost imposibil din cauza Ucrainei care, cu ajutorul Occidentului, pregătea o operațiune „sângeroasă” în Donbass. Începutul discursului lui Vladimir Putin s-a axat pe justificarea „operațiunii speciale” cu tipul de argumentație folosit deja până acum: Rusia ar fi vrut calea pașnică, dar a fost imposibil din cauza Ucrainei care, cu ajutorul Occidentului, pregătea o operațiune „sângeroasă” în Donbas. Rusia a blocat adoptarea unei declarații comune la încheierea conferinței de revizuire a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (TNP), denunțând termeni “politici”. Cei 191 de semnatari ai TNP, care are ca scop prevenirea răspândirii armelor nucleare, promovarea dezarmării totale și promovarea cooperării în utilizarea pașnică a energiei nucleare, s-au reunit la sediul ONU din New York începând cu 1 august. Însă, în pofida unei luni de negocieri

și a unei sesiuni finale amânate pentru câteva ore, conferința nu a fost în măsură să ajungă la un acord. Deciziile sunt luate prin consens, iar reprezentantul Rusiei, Igor Vișnevețki, a denunțat o lipsă de „echilibru” în proiectul final al textului de peste 30 de pagini. Potrivit unor surse apropiate negocierilor, Rusia s-a opus în mod deosebit paragrafelor referitoare la centrala nucleară ucraineană Zaporojie, ocupată de armata rusă. Astfel, proiectul de text a fost „foarte slab și desprins de realitate”, remarcând absența „angajamentelor concrete de dezarmare”. În deschiderea conferinței, secretarul general al ONU, Antonio Guterres, a declarat că un astfel de pericol nuclear nu a mai existat de la apogeul Războiului Rece [6].

Concluzii

Au fost depuse eforturi multiple, de asemenea de reglementare, pentru a interzice sau limita folosirea și deținerea armelor nucleare și, în plus, au existat reglementări de mare interes. În prezent există instrumente obligatorii care stabilesc limite notabile în domeniul nuclear care îndrumă comunitatea internațională către o interdicție absolută a armelor nucleare și, mai ales, utilizarea acestora. În esență, există o puternică dorință ca statele să renunțe la aceste arme și ca, în niciun caz, utilizarea lor să nu aibă loc în nicio circumstanță, în special, din cauza consecințelor umanitare pe care le-ar produce. Adoptarea TPAN reprezintă o altă încercare notabilă și, mai presus de toate, reflectă „ambiția” multor state ale comunității internaționale de a realiza o interdicție absolută a folosirii armelor nucleare, deși trebuie să ne grăbim să spunem că nu contează, cu toate acestea, cu acceptarea celor care au arma nucleară.

Normele bine stabilite care reglementează interdicția folosirii forței în relațiile internaționale nu sunt suficiente pentru a stabili o interdicție „absolută și completă” a folosirii armelor nucleare. În principiu,

ceea ce este stabilit în articolul 2.4 din Carta Națiunilor Unite acoperă și acele cazuri în care forța are loc cu acest tip de armă și, prin urmare, orice comportament în acest sens ar fi complet interzis. Dar practica internațională nu prevede o regulă uzuală care să interzică „în mod specific” folosirea armelor nucleare, astfel încât aceste cazuri ar fi incluse în sfera interdicției generale. Cu toate acestea, consecințele și efectele acestui tip de arme împing statele să considere că utilizarea lor ar fi acoperită de o „interdicție specifică și singulară” care nu a fost încă consacrată. Ca regulă generală, folosirea unei arme nucleare ar fi un caz deosebit de grav de utilizare a forței armate, astfel că absența unei formulări exprese care interzice folosirea unei arme nucleare ar putea fi completată de o practică care proclama valabilitatea unei reguli cutumiare. În chestiunea. Cu toate acestea, există cel mult tendința ca utilizarea armelor nucleare să reprezinte un „caz deosebit de grav de utilizare a forței armate” în relațiile internaționale. În esență, nu se poate asigura existența unei interdicții totale a folosirii armelor nucleare din cauza absenței unei reguli în materie și, mai ales, pentru că utilizarea acestui tip de arme ar putea avea loc în excepții de la folosirea armelor nucleare, forță larg recunoscută de sistemul juridic internațional.

Comunitatea internațională dorește interzicerea completă a armelor nucleare. Actualmente, comunitatea internațională este încă destul de departe de a atinge un astfel de obiectiv. Voința Statelor care au arme nucleare de a ajunge la un acord în acest sens nu este încă evidentă și, prin urmare, acest Tratat este sortit unui anumit eșec. Cu toate acestea, rămâne deschisă posibilitatea statelor de a continua negocierile în acest scop și, în special, de a desființa utilizarea armelor nucleare. Mai mult, practic toate statele, inclusiv cele care dețin arme nucleare, și-au acceptat obligația de a negocia pentru a ajun-

ge la rezultate precise, printre care ar trebui să prevaleze obligația de a interzice utilizarea lor. Traducerea finală a acestor negocieri nu ar trebui să fie neapărat adoptarea unui tratat. Ar fi chiar mai pragmatic să deschidem căi politice care întruchipează angajamente de acest tip. Realizarea unei interziceri complete a armelor nucleare, deși este un imperativ al comunității internaționale, nu pare posibilă într-o perioadă scurtă de timp, așa că ar fi de interes să existe un angajament politic precis care să interzică în mod specific utilizarea armelor nucleare.

Referințe bibliografice

1. DÍAZ GALÁN, E. *Tratado sobre la prohibición de las armas nucleares (tpan): un paso más en la ilicitud del empleo del arma nuclear*. <https://seguridadinternacional.es/resi/html/tratado-sobre-la-prohibicion-de-las-armas-nucleares-tpan-un-paso-mas-en-la-ilicitud-del-empleo-del-arma-nuclear/> (Accesat – 20.08.2024)
2. *El apoyo inquebrantable de EE. UU. a la no proliferación nuclear*. <https://equipoeuropa.org/armas-nucleares-como-se-regula-el-posible-fin-del-mundo/https://equipoeuropa.org/armas-nucleares-como-se-regula-el-posible-fin-del-mundo/> (Accesat – 20.08.2024)
3. *El OIEA y el Tratado sobre la No Proliferación*. <https://www.iaea.org/es/temas/el-oiea-y-el-tratado-sobre-la-no-proliferacion> (Accesat – 10.08.2024)
4. GUERRA, E. *El régimen de no proliferación nuclear internacional y sus desafíos*. La Conferencia de Examen del TNP 2020. <https://www.undef.edu.ar/libros/wp-content/uploads/2021/02/GUERRA.-Defensa-Nacional-Nro.-3-arti%CC%81culo-9.pdf> (Accesat – 10.08.2024)
5. *Le régime de non-prolifération des armes nucléaires et les perspectives de création d'une zone de prolifération limités en Asie du nord-est*. http://www.irenees.net/bdf_fiche-experience-268_fr.html
6. POPESCU, C. *ONU: Rusia împiedică adoptarea unui text privind dezarmarea nucleară*. <https://tvr Moldova.md/article/da527885278708f3/onu-rusia-impiedica-adoptarea-unui-text-privind-dezarmarea-nucleara.html> (Accesat – 20.09.2024)
7. *Putin anunță că Rusia își suspendă participarea la ultimul mare tratat de dezarmare nucleară*. New START. <https://www.moldpres.md/news/2023/02/21/23001396> (Accesat – 20.07.2024)
8. RODRÍGUEZ AQUINO, L. *Limites les armes: la formulation de normes internationales contre la prolifération nucléaire en Amérique Latine*. https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-013X2020000100097 (Accesat – 20.09.2024)
9. SÁNCHEZ, P. *Proliferación nuclear: Riesgos y posibles soluciones*. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4199289> (Accesat – 20.08.2024)
10. *SUA acuză Rusia de încălcarea unui acord privind armele nucleare*. <https://disinfo.md/sua-acuza-rusia-de-incalcarea-unui-acord-privind-arme-nucleare/> (Accesat – 20.08.2024)
11. *Una victoria para la Humanidad: entra en vigor el Tratado sobre la prohibición de las armas nucleares*. <https://www2.cruzroja.es/web/ahora/-/entra-en-vigor-el-tratado-sobre-la-prohibicion-de-armas-nucleares> (Accesat – 20.08.2024)
12. ВЕРБИЦКАЯ, Т. В. *Кризис режима нераспространения ядерного оружия и способы его разрешения*. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/85476/1/978-5-7996-2751-5_159.pdf (Accesat – 10.08.2024)
13. ЕЛФИМОВ, В. *Международный режим нераспространения ядерного оружия: политические аспекты функционирования*. <http://evolutive.info/ru/journal-menu/1998-3/1998-3-elfimo> (Accesat – 10.08.2024)

ENSURING LEGALITY AS THE FOUNDATION OF LEGAL SECURITY ¹⁾

Gheorghe COSTACHI

Doctor of Law, University Professor, Senior Researcher, Institute of Legal,
Political and Sociological Research of the State University of Moldova,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: costachi70@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-1396-7598>

The study explores the interdependence between legality and legal security, emphasizing the importance of respecting and protecting legality in the construction of a stable and effective rule of law. Legality, defined as strict adherence to laws and legal norms, is presented as an essential foundation of legal security, as it guarantees the protection of citizens' rights and freedoms. In this context, the study elaborates on fundamental concepts such as ensuring legality, violating legality, guaranteeing legality, protecting citizens' rights, and maintaining public order, all of which play a crucial role in strengthening public trust in the legal system. In conclusion, it is stated that legal security can only be achieved through the respect for legality and the consolidation of a clear and effective normative framework, which is essential for the development of a solid rule of law and for citizens' trust in state institutions. Thus, the promotion and protection of legality are not only legal obligations but also social imperatives that contribute to the stability and progress of a democratic society.

Keywords: legality, ensuring legality, guaranteeing legality, prophylaxis of legality, legal security.

ASIGURAREA LEGALITĂȚII CA FUNDAMENT AL SECURITĂȚII JURIDICE

Studiul explorează interdependența dintre legalitate și securitatea juridică, subliniind importanța respectării și protejării legalității în construirea unui stat de drept stabil și eficient. Legalitatea, definită ca respectarea strictă a legilor și normelor juridice, este prezentată ca un fundament esențial al securității juridice, întrucât garantează protecția drepturilor și libertăților cetățenilor. În acest context, studiul detaliază concepte fundamentale precum asigurarea legalității, încălcarea legalității, garantarea legalității, protecția drepturilor cetățenilor și respectarea ordinii publice, toate acestea având un rol crucial în consolidarea încrederii populației în sistemul juridic. În final, se concluzionează că numai prin respectarea legalității și consolidarea unui cadru normativ clar și eficient se poate atinge securitatea juridică, iar aceasta este esențială pentru dezvoltarea unui stat de drept solid și pentru încrederea cetățenilor în instituțiile statului. Astfel, promovarea și protejarea legalității nu sunt doar obligații juridice, ci și imperative sociale care contribuie la stabilitatea și progresul unei societăți democratice.

Cuvinte-cheie: legalitate, asigurarea legalității, garantarea legalității, profilaxia legalității, securitatea juridică.

---

¹⁾ Studiu realizat în cadrul subprogramului de cercetare – 01.05.01: „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice” (SENREMO) (pentru 2024-2027), realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

ASSURER LA LÉGITIMITÉ COMME FONDEMENT DE LA SÉCURITÉ JURIDIQUE

L'étude explore l'interdépendance entre la légalité et la sécurité juridique, en soulignant l'importance du respect et de la protection de la légalité dans la construction d'un État de droit stable et efficace. La légalité, définie comme le respect strict des lois et des normes juridiques, est présentée comme un fondement essentiel de la sécurité juridique, car elle garantit la protection des droits et des libertés des citoyens. Dans ce contexte, l'étude détaille des concepts fondamentaux tels que l'assurance de la légalité, la violation de la légalité, la garantie de la légalité, la protection des droits des citoyens et le respect de l'ordre public, ces éléments jouant tous un rôle crucial dans le renforcement de la confiance de la population dans le système juridique. En conclusion, il est affirmé que la sécurité juridique ne peut être atteinte que par le respect de la légalité et le renforcement d'un cadre normatif clair et efficace, ce qui est essentiel pour le développement d'un État de droit solide et pour la confiance des citoyens dans les institutions de l'État. Ainsi, la promotion et la protection de la légalité ne sont pas seulement des obligations juridiques, mais aussi des impératifs sociaux qui contribuent à la stabilité et au progrès d'une société démocratique.

Mots-clés: légalité, assurance de la légalité, garantie de la légalité, prophylaxie de la légalité, sécurité juridique.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАКОННОСТИ КАК ОСНОВА ЮРИДИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Исследование анализирует взаимозависимость между законностью и юридической безопасностью, подчеркивая важность соблюдения и защиты законности при построении стабильного и эффективного правового государства. Законность, определяемая как строгая приверженность законам и юридическим нормам, представлена как основа юридической безопасности, поскольку она гарантирует защиту прав и свобод граждан. В этом контексте, исследование подробно рассматривает такие основные концепции, как обеспечение законности, нарушение законности, гарантии законности, защита прав граждан и соблюдение общественного порядка, - все эти элементы играют ключевую роль в укреплении доверия населения к юридической системе. В заключение делается вывод, что только соблюдение законности и укрепление четкой и эффективной нормативной базы могут привести к обеспечению юридической безопасности, что является необходимым для развития стабильного правового государства и укрепления доверия граждан к государственным институтам. Таким образом, продвижение и защита законности – не только юридические обязательства, но и социальные императивы, способствующие стабильности и прогрессу демократического общества.

Ключевые слова: законность, обеспечение законности, гарантии законности, профилактика законности, юридическая безопасность.

Introducere

Pentru o societate democratică și un stat de drept *legalitatea* și *securitatea juridică* prezintă o semnificație deosebită și o valoare practică de necontestat. În mod separat, aceste concepte au fost mai mult sau mai puțin studiate în doctrina de specialitate (inclusiv, autohtonă), fără însă a se face o legătură relevantă între ele. Ținând cont de această lacună doctrinară, în prezentul demers științific ne propunem să subliniem semnificația *legalității* și a asigurării acesteia pentru garantarea *securității juridice* într-un stat de drept.

Metodologia cercetării. Pe parcursul realizării studiului s-a recurs la următoarele metode de cercetare: *metoda logică* (cu așa elemente componente precum: abstractizarea, analiza /deductivă și inductivă/ și sinteza), *metoda comparativă* și *metoda analizei de conținut*.

Rezultate obținute și discuții

1. Considerații generale cu privire la *legalitate*. Din perspectivă etimologică, termenul *legalitate* provine de la cuvântul francez *legalité*. Conform *Dicționarului Explicativ Ilustrat al Limbii Române* [1, p. 1032], cuvântul *legalitate*

desemnează: 1) caracterul a ceea ce este legal, în conformitate cu legea; 2) principiu conform căruia orice persoană fizică sau juridică este obligată să respecte legea; 3) situația conformă legii; 4) ordinea legală care asigură viața și activitatea societății și a statului.

Dincolo de toate nuanțele enunțate, vom rezuma că noțiunea de *legalitate* presupune calitatea de a fi în conformitate cu legea [2, p. 100].

Apariția *legalității* este strâns legată de procesele de formare a dreptului și a statului, iar natura sa are o legătură directă cu activitatea de legiferare. În acest context, este important de subliniat faptul că *legalitatea* nu înseamnă doar existența legilor, totalitatea acestora sau conducerea societății prin intermediul legilor. Chiar dacă există o interdependență între aceste categorii, *legalitatea* nu se reduce la simpla prezență a normelor juridice. De fapt, legile constituie fundamentul *legalității*, iar guvernarea prin lege, care cuprinde reguli generale obligatorii, reprezintă esența acestei noțiuni. Totuși, trebuie subliniat că *legalitatea* nu se limitează doar la respectarea acestor reguli; conținutul spu este mult mai complex.

În ciuda faptului că *legalitatea* a însemnat mereu respectarea și executarea normelor de drept, semnificația sa a variat semnificativ în diferite perioade istorice. Astfel, în regimurile despotice, în democrațiile sclavagiste din Atena, în absolutismul feudal sau în regimurile totalitare, înțelesul *legalității* a fost diferit față de cel al regimurilor democratice contemporane. Această diversitate impune actualizarea și adaptarea conceptului de *legalitate* la realitățile societății actuale, în special în procesul de consolidare a *statului de drept*.

Privind trecutul sovietic al statului nostru, observăm că regimul totalitar promova un mit al *legalității socialiste* (sovietice), care reflecta interesele elitei aflate la putere, reglementând viața statului și a societății. În acest context, *legalitatea* era concepută ca o obligație rigidă

de a respecta legile (și actele normative subordonate acestora) de către toate organele statale, organizațiile obștești, funcționarii publici și cetățeni. În esență, executarea strictă și „oarbă” a legii de către absolut toți subiecții relațiilor sociale, fără o analiză a raționalității și justiției acesteia, caracteriza regimul *legalității socialiste*.

Într-o astfel de accepțiune *legalitatea* reprezenta o caracteristică fidelă a regimului totalitar, sub paravanul căruia statul realiza un control total asupra societății și cetățenilor. La acea vreme, se considera că statul, prin intermediul legilor, oferea cetățenilor suficiente drepturi (în viziunea partidului de guvernământ) și stabilea limitele libertății, precum și formele de răspundere pentru încălcarea legii. În schimb, cetățenilor, asociațiilor acestora, funcționarilor publici le revenea doar obligația de a le executa, fapt ce crea o anumită ordine de drept în societate – regimul *legalității socialiste* [3, p. 27].

Cu regret, privind în trecut, observăm că în timp ce se accentua obligativitatea executării normelor de drept se neglija (excluea) totalmente importanța conținutului acestora. În opinia noastră, anume acest aspect fundamentează diferența majoră a conținutului *legalității* din diferite perioade istorice, inclusiv, contemporană [4, p. 141].

Prăbușirea regimului totalitar a deschis calea unei noi înțelegeri a *legalității*, care nu se mai limitează doar la obligativitatea respectării legii. Cu toate acestea noua viziune nu exclude o asemenea obligație, întrucât în lipsa acesteia devine imposibilă ordinea de drept, iar noțiunea de *legalitate* își pierde sensul.

După cum subliniază autorul H.C. Малейн [3, p. 28], elementul obligativității respectării legii este esențial, dar insuficient pentru definirea *legalității*. *Legalitatea* nu se referă doar la sfera executării legii, ci și la procesul de creare a dreptului, adică activitatea legislativă și normativă. Astfel, *legalitatea* devine un concept

mai larg, referindu-se atât la comportamentul celor ce aplică legea, cât și la al celor care o creează.

În contextul statului de drept contemporan, *legalitatea* capătă o semnificație mult mai complexă, iar conținutul său devine multiaspectual, depășind limitele conceptuale tradiționale.

În opinia noastră, *legalitatea* este determinată de conexiunea armonioasă a următoarelor cerințe: reglementarea prin lege a tuturor relațiilor sociale din stat; supremația legii în cadrul sistemului normativ și caracterul general obligatoriu al acesteia; conținutul de drept al legii (adică întruchiparea ideilor de dreptate, echitate, libertate, umanism, drepturi și libertăți inalienabile ale omului); aplicarea și respectarea legii de drept. În baza acestor cerințe se poate afirma că *legalitatea* în statul de drept nu constituie un scop în sine, menirea sa constând în respectarea legilor în numele triumfului libertății și al dreptății [5, p. 11-12; 6, p. 65-66].

Așadar, într-un astfel de cadru, *legalitatea* nu mai este doar o formalitate procedurală, ci devine un principiu fundamental care garantează drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, în concordanță cu principiile unui stat democratic și al unei guvernări transparente și responsabile.

Generalizând, vom sublinia următoarele idei importante:

a) Conceptul de *legalitate* este dinamic și se modifică în funcție de contextul istoric, social și politic. Dacă în regimurile autoritare și totalitare *legalitatea* era văzută ca o simplă obligație de respectare a legii, în democrațiile moderne aceasta înseamnă nu doar respectarea legii, ci și respectarea principiilor fundamentale de drept și echitate.

b) *Legalitatea* nu se reduce doar la executarea legii, ci implică și procesul legislativ, asigurând astfel un cadru legal coerent, bazat pe principiile justiției și drepturilor fundamentale ale omului.

c) În statul de drept contemporan, *legalitatea* capătă o dimensiune complexă: ea nu mai este doar un standard formal, ci o garanție a drepturilor cetățenilor și a ordinii democratice, contribuind la transparența și responsabilitatea guvernării.

Prin urmare, *legalitatea* trebuie înțeleasă ca un principiu multidimensional, esențial pentru funcționarea statului și pentru protejarea drepturilor fundamentale ale individului într-o societate democratică.

2. *Legalitatea versus ordinea de drept.*

Inițial, este important să subliniem distincția dintre *legalitate* și *ordinea de drept*, dar și legătura lor strânsă. Deși, aceste concepte sunt adesea folosite interschimbabil, fiecare dintre ele are o semnificație distinctă. Referitor la *ordinea de drept* (sau juridică) este de menționat că aceasta este definită ca: „starea ordonată a relațiilor sociale, ce exprimă realizarea practică a cerințelor *legalității*” [7, p. 38]; „starea ordonată a relațiilor sociale bazată pe drept și *legalitate*” [8, p. 18]; „ordonarea relațiilor sociale, bazată pe drept și *legalitate*, exprimată prin comportamentul legal al subiecților” [9, p. 355].

Într-o viziune mai detaliată [10, p. 444], *ordinea de drept* reprezintă starea de fapt a relațiilor sociale reglementate juridic, care apare în urma aplicării consecvente a principiului *legalității*. Aceasta se caracterizează prin asigurarea și protecția drepturilor și libertăților persoanei, respectarea fermă a obligațiilor legale și garantarea unei conduite juridice corecte din partea tuturor subiecților de drept. De asemenea, *ordinea de drept* presupune și o luptă constantă împotriva încălcării normelor juridice, restabilirea drepturilor lezate și o reglementare clară a relațiilor între organele statului, organizații și cetățeni.

În opinia autorilor M. Poalelungi și A. Smochină [11, p. 6] *ordinea de drept* este rezultatul afirmării conduitelor legale ale subiecților în viața socială, adică o consecință a respectării

legii. În acest sens, *ordinea de drept* este văzută ca rezultatul aplicării cerințelor și dispozițiilor dreptului, iar crearea și consolidarea ei sunt scopuri fundamentale ale reglementărilor juridice.

Observăm astfel că în majoritatea cazurilor autorii recunosc *ordinea de drept* ca fiind un rezultat final al realizării cerințelor și dispozițiilor dreptului, rezultat al respectării și executării normelor juridice, adică al *legalității*; rezultat al acțiunii *legalității* ce exprimă nivelul de realizare a cerințelor ei. De aici se poate deduce că anume *ordinea de drept* constituie scopul reglementărilor juridice, anume pentru crearea ei sunt edictate legi și alte acte normativ-juridice, este perfecționată legislația, se iau măsuri pentru consolidarea *legalității*.

Un punct semnificativ în această discuție este acela că *ordinea de drept* nu este doar o formalitate, ci reprezintă un element necesar al funcționării eficiente a puterii de stat [10, p. 446]. Un stat puternic, care respectă legea și impune „dictatura dreptului”, poate construi o ordine de drept solidă și durabilă. În schimb, nihilismul juridic și comportamentele funcționarilor care evită aplicarea legii pot submina grav această ordine.

În plus, există o distincție importantă între *ordinea de drept* „reală”, adică starea efectivă a relațiilor sociale reglementate juridic, și *ordinea de drept* „ideală”, care reprezintă scopul pe care orice stat democratic trebuie să-l vizeze prin activitatea sa legislativă și juridică. În acest sens, se recomandă ca atât statul, cât și cetățenii, să aspire către *ordinea de drept* ideală, care, prin conștientizarea sa continuă, poate deveni realitate. Dacă acest ideal devine o parte fundamentală a mentalității colective, succesul în realizarea *ordinii de drept* va fi inevitabil, iar dezamăgirile cauzate de insuccesele temporare vor fi minime.

Autorul rus B. B. Лазарев [12, p. 219] clarifică raportul dintre *legalitate* și *ordinea de drept*, susținând că *ordinea de drept* poate fi

asigurată doar prin optimizarea reglementării juridice și prin garantarea *legalității*. În opinia sa, consolidarea *legalității* duce inevitabil la consolidarea *ordinii de drept*. Conținutul concret al *ordinii de drept* este strâns legat de conținutul *legalității*, adică *ordinea de drept* se formează și se menține doar în măsura în care *legalitatea* este respectată și aplicată corespunzător.

Importanța *legalității* și *ordinii de drept* este deosebită pentru viața societății, având un rol crucial atât pentru stat, cât și pentru individ. Statul, în procesul de guvernare a societății, utilizează multiple instrumente, inclusiv economice, politice, ideologice, organizaționale și juridice, pentru a reglementa relațiile sociale. Reglementarea juridică a acestor relații se realizează prin elaborarea și aplicarea normelor juridice, proces prin care se urmărește realizarea *ordinii de drept*. Semnificația acestei metode rezidă în faptul că normele juridice reglementează cele mai importante aspecte ale vieții sociale, iar respectarea acestora este esențială pentru stabilitatea și coeziunea societății. Astfel, respectarea și executarea normelor juridice sunt factori decisivi pentru menținerea *ordinii* și *stabilității* în cele mai importante sfere ale vieții sociale. De asemenea, reglementările juridice stau la baza altor metode utilizate de stat în gestionarea societății, asigurând echilibrul și funcționarea corespunzătoare a acestora.

În ceea ce privește individul, *legalitatea* și *ordinea de drept* sunt esențiale pentru protecția drepturilor, libertăților și intereselor sale legale. Acestea garantează protecția față de abuzurile puterii statale sau ale altor persoane și asigură un cadru în care drepturile fundamentale sunt respectate. Starea *legalității* și *ordinii de drept* influențează direct libertatea individului, caracterul autentic al drepturilor și libertăților acestuia, precum și nivelul și gradul de realizare al democrației într-un stat. În condițiile actuale, protecția intereselor fundamentale ale omului este un scop prioritar al statului, iar le-

galitatea și ordinea de drept sunt instrumente esențiale pentru realizarea acestui obiectiv.

Astfel, *legalitatea și ordinea de drept* prezintă baza stabilității și coeziunii în societate, fiind elemente fundamentale ale unei democrații autentice. Acestea constituie valori universale și laturi esențiale ale culturii juridice, care sunt necesare pentru garantarea unei societăți libere și juste [12, p. 225].

Generalizând, vom sublinia:

a) *Legalitatea și ordinea de drept* sunt interdependente și esențiale pentru stabilitatea unui stat de drept. *Ordinea de drept* poate fi asigurată numai prin respectarea și aplicarea corectă a *legalității*, iar consolidarea acesteia este esențială pentru menținerea unui sistem juridic stabil și funcțional.

b) *Legalitatea și ordinea de drept* sunt instrumente fundamentale pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, atât față de abuzurile statului, cât și față de acțiunile ilegale ale altor persoane. Starea de *legalitate* influențează direct libertatea și democrația într-un stat.

c) *Legalitatea și ordinea de drept* sunt pilonii democrației. Acestea reprezintă nu doar elemente esențiale ale funcționării unui stat democratic, dar și valori universale care susțin cultura juridică și dezvoltarea unui cadru social echitabil și just.

d) O societate stabilă și echilibrată depinde de aplicarea fermă a legii, care astfel contribuie la consolidarea *ordinii de drept* și la creșterea încrederii cetățenilor în instituțiile statului și în protecția drepturilor lor.

3. Încălcarea și protecția legalității. În contextul analizei problemei protecției și asigurării *legalității*, este esențial să abordăm viziunea distinctă a profesorului rus H. B. Витрук, care propune o interpretare aprofundată asupra acestui subiect. Pentru început, trebuie subliniat faptul că autorul adoptă o accepțiune restrânsă a conceptului de *legalitate*, în care principiul *legalității* este văzut ca aplicabil în mod exclu-

siv aparatului de stat și funcționarilor publici, ceea ce influențează semnificativ analiza acestui subiect. În această viziune, profesorul Витрук face o distincție clară între *protecția legalității și asigurarea acesteia*. Astfel, *protecția legalității* se referă la intervenția în cazurile de încălcare a legii, în timp ce *asigurarea legalității* vizează măsurile preventive destinate să împiedice încălcarea legii și consolidarea respectării acesteia.

Protecția legalității implică o serie de acțiuni sistematice, care includ identificarea abaterilor de la lege și drept în cadrul procesului de creare și implementare a normelor juridice, reprimarea acestora, aplicarea mijloacelor de protecție a dreptului și a legii, restabilirea ordinii și dreptului, precum și tragera la răspundere a funcționarilor publici care au încălcat normele legale. Aceasta presupune un mecanism complex, ce asigură nu doar sancționarea abaterilor, dar și restaurarea ordinii de drept și garantarea protecției drepturilor cetățenilor.

Un aspect fundamental care merită o atenție deosebită este distincția dintre *încălcarea legalității și încălcarea legii*. Deși în literatura juridică majoritatea autorilor tratează aceste două concepte ca fiind sinonime, puțini au atras atenția asupra diferenței dintre ele.

În viziunea profesorului H. Витрук [13, p. 530], nu orice *încălcare a legii*, cu atât mai puțin a actului subordonat acesteia, poate fi considerată o *încălcare a legalității*. De exemplu, anumite erori de procedură nu duc neapărat la anularea unei hotărâri judecătorești, ceea ce sugerează că *legalitatea* nu exclude posibile erori judiciare sau alte greșeli în aplicarea dreptului. Astfel, în viziunea sa, *încălcarea legalității* presupune mai mult decât o simplă greșală procedurală sau o eroare involuntară în aplicarea legii; aceasta reprezintă o tendință constantă de comportament ilegal din partea funcționarilor publici.

Așadar, *încălcarea legalității* nu trebuie

confundată cu o simplă încălcare a legii, care poate fi doar o eroare izolată. De exemplu, stabilirea unei sancțiuni maxime fără a lua în considerare circumstanțele personale ale infractorului nu constituie, în mod evident, o încălcare a *legalității*, ci doar o eroare de procedură. Cu toate acestea, în cazul în care asemenea acțiuni devin repetate, ele semnaleză o tendință de comportament ilegal și, prin urmare, o încălcare a *legalității*. Este esențial de conștientizat că *încălcarea legalității* implică întotdeauna un prejudiciu semnificativ adus drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, altor persoane, dar și intereselor statului și societății în ansamblu.

Aprofundând subiectul, profesorul Витрук oferă exemple clare de *încălcări ale legii* care sunt concomitent *încălcări ale legalității*, în special atunci când acestea sunt comise de funcționarii statului în exercitarea atribuțiilor lor de serviciu. Printre aceste încălcări se numără:

- nerespectarea normelor constituționale și a altor legi prin încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale și intereselor legale ale cetățenilor, atribuirea ilegală de privilegii, absolvirea ilegală de anumite obligații etc.);
- infracțiunile funcționarilor publici comise în timpul exercitării atribuțiilor lor de serviciu (de ex., luare de mită, abuz de putere, depășirea atribuțiilor etc.).

Pe de altă parte, există și *încălcări de lege* care nu pot fi considerate *încălcări a legalității*. De exemplu: încălcarea neesențială a legii ce dezvoltă dispoziții constituționale; infracțiunile și alte delictе comise de funcționarii publici în sfera lor privată, fără legătură cu atribuțiile de serviciu, nu constituie o *încălcare a legalității* în sensul strict al termenului.

Totodată, nerespectarea disciplinei interne sau a comportamentului etic și deontologic de către funcționarii publici nu constituie, în sine, o *încălcare a legalității*, decât dacă aceste comportamente devin frecvente și sunt semne ale

unei tendințe mai largi de încălcare a normelor constituționale fundamentale referitoare la persoană, viața și sănătatea acesteia, onoarea și demnitatea sa, securitatea și inviolabilitatea personală, alte drepturi și libertăți, care sunt recunoscute valori supreme constituționale.

Un alt aspect important este legat de manifestarea *legalității* în sfera normativă. În opinia profesorului Н. Витрук [13, p. 524], *legalitatea* nu presupune doar completitudine și absența contradicțiilor în normele juridice, așa cum se subliniază în literatura de specialitate. *Legalitatea* se referă, în mod esențial, la capacitatea normelor juridice de a reflecta principiile fundamentale ale dreptului și standardele constituționale și internaționale, de a asigura drepturile și libertățile fundamentale ale omului și de a promova dreptatea socială. Astfel, *încălcarea legalității* în acest context ar putea include emiterea de acte normative (ordine, instrucțiuni, dispoziții) care contravin principiilor constituționale, standardelor internaționale și legilor în vigoare.

Rezumând, vom sublinia că distincția între *încălcarea legalității* și *încălcarea legii* este esențială pentru o înțelegere corectă a mecanismului de asigurare și protecție a *legalității*. Încălcarea *legalității* presupune o tendință sistematică de comportament ilegal, nu o eroare izolată. Protecția *legalității* presupune un sistem complex care include nu doar identificarea și reprimarea abaterilor, dar și măsuri de restabilire a ordinii de drept și tragerea la răspundere a celor vinovați. Funcționarii statului au o responsabilitate deosebită în ceea ce privește respectarea *legalității*, abaterile comise de aceștia putând avea un impact semnificativ asupra drepturilor și intereselor cetățenilor. Conținutul *legalității* nu se limitează astfel la aplicarea literală a legii, ci include și respectarea principiilor fundamentale ale drepturilor omului și promovarea dreptății sociale, reflectate în actele normative emise de autoritățile publice.

4. Asigurarea legalității. Asigurarea legalității reprezintă un ansamblu complex de măsuri și strategii destinate să prevină încălcările legii și să consolideze respectarea acesteia în toate domeniile de activitate a statului.

Profesorul H. Витрук [13, p. 530-531] subliniază faptul că *profilaxia încălcărilor legalității* presupune identificarea și eliminarea cauzelor și condițiilor care favorizează abaterile de la lege. În această viziune, *profilaxia* nu se limitează la intervenții reactive, ci vizează prevenirea fenomenelor și proceselor care ar putea eroda respectul pentru *legalitate*. Printre factorii care contribuie la încălcarea *legalității* se numără instabilitatea economică și politică, nivelul scăzut de cultură juridică a populației și a funcționarilor publici, deformarea conștiinței juridice profesionale, precum și prevalența oportunității față de *legalitate*.

Consolidarea legalității presupune crearea și implementarea unor garanții legale eficiente care să sprijine activitatea organelor de stat și a funcționarilor publici, asigurând respectarea normelor legale și prevenirea abaterilor.

În literatura de specialitate, conceptul de *garanții ale legalității* este definit în mai multe moduri. Bunăoară: „un complex de factori organizatorici, economici, politici, ideologici și juridici, ce asigură respectarea normelor juridice, protecția drepturilor cetățenilor și a intereselor societății și statului” [10, p. 444-445]; „totalitate de condiții obiective și subiective, precum și căile și metodele speciale cu ajutorul cărora este asigurată *legalitatea*” [14, p. 447]; „un sistem de condiții, mijloace și factori care asigură procesul realizării legalității” [9, p. 351-352]; „ansamblu de condiții obiective și subiective, care asigură realizarea strictă și uniformă a legilor și celorlalte acte normative ale statului, precum și măsurile care contribuie la prevenirea și înlăturarea tuturor abaterilor de la normele de drept” [11, p. 7; 15, p. 484].

Observăm că, de regulă, *garanțiile legalității* sunt considerate a fi un ansamblu

de condiții obiective și subiective, metode și măsuri care garantează respectarea legii și protecția drepturilor cetățenilor, asigurând implementarea uniformă a normelor juridice în toate domeniile.

O atenție distinctă în literatura de specialitate se acordă identificării și explicării *garanțiilor legalității*. În acest sens, unii autori se limitează doar la enumerarea garanțiilor, alții realizează o clasificare a lor în două categorii: *generale* și *speciale*. În esență, *garanțiile generale* sunt cele care vizează contextul social, economic, ideologic și cultural mai larg, în timp ce *garanțiile speciale* sunt cele juridice și organizatorice, care se aplică în mod direct în activitatea organelor de stat și în gestionarea relațiilor juridice dintre cetățeni și autorități.

În încercarea de a explica succint fiecare categorie de garanții, vom menționa:

a) *Garanțiile economice*. Acestea se referă la stabilitatea economică a statului și la protecția dreptului de proprietate. Printre acestea se numără: garantarea proprietății private, protecția antreprenoriatului liber, stabilitatea sistemului monetar și fiscal, controlul inflației, garantarea locurilor de muncă și achitarea completă și la timp a salariilor etc.

b) *Garanțiile politice*. Acestea sunt esențiale pentru menținerea unui sistem democratic și transparent, și includ dezvoltarea instituțiilor democratice, separația și colaborarea puterilor în stat, pluralismul politic și transparența în activitatea autorităților publice.

c) *Garanțiile ideologice*. În acest context, garanțiile ideologice vizează educația juridică a populației, promovarea dreptului, cultivarea unui respect profund pentru lege, precum și dezvoltarea unei înalte conștiințe juridice. Garanțiile ideologice includ și promovarea valorilor naționale, a patriotismului și susținerea drepturilor fundamentale.

d) *Garanțiile sociale*. Acestea includ asigurarea unui nivel de trai decent pentru populație și protejarea grupurilor vulnerabile, prin ga-

rantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În ce privește garanțiile speciale, acestea sunt legate direct de normele juridice și se referă la reglementarea completă și eficientă a relațiilor sociale, la stabilitatea legislației și la măsurile instituite pentru prevenirea și sancționarea încălcărilor legii. Printre acestea se numără: reglementarea completă și de calitate a celor mai importante relații sociale și existența de instituții speciale menite să asigure *legalitatea* în activitatea organelor statului (proceduri de contestare a acțiunilor autorităților ce încalcă drepturile cetățenilor etc.).

În viziunea autorului Gh. Avornic [14, p. 479], garanțiile juridice ale *legalității* includ și măsuri de prevenire, depistare și sancționare a faptelor ilicite, răspunderea juridică a celor vinovați, dar și garanții procesuale și justiția ca factor esențial în protejarea *legalității*.

Importante se prezintă a fi supravegherea și controlul stării *legalității*, deoarece acestea cuprind: controlul exercitat de organul suprem legislativ; controlul exercitat de organele administrative; controlul constituțional și judecătoresc; supravegherea procurorului; controlul obștesc etc.

În sinteză, vom sublinia:

a) Asigurarea *legalității* este un proces continuu care implică atât măsuri de prevenire a încălcărilor legii, cât și consolidarea respectării acesteia prin instituirea unor garanții eficiente în toate domeniile activității statului.

b) Profilaxia încălcărilor *legalității* presupune identificarea și eliminarea cauzelor care pot favoriza abaterile de la lege, inclusiv prin îmbunătățirea educației juridice și stabilizarea condițiilor economice și politice.

c) Garanțiile *legalității* sunt esențiale pentru asigurarea unui sistem de drept eficient și echitabil, iar acestea trebuie să includă atât garanții generale, care se referă la condițiile sociale și economice ale societății, cât și garanții speciale,

care se concentrează pe reglementarea strictă a relațiilor sociale și instituirea unor mecanisme juridice de protecție.

d) Legislația și instituțiile statului joacă un rol fundamental în asigurarea *legalității*, iar măsurile de supraveghere, sancționare și educație continuă sunt esențiale pentru prevenirea și combaterea abaterilor. Astfel, consolidarea unui cadru legislativ stabil și eficient este un pas crucial în protejarea drepturilor cetățenilor și în menținerea ordinii publice.

5. Legalitatea și securitatea juridică. *Legalitatea* și *securitatea juridică* sunt concepte fundamentale interdependente într-un stat de drept, iar legătura lor este esențială pentru buna funcționare a oricărei societăți democratice.

Legalitatea, în esență, presupune respectarea normelor și reglementărilor juridice stabilite de stat, asigurând aplicarea legilor într-o manieră uniformă și corectă pentru toți cetățenii. Aceasta garantează că acțiunile autorităților și ale funcționarilor publici sunt în conformitate cu legile în vigoare, iar drepturile și libertățile cetățenilor sunt protejate în fața abuzurilor. În acest context, *legalitatea* devine un principiu fundamental pentru stabilirea unui cadru de ordine și predictibilitate, având un rol esențial în asigurarea *securității juridice*.

Securitatea juridică se referă la stabilitatea și predictibilitatea normelor juridice, care trebuie să fie clare, accesibile și aplicabile într-un mod constant. Acest concept presupune că cetățenii, dar și instituțiile statului, pot avea încredere că legile vor fi aplicate în mod corect și că drepturile lor vor fi protejate, fără riscul unor modificări bruște sau arbitrare ale reglementărilor. *Securitatea juridică* garantează că normele legale nu se vor schimba intempestiv, iar procesul de aplicare a legii va fi unul coerent și previzibil.

Legătura dintre *legalitate* și *securitatea juridică* devine evidentă în momentul în care observăm că pentru ca *securitatea juridică* să existe cu adevărat, este esențial ca statul să ga-

ranteze respectarea principiului *legalității*. Dacă legile nu sunt respectate de autoritățile publice și de cetățeni, dacă există arbitrar sau aplicare inegală a acestora, atunci *securitatea juridică* este subminată. De exemplu, o instabilitate legislativă sau modificări frecvente ale legislației pot crea un climat de incertitudine, făcându-i pe cetățeni și pe investitori să fie reticenți și să nu aibă încredere în sistemul juridic. Astfel, *legalitatea* asigură cadrul necesar pentru *securitatea juridică*, iar aceasta din urmă conferă un climat de stabilitate și încredere necesar pentru dezvoltarea economică și socială.

Concluzii

Legalitatea și securitatea juridică sunt strâns legate. Respectarea principiului *legalității* asigură fundamentul pe care se construiește *securitatea juridică*. Numai printr-un sistem de legi stabile, clare și aplicate corect se poate garanta protecția drepturilor cetățenilor și încrederea în instituțiile statului, creând astfel condițiile necesare pentru dezvoltarea unei societăți democratice și funcționale.

Referințe bibliografice

1. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: Arc, Gunivas, 2007.
2. COSTACHI, Gh. *Spre o statalitate democratică și de drept*. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2007.
3. МАЛЕЙН, Н. С. О законности в условия переходного периода. В: *Теория права: новые идеи* (выпуск четвертый). Москва, 1995.

4. COSTACHI, Gh. *Dirrecții prioritare ale edifiării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: S.n., 2009 (Tipografia Centrală).

5. COSTACHI, Gh. Esența legalității ca pilon fundamental al statului de drept. În: *Legea și Viața*, 2009, nr. 11, p. 8-12.

6. COSTACHI, Gh., RAILEAN, P. Trăsăturile legalității ca garanție a securității juridice a persoanei. În: *Jurisprudența – componenta de bază a proceselor de integrare și a comportamentului legal modern*, materiale ale conferinței științifice internaționale din 2-3 noiembrie 2018. Chișinău: S.n., 2018, p. 62-66.

7. АЛЕКСЕЕВ, С. С. *Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования*. Москва: Статут, 1999.

8. *Основы права: Учебное пособие*. Под ред. В. В. Лазарева. Москва: Юристъ, 2001.

9. МОРОЗОВА, Л. А. *Теория государства и права: Учебник*. Москва: Юристъ, 2003.

10. *Теория государства и права*. Под ред. А.С. Пиголкина. Москва: Городец, 2003.

11. POALELUNGI, M., SMOCHINĂ, A. *Ordinea de drept – condiție prioritară pentru instituirea statului de drept*. În: *Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective*. Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe juridice. Serie Nouă, nr. 6. Chișinău: Centrul Editorial al USM, 2002.

12. ЛАЗАРЕВ, В. В. *Общая теория права и государства*. Москва: Юристъ, 1996.

13. *Общая теория права*. Под общей ред. проф. В. К. Бабаева. Нижний Новгород, 1993.

14. AVORNIC, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004.

15. NEGRU, V., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006.

THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS REGARDING THE RIGHTS OF SHAREHOLDERS IN JOINT STOCK COMPANIES

Valentina REVENCO

PhD student, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: revencuv@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-9341-4840>

Joint-stock companies represent one of the most complex legal forms of business organization. In such a structure, shareholders play an essential but indirect role in the administration of the company. Although they are not directly involved in the company's daily activities, they hold certain rights and responsibilities that significantly influence the strategic decisions and overall direction of the business. These strategic decisions have a profound impact on the long-term direction and development of the company. Another significant aspect is the influence exerted by majority shareholders, who hold substantial shares and, therefore, may have considerable control over the company's decisions. They can dictate certain strategic directions, negotiate alliances and partnerships, and, in some cases, even determine changes in corporate policy. An additional relevant aspect of the shareholders' role is the balance between the interests of majority and minority shareholders. In many jurisdictions, legislation provides protections for minority shareholders to prevent abuses by those holding majority stakes. Through their participation in general assemblies and by exercising their voting rights, minority shareholders can contribute to the transparency and accountability of the company's management. Shareholders are entitled to participate in the economic benefits generated by the company, primarily in the form of dividends. Additionally, shareholders can obtain economic benefits by selling their shares on the capital market if their value has increased over time. The value of shares is influenced by the company's performance and investors' perception of its future, thus providing shareholders with an incentive to support efficient company management.

Keywords: share, joint-stock company, shareholder, dividend, profit.

ASPECTE TEORETICE ȘI LEGALE PRIVIND DREPTURILE ACȚIONARILOR ÎN SOCIETĂȚILE PE ACȚIUNI

Societățile pe acțiuni reprezintă una dintre cele mai complexe forme de organizare juridică a afacerilor. Într-o astfel de structură, acționarii joacă un rol esențial, dar indirect, în administrarea companiei. Un alt aspect semnificativ este influența exercitată de acționarii majoritari, care dețin pachete substanțiale de acțiuni și, prin urmare, pot avea un control considerabil asupra deciziilor companiei. Un alt aspect relevant în rolul acționarilor este echilibrul dintre interesele acționarilor majoritari și ale celor minoritari. În multe jurisdicții, legislația oferă protecții pentru acționarii minoritari pentru a preveni abuzurile din partea celor care dețin pachete majoritare. Prin implicarea în adunările generale și prin exercitarea dreptului de vot, acționarii minoritari pot contribui la transparența și responsabilitatea în gestionarea companiei. Acționarii au dreptul de a participa la beneficiile economice generate de companie, în principal sub forma dividendelor. În plus, acționarii pot obține beneficii economice și prin vânzarea acțiunilor lor pe piața de capital, în cazul în care valoarea acestora a crescut în timp. Valoarea acțiunilor este influențată de performanța companiei și de percepția investitorilor asupra viitorului său, oferind astfel acționarilor un stimulent pentru a sprijini o administrare eficientă a companiei.

Cuvinte-cheie: acțiune, societate pe acțiuni, acționar, dividend, profit.

ASPECTS THÉORIQUES ET JURIDIQUES DES DROITS DES ACTIONNAIRES DANS LES SOCIÉTÉS ANONYMES

Les sociétés par actions sont l'une des formes les plus complexes d'organisation juridique des entreprises. Dans une telle structure, les actionnaires jouent un rôle essentiel mais indirect dans l'administration de l'entreprise. Un autre aspect significatif est l'influence exercée par les actionnaires majoritaires, qui détiennent des participations substantielles et peuvent donc avoir un contrôle considérable sur les décisions de l'entreprise. Un autre aspect important du rôle des actionnaires est l'équilibre entre les intérêts des actionnaires majoritaires et minoritaires. Dans de nombreuses juridictions, la législation prévoit des protections pour les actionnaires minoritaires afin d'empêcher les abus de la part de ceux qui détiennent des participations majoritaires. En participant aux assemblées générales et en exerçant leur droit de vote, les actionnaires minoritaires peuvent contribuer à la transparence et à la responsabilité dans la gestion de l'entreprise. Les actionnaires ont le droit de participer aux avantages économiques générés par l'entreprise, principalement sous forme de dividendes. De plus, les actionnaires peuvent également obtenir des avantages économiques en vendant leurs actions sur le marché des capitaux, si leur valeur a augmenté au fil du temps. La valeur des actions est influencée par la performance de l'entreprise et la perception qu'ont les investisseurs de son avenir, incitant ainsi les actionnaires à soutenir une gestion efficace de l'entreprise.

Motsclés: action, société anonyme, actionnaire, dividende, bénéfice.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВ АКЦИОНЕРОВ В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ

Акционерные общества представляют собой одну из наиболее сложных форм юридической организации бизнеса. В такой структуре акционеры играют важную, но косвенную роль в управлении компанией. Еще одним существенным аспектом является влияние мажоритарных акционеров, которые владеют значительными пакетами акций и, следовательно, могут иметь значительный контроль над решениями компании. Не менее важным остается и роль акционеров в обеспечении баланса интересов мажоритарных и миноритарных акционеров. Во многих юрисдикциях закон обеспечивает защиту миноритарных акционеров для предотвращения злоупотреблений со стороны тех, кто владеет контрольным пакетом акций. Участвуя в общих собраниях и используя право голоса, миноритарные акционеры могут способствовать прозрачности и подотчетности управления компанией. Акционеры имеют право участвовать в экономических выгодах, создаваемых обществом, главным образом в виде дивидендов. Помимо этого, акционеры также могут получить экономические выгоды, продав свои акции на рынке капитала, если их стоимость со временем увеличилась. На стоимость акций влияют результаты деятельности компании и восприятие инвесторами ее будущего, что дает акционерам стимул поддерживать эффективное управление компанией.

Ключевые слова: акция, акционерное общество, акционер, дивиденд, прибыль.

Introducere

În sensul Legii privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997, acționarul este definit drept persoana care a devenit proprietar al unei sau mai multor acțiuni ale societății în modul stabilit de prezenta lege și de alte acte normative. Calitatea de acționar se obține odată cu dobândirea dreptului de proprietate asupra acțiunilor și încetează odată cu pierderea acestui drept [1]. Un acționar este o persoană (fizică sau juridică) care deține acțiuni în so-

cietatea pe acțiuni. Prin natura sa, acționarul poate fi privit drept un investitor.

Potrivit legislației în vigoare, acționarii sunt separați legal de societatea în sine, aceștia nu sunt responsabili pentru datoriile corporative; răspunderea acestora este limitată la valoarea neplătită a acțiunilor, or Societatea pe acțiuni are personalitate juridică distinctă de acționar. Fiecare acțiune a unui anumit tip de societate (obișnuită sau privilegiată) conferă fiecărui proprietar de acțiuni de același tip aceleași drepturi [2].

Idei și discuții

Din perspectiva legislației Republicii Moldova, acționari pot fi persoane fizice și juridice naționale, apatrizi, state străine și din organizații internaționale. De asemenea, autoritățile publice centrale și locale au dreptul de a fi acționari în societățile pe acțiuni, exercitându-și drepturile și obligațiile în corespundere cu Legea privind societățile pe acțiuni, cu alte acte legislative și cu statutul societății pe acțiuni. Pe lângă calitatea de proprietar al acțiunilor, acționarilor le revin și anumite drepturi prevăzute de lege. Respectarea drepturilor acționarilor reprezintă prin raționament intrinsec, un principiu și o obligație fundamentală și imperativă pentru oricare administrație a societății pe acțiuni.

Atunci când abordăm subiectul drepturilor acționarilor este important să reținem că acestea sunt uniforme pentru toți deținătorii de acțiuni, dar totodată existând anumite derogări, ținându-se cont de numărul de acțiuni deținute de fiecare acționar în parte sau grup de acționari. Ca urmare, doctrina juridică și legislația care reglementează domeniul drepturilor acționarilor, statuează că problematica dată este guvernată de două principii:

- principiul egalității de tratament între acționarii care dețin acțiuni de aceeași clasă;
- principiul indivizibilității acționarilor în sensul că una și aceeași persoană poate să valorifice drepturile derivate din acțiuni, chiar dacă acestea sunt proprietate a mai multor persoane. Astfel, art. 20 alin. (2) din Legea nr. 1134/1997 prevede că, dacă o singură acțiune aparține câtorva persoane, față de societate aceste persoane sunt considerate drept un singur acționar și ele își pot exercita drepturile printr-un reprezentant unic.

La nivel internațional Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică asigură bunele practici ale guvernantei corporative care, pe lângă asigurarea stabilității financiare a societăților comerciale la nivel mondial, are drept scop asigurarea dreptului acționarilor și

respectarea acestora, precum și tratamentul echitabil al tuturor acționarilor, inclusiv a celor minoritari și străini [3].

Codul de guvernanță corporativă, elaborat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, determină imperativ că guvernanta corporativă a unei societăți pe acțiuni trebuie să asigure un tratament echitabil acționarilor minoritari și celor minoritari toți acționarii trebuie să aibă egala oportunitate de a-și apăra drepturile și interesele violate și, ca efect, prevede următoarele drepturi fundamentale ale acționarilor [4]:

1. Acționarii au dreptul să participe și să fie suficient de bine informați asupra deciziilor privind schimbările fundamentale din cadrul societății, cum ar fi: modificarea statutului, precum și alte documente care asigură administrarea și conducerea societății, plasarea acțiunilor suplimentare, încheierea de către societate a tranzacțiilor extraordinare și/sau de proporții.

2. Acționarii trebuie să dețină posibilitatea să participe efectiv la vot în cadrul adunărilor generale ale acționarilor, precum și să fie informați cu privire la regulamentele și procedurile de votare în cadrul adunărilor acționarilor.

3. Acționarii au dreptul de acces la informațiile privind structura capitalului societății, aranjamentele în care este implicată societatea.

4. Facilitarea exercitării dreptului de proprietate de către toți acționarii, inclusiv de cei instituționali etc.

În concluzie, conform normelor și practicilor descrise mai sus, considerăm că drepturile acționarilor ar putea fi completate cu următoarele (luându-se în vedere opinia autoarei Gherghina Ștefan Cristina):

- metode sigure de înregistrare, transfer și transmitere a dreptului de proprietate asupra acțiunilor pe care le dețin;
- obținerea informațiilor relevante privind activitatea societății;
- participarea și utilizarea dreptului la vot în cadrul adunărilor generale ale acționarilor;

- alegerea și înlăturarea membrilor consiliului de administrare al societății;

- obținerea unei cote-părți din profitul societății, exprimat prin plata dividendelor. [5]

Ținând cont de principiile impuse de guvernanta corporativă, precum și de tendința Republicii Moldova de a armoniza legislația națională *acquis-ului european*, în legislația națională se identifică drepturile acționarilor, prevăzute de Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 și Codul de guvernanta corporativă aprobat prin Hotărârea Comisiei Naționale a Pieței Financiare, nr. 67/10 din 24.12.2015. Ca urmare, drepturile acționarilor sunt protejate de legislația națională și internațională, inclusiv de Legea privind societățile pe acțiuni și regulamentele pieței de capital. La rândul său, Codurile de guvernanta corporativă, elaborate și aprobate de societăți, stipulează practici și principii pentru a asigura transparența, responsabilitatea și echitatea în relația dintre companie și acționarii săi. Conform prevederilor Legii nr. 1134/1997, și a conținutului doctrinar, drepturile acționarilor pot fi clasificate în două categorii: drepturile patrimoniale și drepturile nepatrimoniale.

Categoria drepturilor patrimoniale ale acționarilor cuprinde:

- *dreptul la dividendele anunțate în corespundere cu clasele și proporțional numărului de acțiuni care aparține acționarului*, art. 21 alin. (1) lit. d) Legea nr. 1134/1997;

Dividendul reprezintă o cotă-parte din profitul net al societății, care se repartizează între acționari în corespundere cu clasele și proporțional numărului de acțiuni care le aparțin. [6]

Societatea are dreptul să plătească acționarilor dividende intermediare (trimestriale și semestriale) și anuale pe acțiunile aflate în circulație. Or, conform prevederilor legii, societatea nu are dreptul să achite dividende pentru acțiunile plasate nerăscumpărate. n mod evident, hotă-

rârea cu privire la plata dividendelor anuale se ia de către adunarea generală a acționarilor la propunerea consiliului societății. Plata dividendelor intermediare se face în temeiul deciziei consiliului societății. Este de remarcat faptul că achitarea dividendelor către acționari rezultă din situația când societatea a înregistrat profit, or societatea nu va fi în drept să ia hotărâre privind plata dividendelor când: (i) la data luării hotărârii cu privire la plata dividendelor, societatea este insolubilă sau plata dividendelor va duce la insolabilitatea ei și (ii) dacă valoarea activelor nete, conform ultimului bilanț al societății, este mai mică decât capitalul ei social sau va deveni mai mică în urma plății dividendelor [7].

În statele cu o legislație ce prevede o reală protecție a acționarilor minoritari, cum ar fi Statele Unite, Marea Britanie, Olanda, Germania dividendele sunt deseori rezultatul presiunii exercitate de acționarii minoritari asupra managerilor și asupra acționarilor majoritari privind distribuirea profitului. Acționarii majoritari, interesați în obținerea de capitaluri suplimentare, aleg să plătească dividende pentru a stabili sau a consolida o reputație de tratament rezonabil al acționarilor minoritari. Distribuirea de dividende nu este, deci, numai un scop în sine, ci și un mijloc pentru atingerea unor astfel de obiective (de genul reputației), fie ale acționarilor majoritari, fie ale societății.

- *dreptul de a înstrăina acțiunile care îi aparțin, de a le pune în gaj sau în administrare fiduciară*, art. 21 alin. (1) lit. e).

După cum am menționat, dreptul de proprietate asupra acțiunilor aparține acționarilor. Respectiv, tot ce rezultă din integritatea atributelor dreptului de proprietate (folosință, administrare și posesie) se aplică și în cazul acțiunilor, acest drept urmând a fi transferat, gajat, sau trecut chiar și asupra succesorilor. Dreptul de proprietate asupra acțiunilor se transmite diferit în dependență de tipul și clasa acestora. Doctrina dreptului comercial admite

că acțiunile fac parte din categoria titlurilor de credit, dar datorită faptului că nu au toate caracterile titlurilor de credit, se consideră că ele nu sunt titluri de credit perfecte, ci titluri speciale, denumite corporative, societare sau de participațiune [8].

Beneficiind de drepturile prevăzute de art. 21 alin. (1) lit. e) a Legii nr. 1134/1997, reținem că legea dată impune respectarea de către acționari a câtorva condiții pentru tranzacționarea acțiunilor:

- acțiunile care urmează a fi înstrăinate trebuie să fie liber negociabile, lipsite de orice grevare și plătite integral;

- în cazul unei emisii suplimentare de acțiuni, adresate publicului, care va fi precedată de tranzacționare (înstrăinare), admiterea va avea loc numai după încheierea perioadei de subscriere.

Astfel, în vederea protejării drepturilor și intereselor acționarilor, investitorilor, precum și ale societății, actul constitutiv al societății va cuprinde reglementări speciale privind condițiile de înstrăinare a acțiunilor.

În concluzie, se evidențiază că acționarul este liber în decizia aferentă înstrăinării, ținând cont de particularitățile stabilite de statutul societății, or, unul din drepturile acționarilor conform Legii nr. 1134/1997, este să înstrăineze acțiunile ce-i aparțin în modul stabilit de statut (art. 21 alin. (1) lit. e)). În context, se evidențiază art. 12 din Legea nr. 1134/1997 care reglementează plasarea, circulați și anularea valorilor mobiliare [9].

- dreptul de a cere societății să i se achiziționeze acțiunile în cazurile prevăzute de Legea nr. 1134/1997, art. 21 alin. (1) lit. f).

Acționarul are dreptul să ceară achiziționarea acțiunilor pe care la deține în cazurile prevăzute de lege sau de statutul societății. În conformitate cu prevederile Legii privind societățile pe acțiuni în vederea protejării drepturilor lor, societatea este obligată să achiziționeze la ce-

rearea acționarilor minoritari, iar în următoarele cazuri:

- operării în statutul societății a unor modificări ce limitează drepturile acționarilor;

- convertirii acțiunilor de o clasă în altă clasă;

- efectuării de către societate a unei tranzacții de proporții sau a unei tranzacții cu conflict de interese;

- reorganizării societății, potrivit hotărârii generale a acționarilor;

- neadoptării, la cererea acționarilor, a hotărârii de conformare a societății prevederilor privind reducerea capitalului social, reorganizarea societății, dizolvarea societății în cazul când societatea, la expirarea a trei ani financiari, cu excepția primului an financiar, înregistrează valoarea activelor nete, mai mică decât valoarea capitalului social. Prețul de achiziționare a acțiunilor este stabilit în conformitate cu prevederile art. 23 alin. (1) din Legea privind piața de capital nr. 171/2012. În cazul în care nu pot fi aplicate prevederile art. 23 alin. (1) din Legea privind piața de capital, prețul de răscumpărare va fi egal cu valoarea activelor nete ce revine unei acțiuni, conform ultimei situații financiare a emitentului, calculată de societatea de audit sau, în cazul în care societatea nu este supusă controlului de audit obligatoriu, de comisia de cenzori. Răscumpărarea acțiunilor are loc numai după producerea evenimentului ce a condiționat răscumpărarea. În cazul reorganizării societății prin fuziune, răscumpărarea are loc până la eliberarea de către Comisia Națională a Pieței Financiare a autorizației de reorganizare. Legea privind societățile pe acțiuni prevede imperativ că acționarul nu este în drept să ceară răscumpărarea acțiunilor ce îi aparțin în cazul în care adunarea generală a acționarilor adoptă hotărârea privind dizolvarea societății.

În altă ordine de idei, în contextul prevederilor art. 21 alin. (1) lit. i) în coroborare cu art. 24 din Legea nr. 1134/1997, acționarul minoritar este în drept să ceară răscumpărare a

acțiunilor obținute contra bonuri patrimoniale. După cum rezultă din textul legii, acționarul minoritar care a obținut acțiunile contra bonuri patrimoniale sau succesorul de drept al acestuia are dreptul să ceară oricând persoanei care deține, de sine stătător sau în comun cu persoanele sale afiliate, mai mult de 90% din volumul total de acțiuni cu drept de vot ale unei societăți (acționar majoritar) ca aceasta să-i cumpere acțiunile, cu respectarea legii privind piața de capital. Răscumpărarea acțiunilor în condițiile prevăzute de art. 24 din Legea nr. 1134/1997 are loc prin transferul direct al dreptului de proprietate la registrator, urmare a achitării de către acționarul majoritar a prețului acțiunilor acceptat de către acționarul minoritar, în termen de cel mult 30 de zile lucrătoare de la acceptarea prețului. Acționarul majoritar este în drept să refuze achiziționarea acțiunilor cu drept de vot a acționarului minoritar în cazul în care acțiunile deținute de către ultimul sunt grevate cu obligații.

- *dreptul de a primi o parte din bunurile societății în cazul lichidării acesteia*, art. 21 alin. (1) lit. g).

Societatea pe acțiuni se dizolvă și se lichidează potrivit regulilor generale referitoare la dizolvarea și lichidarea societăților comerciale și regulilor speciale prevăzute de lege pentru această formă de societate. [10] Cauzele de dizolvare a societății pe acțiuni sunt cele comune prevăzute de art. 223 din Codul civil al Republicii Moldova, pentru orice societate comercială: expirarea termenului stabilit pentru durata ei; atingerea scopului pentru care a fost constituită sau imposibilității atingerii lui; în baza hotărârii organului ei competent; hotărârea judecătorească, în cazurile prevăzute de art. 224 din Codul civil al RM; insolvabilitatea sau încetarea procesului de insolvabilitate în legătură cu insuficiența masei debitoare alte cauze prevăzute de lege sau de actul de constituire. Pe lângă aceste cauze comune, Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 consacră

și alte cauze de dizolvare specifice societății pe acțiuni. În context, de specificat că modul de dizolvare, obligatoriu este reglementat și în statutul societății pe acțiuni. În continuare, se menționează că potrivit art. 100 din Legea privind societățile pe acțiuni societatea poate fi supusă dizolvării forțate în temeiul hotărârii instanței de judecată, în baza cererii fondatorilor, acționarilor după caz, în cazurile în care aceasta:

a) nu a îndeplinit cerințele stabilite la art. 36 din Legea privind societățile pe acțiuni (Înregistrarea acțiunilor plasate la înființarea societății. Efectuarea primelor înscrieri în conturile și registrele Depozitarului central) ;

b) nu a asigurat mărimea minimă obligatorie a capitalului social sau nu a adoptat hotărârea de reorganizare sau dizolvare.

Este important a se reține că deși acționarul deținătorul valorilor mobiliare, este liber în dreptul de dispoziție – proprietate, totuși legea impune anumite restricții odată cu inițierea procedurii de dizolvare. Astfel, potrivit art. 98 din Legea nr. 1134/1997, tranzacțiile cu valorile mobiliare ale societății se suspendă de la data anunțării hotărârii privind dizolvarea societății. Urmare a lichidării societății, acționarii au dreptul la contravaloarea aporturilor efectuate la constituirea societății sau, în cazul majorării capitalului social, la partea ce li se cuvine din posibilul profit rămas nedistribuit. Comisia de lichidare sau lichidatorul, după ce s-a achitat cu creditorii societății, întocmește bilanțul de lichidare care se aprobă de adunarea generală a acționarilor [11]. Bunurile rămase, după achitarea cu creditorii societății pe acțiuni, se distribuie de către comisia de lichidare sau de către lichidator între acționari cu respectarea ordinii prevăzute la art. 99 din Legea privind societățile pe acțiuni.

În aceeași ordine de idei, se consemnează faptul că procedura de dizolvare a societăților pe acțiuni care desfășoară activitate bancară, este reglementată de legea specială, deși acest

fapt nu intervine aspra dreptului acționarului de a primi o parte din bunurile societății.

- *dreptul de preempțiune al acționarilor, art. 25 din Legea nr. 1134/1997.*

Din cuprinsul textului art. 25 din Legea privind societățile pe acțiuni se conchide că acționarul care deține acțiuni cu drept de vot sau alte valori mobiliare ale societății care pot fi convertite în acțiuni cu drept de vot are dreptul de preempțiune asupra acțiunilor cu drept de vot ce se plasează sau asupra altor valori mobiliare ale societății care pot fi convertite în acțiuni cu drept de vot. Dreptul de preempțiune al acționarului reprezintă dreptul acestuia de a cumpăra acțiuni suplimentare înainte ca acestea să fie oferite altor investitori.

Potrivit art. 1144 din Codul civil al RM, dreptul de preempțiune nu este transmisibil și nu trece prin succesiune dacă legea sau contractul dintre persoana obligată și titularul dreptului de preempțiune nu prevede altfel. Ca urmare, acționarii își exercită dreptul de preferință proporțional cu participarea la capitalul social, adică procentual. Procentul de capital social existent se va aplica titlurilor de participare nou-emise, astfel încât acestea vor fi împărțite și oferite spre subscriere asociațiilor existenți în funcție de procentul fiecăruia.[12] Modul de exercitare a acestui drept este stabilit de statutul societății și/sau de hotărârea adunării generale a acționarilor privind emisiunea valorilor mobiliare, și/sau de prospectul ofertei publice, astfel încât acționarilor să le fie oferită posibilitatea de a se subscrie la valorile mobiliare din emisiunea suplimentară proporțional cotei din capitalul social, reprezentată de valorile mobiliare deținute de către aceștia la data subscrierii acțiunilor.[13] Potrivit prevederilor Legii privind societățile pe acțiuni, dreptul de preempțiune al acționarilor nu poate fi limitat sau retras. În același timp, acționarul are dreptul să renunțe, parțial sau total, la dreptul său de preempțiune și/sau să ceseze acest drept altor acționari sau altor persoane, dacă

acest drept este prevăzut de statutul societății și/sau de hotărârea privind emisiunea valorilor mobiliare. Realizarea dreptului de preempțiune poate avea loc cu respectarea ordinii stabilite. Astfel, în cazul în care societatea a emis mai multe clase de valori mobiliare, dreptul de preempțiune va fi acordat, în primul rând, deținătorilor de valori mobiliare de clasa care se plasează și numai după expirarea termenului de realizare a acestui drept – deținătorilor de valori mobiliare de alte clase.[14] Concluzionând, asupra beneficiilor dreptului de preempțiune, se evidențiază importanța prin protejarea intereselor acționarilor existenți, permițându-le să-și mențină proporția de participație în societate și să evite diluarea investiției lor.

Drepturile nepatrimoniale ale acționarilor în Republica Moldova se referă la drepturile care nu au o valoare economică directă, dar care sunt esențiale pentru protejarea intereselor și demnității acționarilor în cadrul societății. Din categoria drepturilor nepatrimoniale ale acționarilor se identifică următoarele:

- *dreptul la vot* al acționarului se referă la capacitatea acestuia de a participa la deciziile importante ale unei societăți prin exercitarea votului în cadrul adunărilor generale ale acționarilor. Acest drept este esențial pentru democrația corporativă, permițând acționarilor să influențeze direcția și managementul companiei. Acest drept este esențial în structura de guvernanță a societăților pe acțiuni și include următoarele aspecte:

1. Participarea la adunările generale lit. a) alin. (1) art. 21 Legea nr. 1134/1997: Acționarii au dreptul de a participa la adunările generale ale acționarilor, unde se discută și se decid aspecte importante, precum alegerea administratorilor, aprobarea situațiilor financiare, distribuirea dividendelor și modificarea actului constitutiv.

2. Dreptul de vot: fiecare acționar are dreptul să voteze, de obicei proporțional cu numă-

rul de acțiuni pe care le deține. Votul poate fi exercitat în persoană sau prin procură.

3. Drepturi de informare: acționarii au dreptul să fie informați cu privire la activitățile companiei, să primească informații relevante înainte de adunările generale și să consulte documentele companiei.

4. Decizii importante: anumite decizii majore, cum ar fi fuziunile sau divizările, pot necesita o aprobare de o majoritate calificată a voturilor acționarilor.

Dreptul la vot și dreptul de a fi ales se atribuie la categoria drepturilor nepatrimoniale ale persoanei fizice și sunt chiar consfințite în prevederile art. 38 din Constituția Republicii Moldova. Teoria dreptului civil constată că dreptul personal nepatrimonial este un drept subiectiv al persoanei, nu are conținut economic, este indispensabil legat de persoană și apare în legătură cu reglementarea de către normele dreptului civil a relațiilor personale nepatrimoniale. [15] Prin urmare, și în cazul dreptului la vot al acționarilor acesta este un drept absolut, pentru că titularul lui poate avea o anumită conduită, fără a avea nevoie de concursul unui terț pentru exercitarea acestuia, și este un drept nepatrimonial, deoarece conținutul dreptului nu poate fi exprimat în bani. Doctrina franceză modernă califică dreptul de a participa la luarea deciziilor în cadrul societății ca un drept intangibil, alături de dreptul de a dispune de acțiuni. Drepturile respective, comparate cu drepturile omului de care beneficiază persoanele fizice, nu pot fi restrânse sau suprimate de către alți acționari, spre deosebire de drepturile numite ”derivate”, cum este dreptul la dividende, al căror conținut concret este fixat de către adunarea generală a acționarilor. [16] Dreptul la vot este acel drept în temeiul căruia un acționar își exprimă poziția în adunarea generală asupra problemelor supuse dezbaterii. Votul este un drept nepatrimonial, însă nu mai puțin important decât oricare alt drept patrimonial, mai ales că exercițiul unui drept patrimonial implacabil este influențat de

exercițiul dreptului la vot. Votul acționarilor este un drept opțional și necenzurabil, neputând face obiectul unei acțiuni în justiție, cu excepția interdicțiilor de a vota. [17] Astfel spus, acționarul votează cum vrea, dacă vrea, fără a fi obligat să motiveze în vreun fel modul cum a votat. Cât privește exercitarea de către acționari a dreptului de vot, art. 60 din Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 prevede că la adunarea generală a acționarilor aceștia își pot exprima votul deschis sau secret. În cazul adunărilor generale ținute prin corespondență sau în formă mixtă votul va fi numai deschis. La adunarea generală a acționarilor votarea se face după principiul ”o acțiune cu drept de vot – un vot”, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Dreptul la vot, conferit de acțiunea cu drept de vot, nu poate fi limitat decât în condițiile prevăzute de lege. În cazul în care dreptul de vot se suspendă/limitează în temeiul legislației în vigoare sau prin decizie a instanței de judecată, acțiunile la care dreptul de vot este suspendat/limitat nu se exclud din calcul la convocarea adunării generale a acționarilor. Aceste acțiuni, după caz, nu participă la adoptarea hotărârilor privind chestiunile incluse în ordinea de zi a adunării generale a acționarilor. Acționarul care deține acțiuni cu drept de vot poate vota ori ”pentru”, ori ”contra” pe marginea chestiunilor supuse votului în cadrul adunării generale a acționarilor. Acționarul are dreptul să voteze numai cu acel număr de acțiuni care nu depășește limita stabilită de Legea privind societățile pe acțiuni, Legea pieței de capital sau altă legislație aplicabilă în vigoare. În cazul în care acționarul a votat împotriva hotărârii luate de către majoritatea acționarilor în cadrul adunării generale a acționarilor, el are dreptul să-și exprime opinia separată, care se va anexa la procesul-verbal al adunării generale sau se va reflecta în conținutul acestuia. Complementar celor relatate, dreptul de a participa la adunarea generală îl au și acționarii, chiar dacă din anumite motive legea le interzice participarea la deliberări și luarea

deciziilor. În acest sens, acționarul care deține acțiuni care nu dau dreptul la vot poate participa la discutarea chestiunilor de pe ordinea de zi a adunării generale.

Alin. (3) art. 21 din Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 prevede că acționarii deținători de acțiuni care nu dau dreptul la vot obțin acest drept la adunarea generală a acționarilor când se iau hotărâri asupra unor chestiuni sau asupra tuturor chestiunilor de pe ordinea de zi în cazurile prevăzute de prezenta lege sau de statutul societății.

- să ia cunoștință de materialele pentru ordinea de zi a adunării generale a acționarilor, lit. b) art. 21.

Dreptul la informare este un drept esențial în vederea formării unei opinii cu privire la problemele ce se află pe ordinea de zi a adunărilor generale unde acționarii votează, în lipsa acestuia aceștia nefiind în măsură să acorde un vot pertinent [18]. Potrivit prevederilor Legii privind societățile pe acțiuni, adunarea generală a acționarilor se ține cu prezența acționarilor, prin corespondență sau sub formă mixtă. Informația despre ținerea adunării generale a acționarilor, în cazul entităților de interes public, se publică pe pagina web a societății și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, dacă hotărârea adunării generale a acționarilor sau statutul societății nu prevede alt organ de presă. În cazul societăților care nu sunt entități de interes public, informația despre ținerea adunării generale a acționarilor: (1) se expediază fiecărui acționar, reprezentantului lui legal sau custodelui acțiunilor sub formă de aviz, pe adresa poștală sau electronică ori la numărul de fax indicate în registrul acționarilor; (2) se publică în organul de presă prevăzut de statutul societății. Termenul de expediere a avizelor fiecărui acționar și de publicare a informației despre ținerea adunării generale, de regulă, se stabilește în statutul societății, însă, în conformitate cu Legea privind societățile pe acțiuni, nu poate fi mai devreme de data

luării deciziei de convocare a adunării generale ordinare și mai târziu de 30 de zile înainte de ținerea adunării generale ordinare, iar în cazul adunării extraordinare a acționarilor – nu mai devreme de data adoptării deciziei privind convocarea și nu mai târziu de 15 zile calendaristice înainte de ținerea acesteia. În aceste termene, societatea va îndeplini cerințele de informare despre convocarea adunării generale a acționarilor. Aducând la cunoștința acționarilor informația despre ținerea adunării generale a acționarilor sau adunării extraordinare, societatea, respectând prevederile art. 55 din Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997, va acorda acționarilor posibilitatea de a se familiariza cu toate materialele de pe ordinea de zi a adunării generale a acționarilor, cu cel puțin 10 zile înainte de ținerea acesteia, prin afișare și/sau punerea acestora la un loc accesibil, cu desemnarea unei persoane responsabile pentru dezvoltarea informației date, precum și în orice alt mod stabilit în statutul societății. În ziua ținerii adunării generale, materialele pentru ordinea de zi se vor expune la locul ținerii adunării generale, până la încheierea acesteia. De asemenea, dacă există o hotărâre a adunării generale a acționarilor, materialele de pe ordinea de zi pot fi expediate fiecărui acționar sau reprezentantului lui legal, sau custodelui acțiunilor. La cererea oricărui acționar, societatea îi va prezenta, în termen de o zi, copii ale acestor materiale.

- dreptul la informare - să ia cunoștință și să facă copii de pe documentele societății, lit. c) art. 21;

Acest drept, este un aspect fundamental al guvernantei corporative și se referă la dreptul acționarilor de a primi informații relevante despre companie. Acest drept include mai multe elemente importante:

1. Acces la documente: Acționarii au dreptul de a consulta documentele societății, cum ar fi bilanțurile financiare, rapoartele de audit, actul constitutiv și deciziile adunărilor generale.

2. Informații înainte de adunările generale: Societățile trebuie să furnizeze informații complete și relevante înainte de adunările generale, pentru a permite acționarilor să ia decizii informate. Acest lucru include ordinea de zi, proiectele de hotărâri și alte informații necesare.

3. Raportări periodice: Companiile sunt obligate să publice rapoarte financiare periodice (trimestriale, semestriale, anuale), care oferă detalii despre performanța financiară și activitățile lor.

4. Transparența deciziilor: Acționarii au dreptul să fie informați cu privire la deciziile majore ale managementului și la impactul acestora asupra companiei.

5. Drepturi de solicitare a informațiilor suplimentare: Acționarii pot solicita informații suplimentare cu privire la anumite aspecte ale activității companiei, în conformitate cu legislația în vigoare.

După cum am mai menționat, acționarii au dreptul de a fi informați asupra desfășurării activității societății pe acțiuni. Doctrina românească atribuie acestui drept denumirea de drept de control, or dreptul de control este necesar pentru ca acționarii să cunoască situația reală a societății, ca orice investitor care se preocupă de starea investiției sale. Astfel, administratorii societății și organul executiv ale societății sunt obligați să pună la dispoziția acționarilor informația solicitată, în termenele prevăzute de lege sau de documentele constitutive ale societății. De asemenea, acționarii au dreptul să sesizeze Consiliul societății sau Comisia de cenzori cu privire la opiniile lor în urma analizei documentelor puse la dispoziție, precum și a operațiunilor din gestiunea societății pe acțiuni. În afară de obligația de a informa acționarii sub toate aspectele privind activitatea societății, Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 mai prevede că societatea va asigura păstrarea, conform cerințelor Organului de stat pentru supravegherea și administrarea Fondului Arhi-

vistic al Republicii Moldova, a documentelor prevăzute de actele normative în vigoare, la sediul societății sau în alt loc indicat în statutul societății, precum și accesul deținătorilor acționarilor societății la aceste documente. În concluzie, Dreptul la informare contribuie la protejarea intereselor acționarilor și la promovarea unei guvernante corporative sănătoase.

În contextul celor expuse mai sus, remarcăm că, pe lângă drepturile fundamentale ale acționarilor enumerate mai sus, Legea privind societățile pe acțiuni conține reglementări privitoare la drepturile suplimentare ale unor categorii speciale de acționari, cum ar fi: (1) acționarii care dețin cel puțin 5% din acțiunile cu drept de vot ale societății, pe lângă drepturile prevăzute de Lege, mai beneficiază de dreptul în conformitate cu alte acte normative și statutul societății de a introduce chestiuni pe ordinea de zi a adunării generale anuale a acționarilor; de a propune candidați pentru membrii consiliului societății și a comisiei de cenzori; de a cere convocarea ședinței extraordinare a consiliului societății; (2) acționarii care dețin cel puțin 10% din acțiunile cu drept de vot ale societății, pe lângă drepturile enunțate mai sus, de asemenea au dreptul: să ceară stabilirea costului plasării acțiunilor societății, în temeiul raportului societății de audit sau al altei organizații specializate ce nu este persoană afiliată societății; să ceară efectuarea de controale extraordinare ale activității economico-financiare a societății; să adreseze instanței judecătorești, în numele societății, fără împuterniciri speciale, cerere de reparare a prejudiciului cauzat societății de persoanele cu funcții de răspundere în urma încălcării intenționate sau grave de către acestea a prevederilor legislației în vigoare; (3) acționarii care dețin cel puțin 25% din acțiunile cu drept de vot ale societății, pe lângă drepturile prevăzute mai sus, au de asemenea dreptul să ceară convocarea adunării generale extraordinare a acționarilor în modul stabilit de legislație și statutul societății. Totodată actele

constitutive ale societății, pe lângă drepturile enumerate mai sus pot acorda acționarilor și alte drepturi suplimentare. Este de menționat că, teze similare privind drepturile acționarilor se regăsesc și în hotărârea cu privire la aprobarea Codului de guvernare corporativă nr. 67/10 în 24.12.2015, aprobată de Comisia Națională a Pieței Financiare. Reținem că, pentru asigurarea exercitării drepturilor, acționarii sunt în drept, în temeiul mandatului sau contractului, să delege exercitarea acestora reprezentanților sau custodelui acțiunilor. Acționarii sunt în drept oricând să înlocuiască reprezentantul sau custodele acțiunilor sau să retragă împuternicirile acestora. [19] În condițiile legii, nu pot fi reprezentanți ai acționarilor persoanele cu funcții de răspundere ale societății, exceptând membrii consiliului de administrare. În cazul societăților pe acțiuni, în care statul deține calitatea de acționar, reprezentantul acționarului poate fi în număr de o persoană. Împuternicirile reprezentantului sunt prevăzute în Hotărârea Guvernului RM nr. 1053/2010 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentarea statului în societățile comerciale. Prevederile date sunt obligatorii pentru autoritățile administrației publice centrale, care exercită atribuții de administrare a proprietății publice în societățile comerciale cu cotă de participare a statului. În consecutivitatea celor expuse, pornind de la definiția societății pe acțiuni, ca fiind una dintre persoanele juridice colective de drepturi și obligații, putem afirma utilitatea acestei societăți, prin faptul oferirii persoanelor unui cadru prin intermediul căruia se pot asocia și pot desfășura activități economice comune, susținându-se reciproc și păstrându-și în același timp individualitatea contribuției, a retribuției și a pierderilor ce le vor suporta în cazul eșuării activității societății. Cu toate acestea, societatea pe acțiuni se desprinde din cadrul general al societăților comerciale prin elemente distincte cum ar fi: anonimatul asociaților subsciori, capitalul social și rolul acționarilor în administrarea societății. Atunci

când vorbim despre drepturile acționarilor este important să reținem că acestea sunt uniforme pentru toți deținătorii de acțiuni, dar totuși cu anumite derogări, ținându-se cont de numărul de acțiuni deținute de fiecare acționar în parte sau grup de acționari.

Novățonal este că, la nivel internațional Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică tinde spre asigurarea drepturilor acționarilor și respectarea acestora, precum și tratamentul echitabil al tuturor acționarilor, inclusiv a celor minoritari și străini. Codul de guvernare corporativă, elaborat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, stabilește imperativ că guvernarea corporativă a unei societăți pe acțiuni trebuie să asigure un tratament echitabil acționarilor minoritari și celor străini, toți acționarii trebuie să aibă egala oportunitate de a-și apăra drepturile și interesele violate. Ținând cont de principiile impuse de guvernarea corporativă, precum și de tendința Republicii Moldova de a ajusta legislația națională *acquis-ului european*, în legislația națională identificăm drepturile acționarilor, reglementate de Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 și de Hotărârea cu privire la aprobarea Codului de guvernare corporativă nr. 67/10 din 24.12.2015, aprobată de către Comisia Națională a Pieței Financiare. Felul în care este tratată problematica privind garanțiile drepturilor oferite acționarilor ordinari și acționarilor preferențiali, ne permite să concluzionăm că, aceasta conduce la crearea unui echilibru de funcționare și gestionare a societății, iar în unele cazuri, abuzând de aceste drepturi, pot conduce la blocaje în procesul de adoptare a deciziilor de către adunarea generală.

Concluzii

Rezumând asupra celor expuse mai sus, deducem că, societățile pe acțiuni reprezintă persoanele juridice, ca subiect colectiv de drepturi și obligații, care oferă persoanelor un

cadru favorabil prin intermediul căruia se pot asocia și pot desfășura activități economice comune, susținându-se reciproc și păstrându-și în același timp individualitatea contribuției, a retribuției și a pierderilor ce le vor suporta în cazul eșuării activității societății. Atunci când vorbim despre drepturile acționarilor este important să reținem că acestea sunt uniforme pentru toți deținătorii de acțiuni, dar totuși cu anumite derogări, ținându-se cont de numărul de acțiuni deținute de fiecare acționar în parte sau grup de acționari. La nivel internațional Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică tinde spre asigurarea drepturilor acționarilor și respectarea acestora, precum și tratamentul echitabil al tuturor acționarilor, inclusiv a celor minoritari și străini. Codul de guvernare corporativă, elaborat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, stabilește imperativ că guvernarea corporativă a unei societăți pe acțiuni trebuie să asigure un tratament echitabil acționarilor minoritari și celor străini, toți acționarii trebuie să aibă egala oportunitate de a-și apăra drepturile și interesele violate.

Ținând cont de principiile impuse de guvernarea corporativă, precum și de tendința Republicii Moldova de a ajusta legislația națională *acquis-ului european*, în legislația națională identificăm drepturile acționarilor, reglementate de Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134/1997 și de Hotărârea cu privire la aprobarea Codului de guvernare corporativă nr. 67/10 din 24.12.2015, aprobată de către Comisia Națională a Pieței Financiare.

Felul în care este tratată problematica privind garanțiile drepturilor oferite acționarilor ordinari și acționarilor preferențiali, ne permite să concluzionăm că, aceasta conduce la crearea unui echilibru de funcționare și gestionare a societății, iar în unele cazuri, abuzând de aceste drepturi, pot conduce la blocaje în procesul de adoptare a deciziilor de către adunarea generală.

Referințe bibliografice

1. BODU, S. *Dicționar explicative de termeni de drept societar*. Editura Universul Juridic, București, 2016.
2. STÂRC-MECLEJAN, F. *Votul asociaților în societățile comerciale*. Editura C.H. Beck, București, 2011.
3. PERPELEA, M., MIHALCEA, A., PERPELEA, O. *Guvernarea corporativă. Bune practici și strategii pentru creșterea performanței organizatiionale*. Editura Tritonic, București, 2016, 96 p.
4. <http://www.oecd.org/corporate/ca/corporate-governanceprinciples/31557724.pdf>, vizualizat la 20.04.2020.
5. GHERGHINA, Ștefan C. *Guvernarea corporativă și valoarea întreprinderii*. Editura ASE, București, 2017, 86 p.
6. COSTIN, Mircea N., COSTIN, Călin M. *Dicționar de dreptul afacerilor*. Editura Hamangiu, București, 2012, 594 p.
7. SĂULEANU, L. *Societățile comerciale. Adunările generale ale acționarilor*. Editura Hamangiu, București, 2008.
8. MIFF, A., CIPRIAN, P., OPREA, A. *Dreptul afacerilor*. Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2009, 296 p.
9. CALAFUS, S., JURCĂ, C., CĂZĂNEL, M., BUDAȘ D. *Drept Comercial, curs universitar*, Editura ADCO, 2003, 246 p.
10. STANCIU, D. Cârpenaru, *Tratat de drept comercial român*. Editura Universul Juridic, București, 2014, 310 p.
11. DUȚESCU, Cr. *Drepturile acționarilor*. Editura C.H. Beck, București, 2007, 415 p.
12. DUȚESCU, Cr. *Contractul de vânzare-cumpărare de acțiuni*. Editura C.H. Beck, București, 2012, 344 p.
13. DUȚESCU, Cr. *Manipularea pieței de capital*. Editura C.H. Beck, București, 2008, 86 p.
14. CÂRPENARU, Stanciu D., DAVID, S., PREDOIU, C., PIPERA, Gh. *Societățile comerciale. Reglementare, doctrină, jurisprudență*. Editura C.H. Beck, București, 2009, 781 p.
15. BAIEȘ, S., ROȘCA, N. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2004, 125 p.
16. IVANOV, E. *Patrimoniul societăților comerciale*. Ed. Hamangiu, București, 2008, 117 p.

17. DOMINTE, Nicoleta R. *Organizarea și funcționarea societăților comerciale*. Editura C.H. Beck, București, 2009, 254 p.

18. CATANĂ, Radu N. *Dreptul societăților comerciale. Probleme actuale privind societățile pe acțiuni. Democrația acționarială*. Editura Sfera Juridică, Cluj Napoca, 2007, 111 p.

19. POPA, C. Obligația legală de abținere de la deliberări în cazul în care există un interes contrar aceluia al societății și sancțiunea aplicabilă. În: *Revista de drept comercial*, nr.5/2003.

20. BODUL, S. *Tratat de drept societar*. Editura Rosetti International, București, 2014, 484 p.

21. Codul Civil al Republicii Moldova

22. Legea privind societățile pe acțiuni nr.1134/1997, republicată în temeiul Legii nr.

163- XVI din 13 iulie 2007, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 142-143, art.593

23. Legea privind piața de capital nr. 171/2012, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. Nr. 193-197 din 14.09.2012

24. Legea privind Comisia Națională a Pieței Financiare nr. 192/1998, publicată în Monitorul Oficial Nr. 22-23 art. 91 din 04.03.1999

25. HG RM nr.1053/2010 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentarea statului în societățile comerciale, publicat în Monitorul Oficial Nr. 226 art. 1166 din 12.11.2010;

26. Hotărârea cu privire la aprobarea Codului de guvernanță corporativă nr. 67/10 din 24.12.2015, publicat în Monitorul Oficial Nr. 108-112 art. 435 din 30.03.2018.

CZU 347.7

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2024.1.04>

THE APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF COMPETITION IN PUBLIC PROCUREMENT

Oxana POSTOLACHI

PhD student, State University of Moldova

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: postolachivoxana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3178-8748>

Teodor CÂRNAȚ

Dr. hab. in Law, University Professor, State University of Moldova

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: carnateo@yahoo.co.uk

<https://orcid.org/0000-0002-5610-8665>

In an era marked by globalization and fierce competition, the application of the principle of competition in public procurement is essential for ensuring efficiency and transparency in procurement processes. Competition is a fundamental mechanism that contributes to the optimization of public resources, guaranteeing the efficient use of public funds and the provision of high-quality goods and services to the final beneficiaries. By encouraging the participation of multiple economic entities, competition facilitates transparency and prevents corruption. Fair competition also promotes innovation and the continuous improvement of offers, providing more efficient and tailored solutions to the needs of public institutions. The study analyzes both the advantages of applying the principle of competition and the legislative and practical challenges its implementation involves, highlighting the importance of balancing quality and price in public procurement.

Keywords: public procurement, competition principle, transparency, corruption prevention, innovation, efficiency, legislative framework.

APLICAREA PRINCIPIULUI CONCURENȚEI ÎN DOMENIUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE

Într-o eră marcată de globalizare și competiție acerbă, aplicarea principiului concurenței în domeniul achizițiilor publice este esențială pentru asigurarea eficienței și transparenței proceselor de achiziție. Concurența reprezintă un mecanism fundamental care contribuie la optimizarea resurselor publice, garantând utilizarea eficientă a banilor publici și furnizarea de bunuri și servicii de înaltă calitate către beneficiarii finali. Prin încurajarea participării multiplelor entități economice, concurența facilitează transparența și previne corupția. De asemenea, competiția echitabilă promovează inovația și îmbunătățirea continuă a ofertelor, oferind soluții mai eficiente și mai adaptate nevoilor instituțiilor publice. Studiul analizează atât avantajele aplicării principiului concurenței, cât și provocările legislative și practice pe care le presupune implementarea acestuia, subliniind importanța echilibrului între calitate și preț în cadrul achizițiilor publice.

Cuvinte-cheie: achiziții publice, concurență, transparență, prevenirea corupției, inovație, eficiență, cadru legislativ.

APPLICATION DU PRINCIPE DE CONCURRENCE DANS LES MARCHÉS PUBLICS

À l'ère de la mondialisation et de la concurrence féroce, l'application du principe de concurrence

dans les marchés publics est essentielle pour garantir l'efficacité et la transparence des processus de passation des marchés. La concurrence est un mécanisme fondamental qui contribue à l'optimisation des ressources publiques, garantissant l'utilisation efficace de l'argent public et la fourniture de biens et services de haute qualité aux bénéficiaires finaux. En encourageant la participation de multiples entités économiques, la concurrence facilite la transparence et prévient la corruption. Aussi, une concurrence loyale favorise l'innovation et l'amélioration continue des offres, offrant des solutions plus efficaces et plus adaptées aux besoins des institutions publiques. L'étude examine à la fois les avantages de l'application du principe de concurrence et les défis législatifs et pratiques liés à sa mise en œuvre, soulignant l'importance de l'équilibre entre qualité et prix dans les marchés publics.

Mots-clés: marchés publics, concurrence, transparence, prévention de la corruption, innovation, efficacité, cadre législatif.

ПРИМЕНЕНИЕ ПРИНЦИПА КОНКУРЕНЦИИ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК

В эпоху глобализации и жесткой конкуренции применение принципа конкуренции в сфере государственных закупок имеет важное значение для обеспечения эффективности и прозрачности процессов закупок. Конкуренция является фундаментальным механизмом и способствует оптимизации государственных ресурсов, гарантируя эффективное использование государственных денег и предоставление высококачественных товаров и услуг конечным бенефициарам. Поощряя участие множества экономических субъектов, конкуренция также способствует прозрачности и предотвращает коррупцию. Помимо этого, честная конкуренция способствует инновациям и постоянному совершенствованию предложений, предлагая решения более эффективные и более адаптированные к потребностям государственных учреждений. В исследовании анализируются как преимущества применения принципа конкуренции, так и законодательные и практические проблемы, которые влечет за собой его реализация, подчеркивая важность баланса между качеством и ценой в государственных закупках.

Ключевые слова: государственные закупки, принцип конкуренции, прозрачность, предотвращение коррупции, инновации, эффективность, законодательная база.

Introducere

Într-o eră marcată de globalizare și competiție acerbă, aplicarea principiului concurenței în domeniul achizițiilor publice reprezintă un aspect esențial pentru eficiența și transparența proceselor de achiziție. Concurența este un mecanism fundamental care contribuie la optimizarea resurselor publice, asigurându-se că banii contribuabililor sunt folosiți în mod eficient și că beneficiarii finali primesc servicii și bunuri de înaltă calitate.

Principiul concurenței, prin încurajarea participării multiplelor entități economice, facilitează accesul unui număr cât mai mare de ofertanți la licitații și tenderuri, contribuind astfel la creșterea transparenței și la prevenirea corupției. Prin intermediul unei competiții echitabile, se promovează inova-

rea și îmbunătățirea continuă a ofertelor, ceea ce conduce la obținerea unor soluții mai eficiente și mai adaptate nevoilor specifice ale instituțiilor publice.

În contextul legislativ actual, aplicarea principiului concurenței este reglementată de diverse cadre normative care stabilesc proceduri și standarde pentru asigurarea unei competiții corecte și deschise. Aceste reglementări urmăresc să evite practici de favoritism și să asigure un proces de achiziție bazat pe merit și transparență.

Pentru a înțelege mai bine impactul aplicării principiului concurenței în domeniul achizițiilor publice, este esențial să examinăm atât avantajele pe care le oferă acest principiu, cât și provocările cu care se confruntă implementarea sa.

Principiul concurenței: aspecte definitorii și reglementări juridice

Achizițiile publice de lucrări se referă la gestionarea și administrarea resurselor materiale în sectorul public, necesitând respectarea unor cerințe legislative specifice. Aceste cerințe sunt în concordanță cu principiile precum utilizarea eficientă a fondurilor publice și minimizarea riscurilor pentru autoritățile contractante [1].

În practică, aceasta implică aplicarea unui sistem de concurență liberă și a criteriilor economice pentru atribuirea contractelor de lucrări publice, asigurând un echilibru optim între calitate și preț și maximizând valoarea investițiilor. Eficiența în utilizarea fondurilor publice se traduce prin aplicarea unor proceduri de atribuire competitivă și utilizarea de criterii care reflectă avantajele economice ale ofertelor.

Astfel, se urmărește obținerea celei mai bune valori pentru banii publici, care adesea sunt insuficienți în raport cu cerințele, și monitorizarea atentă a costurilor procesului de achiziție, inclusiv atât cele administrative, cât și cele legate de ofertant. Agenția Achiziții Publice din Republica Moldova are ca principal obiectiv asigurarea eficienței achizițiilor publice, conform programului său de activitate reglementat de actele normative relevante [2].

Bazele teoriei generale a concurenței au fost stabilite de lucrările unor reprezentanți ai școlilor clasice și neoclasice, precum A. Smith, D. Ricardo, Dj. Milly și A. Marshall. Contribuția inovației la dezvoltarea relațiilor concurențiale este evidențiată în teoriile dezvoltării inovatoare și ale concurenței eficiente prezentate de J. Schumpeter, F. Hayek, L. Mises și I. Kirzner. Evoluția relațiilor concurențiale, influențată de globalizare și inovare, este detaliată în conceptele competitive ale lui R. Nelson, S. Winter, Dj. Moore, M. Porter și G. Hamel. O perspectivă inovatoare asupra concurenței ca un „proces instituțional”

este elaborată în sociologia economică de H. U. Wright, V. Radaev și N. Fligstein. Analiza contribuțiilor acestor savanți relevă unitatea contradictorie în cadrul concurenței contemporane, evidențiind atât aspectele distructive, cât și cele constructive, care contribuie la crearea unei noi calități.

De exemplu, V. Radaev [3, p. 22] examinează concurența ca o corelație constantă și o coordonare a strategiilor de afaceri între actorii economici. Acești actori principali sunt interesați de o concurență reglementată, bazată pe adoptarea unor reguli comune de interacțiune de către toți participanții, adică de o concurență „formalizată instituțional”. Conceptul de concurență constructivă și integratoare se bazează pe ideea că interacțiunile concurențiale, care generează rezultate pozitive și beneficii pentru mai mulți participanți, sunt influențate de idei inovatoare și devin o condiție esențială pentru transformarea inovațiilor într-un factor cheie al succesului competitiv.

Rezultatele rezumate și analiza conceptelor de bază ale concurenței, încă din secolul al XVIII-lea, demonstrează prezența tendinței distincte privind cercetarea concurenței prin prisma transformărilor inovatoare. La sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI, această tendință s-a transformat în regularitate. Conceptele contemporane analizează inovarea ca un imperativ de funcționare cu succes a întreprinderilor în condițiile interacțiunii concurențiale pe piețele globale [4].

Sistemul de reglementare juridică a protecției concurenței în Republica Moldova a început să se contureze la începutul anilor 1990, odată cu adoptarea Hotărârii Guvernului R.S.S. Moldova nr. 2 din 4 ianuarie 1991, [5] care stipula măsuri urgente pentru demonopolizarea economiei naționale și sublinia importanța promovării concurenței și restricționării activităților monopoliste. Ulterior, Legea nr. 906-XII din 29 ianuarie 1992

[6] a stabilit fundamentele organizatorice și juridice pentru dezvoltarea concurenței, incluzând măsuri pentru prevenirea, limitarea și combaterea activităților monopoliste, având scopul de a crea și susține economia de piață în țară. Datorită caracterului său mai mult declarativ, această lege a fost completată la 30 iunie 2000 de Legea nr. 1103 privind protecția concurenței [7], care a instituit un organ dedicat protecției concurenței.

Întrucât legislația privind protecția concurenței este relativ recentă și nu a fost reglementată în perioada sovietică, Republica Moldova a început să acorde atenție acestei probleme doar în perioada recentă. Totuși, protecția concurenței a fost un subiect de interes încă din antichitate. Un exemplu în acest sens este Codul lui Iustinian, care includea un titlu intitulat „*De monopoliis, et conventu negotiatorum illicito, vel artificio ergolaborum nec non balneatorum prohibitis, et pactionibus illicitis*”. Totuși, în perioada romană nu există studii dedicate acestui subiect.

Interesul pentru fenomenul concurenței a crescut spre sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, odată cu adoptarea primelor acte de reglementare în Statele Unite, precum Sherman Act din 2 iulie 1890, Clayton Act din 15 octombrie 1914 și Federal Trade Commission Act din 1914 [8].

În literatura economică și juridică, concurența este abordată într-un mod variat și uneori contradictoriu. Este considerată un mecanism esențial care leagă producătorii, o caracteristică a pieței, un atribut al mecanismului economic, un element motrice al progresului general, și altele [9, p. 6].

Conceptul de concurență a fost definit diferit în diverse etape ale dezvoltării sale, fiind influențat în mod variabil de teoriile economice și, drept urmare, interpretat diferit de către sistemele juridice.

Potrivit profesorului francez Louis Vogel, „teoria concurenței stă la baza dreptului

concurenței: una nu poate exista fără cealaltă. Dreptul concurenței este în esență o teorie economică implementată prin norme juridice. Această relație între formă și substanță constituie fundamentul dreptului concurenței și explică în mare parte cum normele funcționează independent de evenimentele conjuncturale care le influențează și indiferent de sistemul juridic. Observând această relație, se poate vedea o mișcare dublă care reflectă căutarea constantă a unui echilibru normativ” [10].

Principiul concurenței și achizițiile publice

Reglementarea concurenței și achizițiilor publice în Republica Moldova este realizată prin Legea privind concurența nr. 183 din 11.07.2012 [11], care interzice orice tip de acorduri între întreprinderi sau asociații de întreprinderi care au ca scop sau efect împiedicarea, limitarea sau distorsionarea concurenței pe piață. Printre aceste acorduri anticoncurențiale se numără fixarea prețurilor, restricționarea producției, împărțirea pieței sau a clienților și participarea cu oferte trucate la licitații publice.

Un cartel este definit ca un acord anticoncurențial între două sau mai multe întreprinderi independente, având ca scop menținerea unor practici care contravin regulilor concurenței. Aceste carteli pot fi de tip „dur” și sunt reglementate în mod specific de Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015, care stipulează că reglementarea relațiilor de achiziție publică trebuie să se bazeze pe asigurarea concurenței și combaterea practicilor anticoncurențiale.

Trucarea ofertelor, adică realizarea de acorduri anticoncurențiale prin intermediul licitațiilor sau altor forme de concurs, este un aspect semnificativ. Aceasta conduce la creșterea prețurilor de achiziție și la scăderea calității produselor sau serviciilor, având un impact negativ asupra autorităților contractante și asupra consumatorilor. În plus, trucarea

ofertelor reduce resursele disponibile pentru achiziționarea altor bunuri sau servicii.

Răspunderea pentru astfel de acorduri anticoncurențiale se împarte între răspunderea administrativă și cea penală în Republica Moldova. Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012 și Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015 [12] stabilesc responsabilitățile administrative, în timp ce Codul Penal nr. 985 din 18.04.2002 [13] reglementează răspunderea penală. În anumite cazuri, persoanele implicate pot beneficia de clemență, conform legislației, ceea ce poate include recompense pentru cooperarea cu Consiliul Concurenței, exonerare de la aplicarea amenzilor sau reducerea cuantumului acestora.

Condițiile pentru acordarea clemenței includ cooperarea cu Consiliul Concurenței, încetarea implicării în acordul anticoncurențial și nedevalorizarea cererii pentru clemență. Această politică de clemență promovează responsabilitatea civică și conștientizarea vinovăției, contribuind la eliminarea cutumelor anticoncurențiale și favorizând un mediu concurențial echitabil. De asemenea, întreprinderile care cooperează cu autoritatea de concurență pot beneficia de un tratament favorabil, iar, în anumite condiții, pot fi liberate de răspundere penală.

În conformitate cu Articolul 16 din Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015, orice operator economic, fie rezident, fie nerezident, are dreptul de a participa la procedurile de achiziție publică. Totodată, Articolul 19 impune autorităților contractante să excludă orice ofertant sau candidat care a încheiat acorduri menite să denatureze concurența. Trucarea ofertelor este definită de Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012 și se referă la realizarea de acorduri anticoncurențiale legate de prețuri, împărțirea piețelor, sursele de aprovizionare sau calitatea produselor [11].

Practicile anticoncurențiale în cadrul procedurilor de achiziție publică afectează grav procesul, eliminând concurența reală între

ofertanți. Aceste practici conduc la creșterea prețurilor de achiziție și la scăderea calității produselor sau serviciilor, având un impact negativ atât asupra autorităților contractante, cât și asupra consumatorilor. Practicile anticoncurențiale pot viza orice tip de produse, servicii sau lucrări și se manifestă prin înțelegeri secrete sau practici concertate între doi sau mai mulți ofertanți, care vizează fixarea prețului sau împărțirea pieței pentru a influența rezultatul licitației.

În România, aceste practici sunt sancționate prin diverse măsuri, inclusiv contravențional, prin legea concurenței, și penal, conform Codului Penal. De asemenea, legislația privind achizițiile publice interzice participarea la alte proceduri de achiziție publică pentru o perioadă de trei ani în cazul în care sunt implicate practici anticoncurențiale. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) a elaborat linii directoare pentru combaterea trucării ofertelor în cadrul licitațiilor publice, reflectând importanța acestei probleme pe plan internațional.

În cadrul achizițiilor publice, practici precum ofertele de curtoazie, retragerea ofertelor, sau prezentarea de oferte exagerate sunt frecvent întâlnite. De exemplu, un competitor poate prezenta o ofertă mai mare decât oferta câștigătoare desemnată sau poate depune o ofertă cu termeni speciali care sunt știu că nu vor fi acceptați. Alte forme de practici anticoncurențiale includ abținerea de la ofertare sau retragerea ofertelor pentru a permite unui participant desemnat să câștige licitația. În unele cazuri, participanții pot decide să își împartă piețele între ei, alocând anumite clienți, produse sau teritorii.

Aceste practici sunt realizate în scopul obținerii unor venituri ilicite și influențează rezultatele procesului de achiziție publică, subminând integritatea și eficiența acestuia.

Un exemplu relevant de practici anticoncurențiale în cadrul achizițiilor publice

se regăsește în cazul licitației pentru marcaje rutiere organizată de CNADNR. În această licitație, două asocieri, formate din cinci companii, au colaborat pentru a influența rezultatul procesului de achiziție. Concret, cele două asocieri și-au coordonat acțiunile astfel încât una dintre ele să câștige toate loturile de marcaje rutiere, în timp ce cealaltă să asigure numărul minim necesar de participanți pentru a valida procedura de licitație. După atribuirea contractelor, acestea au fost ulterior cesonate asocierii care a garantat numărul minim de participanți. Această înțelegere a dus la împărțirea pieței între companii, ceea ce a subminat concurența reală. Ca urmare a acestei practici anticoncurențiale, cinci companii au fost sancționate, iar amenzile totale aplicate s-au ridicat la aproximativ 680.000 Euro [14].

Așadar, regulile de concurență sunt concepute pentru a proteja procesul concurențial și pentru a asigura că toate produsele, serviciile și lucrările sunt oferite la prețuri competitive, sunt de o calitate superioară și sunt inovatoare. Aceste reguli se aplică tuturor entităților angajate într-o activitate economică, fără a ține cont de statutul juridic sau de modul de finanțare al acestora. Prin „activitate economică” se înțelege orice activitate care implică oferirea de bunuri sau servicii pe o piață.

Regulile de concurență interzic două tipuri principale de comportamente:

1. Înțelegerile anticoncurențiale între doi sau mai mulți operatori economici, fie că sunt scrise sau verbale, care implică coordonarea comportamentului pe o piață. Exemple de astfel de comportamente includ fixarea prețurilor, împărțirea piețelor sau a clienților și influențarea rezultatelor procedurilor de achiziție publică, cunoscută și sub denumirea de „*bid-rigging*”. Regulile de concurență nu se aplică doar înțelegerilor cu un cadru juridic specific sau planuri de acțiune elaborate. Orice comportament ce sugerează o intenție comună de a influența condițiile de pe o piață în scopul

obținerii de avantaje proprii este considerat contrar regulilor de concurență.

2. Practicile abuzive comise de un operator economic care deține o poziție dominantă pe o piață. Deși aceste practici nu sunt de obicei relevante în contextul asocierilor pentru participarea la proceduri de achiziție publică, ele nu sunt complet excluse. De exemplu, un operator economic care are o cotă de piață semnificativă datorită dreptului exclusiv asupra unei tehnologii ar trebui să se asigure că nu abuzează de această poziție dominantă, cum ar fi prin refuzul de a oferi acces la tehnologia respectivă altor operatori economici [15].

Principiul concurenței în achizițiile publice oferă mai multe avantaje. În primul rând, promovează eficiența economică prin stimularea furnizorilor să ofere cele mai bune produse și servicii la cele mai competitive prețuri, asigurând astfel utilizarea optimă a fondurilor publice. De asemenea, concurența poate reduce costurile pentru autoritățile contractante, deoarece acestea pot beneficia de oferte mai avantajoase și prețuri mai scăzute.

În plus, concurența contribuie la îmbunătățirea calității produselor și serviciilor, deoarece furnizorii sunt motivați să-și optimizeze ofertele pentru a câștiga contractele. De asemenea, favorizează inovația și diversitatea, deoarece furnizorii caută soluții noi și mai eficiente pentru a rămâne competitivi. Totodată, concurența sporește transparența procesului de achiziție, reducând riscurile de corupție și favoritism și asigurând un proces mai deschis și echitabil [16, p. 40].

Cu toate acestea, aplicarea principiului concurenței poate avea și dezavantaje. Procesul poate deveni complex și birocratic, implicând multe etape și documente, ceea ce poate duce la întârzieri și la creșterea costurilor administrative [17].

De asemenea, costurile și resursele necesare pentru a participa la licitații pot descuraja furnizorii, în special pe cei mai mici, ceea ce

poate reduce diversitatea ofertanților și poate limita concurența reală. În plus, există riscul de deformare a pieței, prin manipularea prețurilor sau formarea de carteluri care afectează echitatea procesului de selecție [18, p. 28].

Concentrarea exclusivă pe obținerea celei mai scăzute oferte poate duce la decizii bazate pe costuri pe termen scurt, neglijând aspectele legate de calitate și durabilitate pe termen lung. De asemenea, procesul concurențial poate genera tensiuni și conflicte între participanți și între autoritățile contractante și ofertanți, uneori conducând la contestații legale.

Experiența internațională subliniază că corupția în achizițiile publice poate afecta în moduri variate, inclusiv financiar, economic, asupra mediului, sănătății și securității umane, precum și în domeniul inovației.

Corupția în acest sector contribuie la erodarea valorilor umane și a încrederii în administrația centrală și locală, aducând riscuri pentru concurență și dezvoltarea economică a unei țări. Un nivel ridicat de corupție și lipsa transparenței în instituțiile publice, alături de o concurență neloială în mediul de afaceri, creează condiții favorabile pentru dezvoltarea unor scheme frauduloase care subminează interesul public.

În acest context, Republica Moldova se dovedește a fi un teren propice pentru proliferarea diverselor forme de fraudă în achiziții.

Conform directivelor de profil ale Uniunii Europene [19], termenul „concurență” este extrem de frecvent utilizat, fiind asociat cu concepte precum „concurență reală”, „concurență eficientă pe piață”, „îmbunătățirea concurenței”, „asigurarea utilizării optime a fondurilor publice printr-o concurență extinsă”, „fără distorsionarea concurenței” și „garantarea transparenței procesului de achiziții publice prin deschiderea către concurență”.

Fără un mediu concurențial adecvat, corupția poate pătrunde în sistemul de achiziții publice, crescând astfel costurile pentru buge-

tul public atunci când se efectuează lucrări sau se achiziționează bunuri și servicii. Una dintre cele mai importante obligații legale legate de concurență se referă la respectarea standardelor tehnice. Aceste standarde sunt utilizate pentru a specifica cerințele pentru bunurile și serviciile achiziționate. Ofertele trebuie să demonstreze conformitatea cu aceste standarde pentru a fi considerate în evaluare; altfel, ofertele care nu le respectă sunt excluse de la licitație [20].

Într-un context concurențial, asigurarea calității devine esențială pentru supraviețuirea unei organizații. Calitatea se obține prin perfecționarea continuă a organizației și a personalului său, aspect ce trebuie integrat în cultura organizațională. Organizațiile trebuie să identifice și să gestioneze eficient procesele esențiale pentru obținerea și îmbunătățirea calității produselor și serviciilor, un principiu fundamental pe care se bazează standardele ISO 9000.

Concluzie

Întărirea unui mediu concurențial sănătos joacă un rol esențial în prevenirea fraudei în sistemul achizițiilor publice. Asigurarea calității în cadrul procesului de achiziție contribuie la eliminarea motivațiilor pentru comportamente frauduloase și facilitează atribuirea contractelor pe baza a două principii fundamentale: respectarea legii și a eticii profesionale, precum și selectarea ofertei cea mai avantajoasă din punct de vedere tehnico-economic. Prin implementarea riguroasă a principiului concurenței, se promovează transparența și echitatea în achizițiile publice, asigurând astfel o alocare optimă a resurselor publice și protejând interesele colective. Acest principiu nu doar că îmbunătățește eficiența și calitatea serviciilor și bunurilor achiziționate, dar contribuie și la crearea unui climat de afaceri mai corect și mai competitiv, care stimulează inovația și dezvoltarea economică.

Referințe bibliografice

1. CODREANU, Alina. *Aspecte teoretico-practice ale achizițiilor publice de lucrări*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/159-164_0.pdf [Accesat la 17.09.2024].
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 747 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea, precum și efectivului-limită al Agenției Achiziții Publice din 24.11.2009, În: *Monitorul Oficial* Nr. 171-172, din 27.11.2009
3. РАДАЕВ, В.В. *Социология рынков: к формированию нового направления*. Москва: ГУ ВШЭ, 2003, p.22. 328p. ISBN 5- 7598-0246-1.
4. ANDREEVA, Tatiana. Particularitățile concurenței inovatoare în condițiile globalizării economiei mondiale. În: *Revistă Teoretico-Științifică*, nr. 2 (2014). https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Particularitatile%20concurrentei%20inovatoare%20in%20conditiile%20globalizarii.pdf [Accesat la 17.09.2024].
5. Hotărârea Guvernului R.S.S. Moldovenești: Cu privire la măsurile urgente de demonopolizare a economiei naționale a R.S.S. Moldovenești, nr.2 din 04.01.1991, Buletinul oficial din 04.01.1991
6. Legea Republicii Moldova cu privire la limitarea activității monopoliste și dezvoltarea concurenței nr. 906 - XII din 29.01.1992. În: M.P. nr.2 din 01.03.1992
7. Legea Nr. 1103 din 30 iunie 2000 cu privire la protecția concurenței. *Monitorul Oficial* Nr. 166-168 (2000): art. 1205.
8. MAXIM, Ion, BULMAGA, Olga. *Problematica definirii și clasificării concurenței*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Problematica%20definirii%20si%20clasificarii%20concurrentei.pdf [Accesat la 17.09.2024].
9. ПАРАЩУК, С. А. *Конкурентное право*. Москва: Городец-издат, 2002, p.6. 416p. ISBN. 5-9258-0051-6
10. VOGEL, Louis *Le juriste face a l' analyse economique*. http://www.minefi.gouv.fr/fonds_documentaire/dgccrf/02_actualite/ateliers_concu_analyse_eco2.htm [Accesat la 17.09.2024].
11. Legea Nr. 183 din 11 iulie 2012 a concurenței. *Monitorul Oficial* Nr. 351-354 (2023): art. 620.
12. Legea Nr. 131 din 3 iulie 2015 privind achizițiile publice. *Monitorul Oficial* Nr. 197-205 (2015): art. 402.
13. Codul penal al Republicii Moldova, Cod Nr. 985 din 18 aprilie 2002. *Monitorul Oficial* Nr. 72-74 (2009): art. 195.
14. Consiliul Concurenței. Concurență și achiziții publice de succes: Ghid privind detectarea și descurajarea practicilor anticoncurențiale în cadrul procedurilor de achiziție publică. https://www.consiliulconcurentei.ro/wp-content/uploads/2016/05/ghid_practici_anticoncurentiale_licitatii.pdf [Accesat la 17.09.2024].
15. Consiliul Concurenței. Ghid privind respectarea regulilor de concurență în situația participării sub formă de asociere la o procedură de achiziție publică. https://stportalafirprod.blob.core.windows.net/media/media/qyfnf42u/ghid_privind_respectarea_regulilor_de_concurenta_achizitii_publice_consiliul_concurentei.pdf [Accesat la 17.09.2024].
16. BUDIANSCHI, Dumitru. ș. a. *Achizițiile publice în Republica Moldova: probleme și soluții*. ExpertGrup, Chișinău, 2014, p. 40.
17. MOCANU, Eleonora. *Mecanisme de asigurare a integrității și transparenței în procesul de achiziții publice*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/SPM_pp242-245.pdf [Accesat la 17.09.2024].
18. CIUBOTARU, Maria, URSU, Veronica. *Transparența achizițiilor publice în municipiul Chișinău*. Transparency International, Chișinău, 2007, p. 28.
19. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0024> [Accesat la 17.09.2024].
20. Pagina electronică a Agenției Achiziții Publice. <http://tender.gov.md/ro/content/manuale-utilizare> [Accesat la 20. 09.2024].

CZU 347.7:004

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2024.1.05>

LEGAL REGULATIONS FOR E-COMMERCE

Alexandru MARIȚ

PhD student, State University of Moldova

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: alexmarit123@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

Along with legislative incoherence and implicitly high taxation, the main brake in the development of the business environment in the country is precisely the lack of efficiency of banking services. More precisely, the lack of truly functional e-banking solutions or alternatives that can minimize the interaction between the bank clerk and the accountant who makes the interface between a company and the bank. Given the fact that currently foreign banks and (international) providers of specialized services still refuse to process payments with cards issued by the Moldovan bank, a first pilot project would aim to create an electronic payment infrastructure that would interconnect the main Moldovan banks, with which the administration (central and local - tax collectors) and vital service providers (water, electricity, energy, [telecommunications]) work and through which, subsequently, from smart terminals located in public places, any citizen to - and can pay the monthly bills and payments.

Key-words: legislative incoherence, taxation, bank, e-banking, electronic payments, smart terminals.

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A COMERȚULUI ELECTRONIC

Alături de incoerența legislativă și implicit fiscalitatea ridicată, principala frâna în dezvoltarea mediului de afaceri din țară este tocmai lipsa de eficiență a serviciilor bancare. Mai exact, lipsa unor soluții de e-banking cu adevărat funcționale sau a unor alternative care pot minimiza interacțiunea dintre funcționarul bancar și contabilul care realizează interfața unei firme cu banca. Dat fiind faptul că în prezent băncile străine și furnizorii (internaționali) de servicii specializate refuză încă să deruleze plăți cu carduri emise de bănci moldovenești, un prim proiect pilot ar avea ca scop crearea unei infrastructuri de plăți electronice care să interconecteze principalele bănci moldovenești, cu care lucrează administrația (centrală și locală - colectorii de taxe și impozite) și furnizorii de servicii vitale (apa, curent, energie, telecomunicații) și prin intermediul căreia, ulterior, de la terminale inteligente amplasate în locuri publice, orice cetățean să-și poată achita conturile și facturile lunare.

Cuvinte-cheie: incoerența legislativă, fiscalitate, bancă, e-banking, plăți electronice, terminale inteligente.

RÉGLEMENTATION JURIDIQUE DU COMMERCE ÉLECTRONIQUE

Outre l'incohérence législative et implicitement la fiscalité élevée, le principal frein au développement de l'environnement des affaires dans le pays est précisément le manque d'efficacité des services bancaires. Plus précisément, l'absence de solutions de banque en ligne véritablement fonctionnelles ou d'alternatives pouvant minimiser l'interaction entre le commis de banque et le comptable qui interface une entreprise avec la banque. Étant donné qu'actuellement les banques étrangères et les prestataires (internationaux) de services spécialisés refusent toujours d'effectuer des paiements avec des cartes émises par des banques moldaves, un premier projet pilote viserait à créer une infrastructure de paiement électronique qui interconnecterait les principales banques moldaves, avec lesquelles l'administration (centrale et locale) travaille - collecteurs d'impôts) et les fournisseurs de services vitaux (eau, électricité, énergie,

(télécommunications) et à travers lesquels, par la suite, à partir de terminaux intelligents situés dans des lieux publics, tout citoyen peut payer ses impôts et ses factures mensuelles.

Mots-clés: incohérence législative, fiscalité, banque, e-banking, paiements électroniques, terminaux intelligents.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ

Наряду с законодательной непоследовательностью и, естественно, высоким налогообложением, основным тормозом развития бизнес-среды в стране является именно недостаточная эффективность банковских услуг. Точнее, отсутствие по-настоящему функциональных решений для электронного банкинга или альтернатив, которые могут свести к минимуму взаимодействие между банковским служащим и бухгалтером, обеспечивающим взаимосвязь между компанией и банком. Учитывая тот факт, что в настоящее время иностранные банки и (международные) поставщики специализированных услуг по-прежнему отказываются обрабатывать платежи по картам, выпущенным молдавскими банками, первый пилотный проект будет направлен на создание инфраструктуры электронных платежей, которая объединит основные молдавские банки, с которыми работает администрация (центральная и местная – сборщики налогов) и поставщики жизненно важных услуг (вода, электричество, энергия (телекоммуникации)) и через которые впоследствии на смарт-терминалах, расположенных в общественных местах, чтобы любой гражданин мог оплатить ежемесячные платежи и счета.

Ключевые слова: законодательная несогласованность, налогообложение, банк, электронные платежи, смарт-терминалы.

Actualitatea investigației

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948, în art. 19 prevede că: „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat.”

Curtea Europeană a Drepturilor Omului recunoaște importanța accesului la informație pentru protejarea dreptului la libertatea de exprimare, consfințit în art. 10 din Convenția Europeană a drepturilor omului: ”Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seamă de frontiere”.

Constituția Republicii Moldova, în articolul 34, consolidează acest deziderat, astfel: „Dreptul persoanei de a avea acces la orice

informație de interes public nu poate fi îngrădit”.

Așadar, dreptul de a avea acces la informația publică are un caracter universal, ceea ce presupune că urmează a fi disponibil tuturor membrilor societății. Accesul universal la informație trebuie asigurat de către stat conform celor mai bune practici și posibilități tehnice disponibile la moment, dar și la costurile cele mai reduse pentru cetățeni.

Accesul la informații în Republica Moldova este reglementat prin *Legea privind accesul la informație*, adoptată în 2000¹. De asemenea, este prezent și *Acordul de Asociere*² semnat între UE și RM, acesta la fel prezentând principiul transparenței și accesului la informație, acestea fiind puse la baza dife-

¹ Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro (vizitat: 20.11.2020)

² Acordul de asociere semnat între Uniunea Europeană și Comunitate Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte <http://dcfta.md/uploads/0/images/large/http-eur-lex-europa.pdf> (vizitat: 20.11.2020)

ritor procese de reformă la care țara noastră s-a obligat – de la mediul de afaceri până la reforma administrației publice.

Analizând aceste informații urmează a fi explicată noțiunea de „informație de interes public”. Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public din România, în art.2 prezintă următoarea definiție: „prin informație de interes public se înțelege orice informație care privește activitățile sau rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informației”³;

Estonia definește informația publică drept „Informația înregistrată și documentată în orice formă și pe orice suport, obținută sau creată în exercițiul îndatoririlor publice”⁴.

Republica Moldova nu prevede o definiție privind informația de acces public, dar definește noțiunea de „informație oficială – fiind considerate toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept”⁵.

În opinia Curții Europene a Drepturilor Omului, în cauza *Centre for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine*, informațiile, datele sau documentele la care se solicită accesul trebuie să îndeplinească, în general, un test de interes public pentru a determina necesitatea dezvoltării acestora. O astfel de necesitate poate exista atunci când, printre altele, divulgarea

asigură transparență în modul de desfășurare a afacerilor publice și în chestiuni de interes pentru societate în ansamblu și, prin urmare, permite participarea la guvernare a publicului larg⁶.

Jurisprudența CtEDO în cazul *Centre for Democracy and the Rule of Law v. Ukraine* (decizia finală din 26.07.2020), denotă că, o considerație importantă se referă la faptul dacă persoana care dorește accesul la informații de interes public, face acest lucru în vederea informării publicului în calitatea unui „paznic” public. Aceasta nu înseamnă însă că un drept de acces la informație ar trebui să se aplice exclusiv ONG-urilor și presei.

În literatura juridică internațională⁷ se dezbate, de mai bine de câteva decenii, dacă este necesar un drept al tehnologiilor sau dacă tehnologiile în sine acționează asemenea unui instrument de reglementare. Iar dacă este important să recunoaștem că se impune reglementarea domeniului noilor tehnologii, între care se află și cea a informațiilor și comunicațiilor electronice, atunci în primul rând este cum se va face asta.

Domeniul noilor tehnologii este extrem de dinamic, practic ritmul de înlocuire a tehnologiilor crescând exponențial începând cu epoca industrială până în prezent⁸.

Regulile de drept care au însoțit pe parcursul timpului diversele tehnologii s-au păstrat și s-au îmbunătățit în cazul acelorora dintre ele ce sunt și astăzi utilizate (de exemplu, sistemul de transport pe căi ferate) ori au intrat și ele în caducitate odată cu dispariția obiectului lor de

³ Legea privind liberul acces la informațiile de interes public în România, art.2, lit. b) <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31413> (vizitat: 21.11.2020)

⁴ Actul privind informația publică din Estonia, art.3 <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide>(vizitat : 21.11.2020)

⁵ Legea nr. 982 din 11.05.2000 cu privire la accesul la informații, art. 6 – Informațiile oficiale https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro (vizitat : 21.11.2020)

⁶ Cazul dintre Centrul pentru democrație și regula legii v. Ucraina. [https://hudoc.echr.coe.int/eng/##%22itemid%22:\[%22001-201896%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng/##%22itemid%22:[%22001-201896%22]) (vizitat: 22.11.2020)

⁷ R. Brownsword, K. Yeung (ed.), *Regulating Technologies – Legal Futures, Regulatory Frames and Technological Fixes*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008

⁸ M. I. Bocșa, *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*, Editura Universul Juridic, București 2010, pp. 222-223.

reglementare (cum ar fi transportul cu trăsura sau telexul, ca metodă de comunicație). De remarcat este că reglementările care au trasat doar principii ale utilizării unor anumite tipuri de tehnologii, chiar dacă tehnologiile în sine s-au schimbat, sunt și în continuare aplicabile (este cazul corespondenței prin poșta electronică față de poșta clasică).

Profesorul Benkler, sintetizând mai multe teorii cu privire la nevoia și calea de reglementare în tehnologia informațiilor și a comunicațiilor, afirmă⁹ că normarea nu poate avea ca bază decât arhitectura specifică acestui domeniu, respectiv să aibă în vedere temeiurile pe care tehnologia se fundamentează, iar nu partea vizibilă, conținutul. Considerăm și noi că și în nici un caz nu poate fi impusă reglementarea, astfel încât tehnologia să prindă forma reglementării, iar nu invers. Sintetizând principiul său, Benkler acesta a creat diagrama ce-i poartă numele.

Comerț electronic - activitatea de întreprinzător a persoanelor fizice și juridice de vânzare a bunurilor, executare a lucrărilor sau prestare a serviciilor, efectuată cu utilizarea comunicațiilor electronice și/sau a contractelor electronice. Comunicare electronică - informație în forma electronică, ce nu constituie document electronic, expedită, recepționată și stocată cu ajutorul mijloacelor electronice. *Comunicare comercială* - Comunicare electronică cu caracter comercial, destinată să promoveze, direct sau indirect, bunurile, lucrările sau serviciile, numele sau denumirea, firma sau marca unui agent al comerțului electronic. Nu constituie comunicări comerciale informațiile care permit accesul direct la activitatea unei persoane fizice sau juridice, în special un nume de domeniu sau o adresă de poștă electronică,

---

⁹ Yochai Benkler, From Consumers to Users: Shifting the Deeper Structures of Regulation Toward Sustainable Commons and Users Access, 2002, 52 Fed Comm. LJ 561, apud Andrew D. Murray, The Regulation of Cyberspace. Control in the Online Environment, ed. Routledge-Cavendish, London, 2009, p.44

comunicațiile legate de bunurile, lucrările sau serviciile, numele ori marca unei persoane fizice sau juridice când sunt realizate fără vreun interes comercial. Contract electronic - totalitatea documentelor electronice ce constituie contractul de drept civil, urmărind stabilirea, modificarea sau sistarea unor drepturi și obligații civile, al căror obiect îl pot constitui bunurile, lucrările sau serviciile.

Materiale utilizate și metode aplicate

Bază teoretică a studiului o constituie sursele de specialitate în domeniul dreptului comercial precum și cele care țin de domeniul implementării tehnologiilor avansate: monografii și lucrări aparținând savanților și specialiștilor în domeniu, comentarii ale legislației în vigoare, publicații din mass-media. La elaborarea studiului au fost utilizate diverse metode de cunoaștere, cum ar fi: metoda formal-juridică, analiza, sinteza, logica și analiza comparată. Metodele general-științifice de abordare logică și de sistemă, precum și metoda istorico-juridică au permis evidențierea principalelor tendințe și legități ale obiectului de studiu. Metoda comparativă a fost utilizată pentru a contrapune diferite abordări ale problemelor analizate și a permis identificarea similitudinilor și diferențelor. Cele mai importante metode asupra cărora în studiu s-a pus accentul sânt metoda sistematică și metoda comparativă, care au permis a evidenția problemele juridice legate de crearea și utilizarea contractului Internațional și a elabora propuneri pentru soluționarea acestora.

Rezultate obținute și discuții

Cadrul global. Comerțul electronic a fost favorizat în dezvoltarea sa, alături de progresul tehnologic, în principal, și de contextul extrem de favorabil din punct de vedere economic al celei de-a doua jumătăți a secolului XX.

Intensificarea schimburilor economice internaționale a condus la necesitatea reglementării plăților internaționale, în vederea clarifi-

cării și uniformizării procedurilor financiar – valutare și de securitate. Statele, ca o condiție obligatorie pentru integrarea în circuitul economic mondial, au încheiat diverse convenții internaționale, bi- sau multilaterale, multe dintre acestea referindu-se și la modalități și garanții de efectuare a plăților. O importanță deosebită în ce privește unificarea dreptului la nivel internațional o au convențiile multilaterale, atât cele încheiate sub egida O.N.U., cât și cele regionale, cuprinzând un număr mai mic de state.

Astfel, regăsim Convenția de la Viena din 1980¹⁰ care cuprinde dispoziții cu referiri exprese la plățile internaționale sau Legea uniformă CNUDCI UNCITRAL asupra credit-transferurilor internaționale. O altă importantă sursă normativă în domeniul plăților internaționale este cea a uzanțelor comerciale internaționale. Camera de Comerț Internațional de la Paris a realizat o uniformizare a regulilor de conduită în domeniul plăților internaționale prin publicarea mai multor documente¹¹ întocmite pe baza uzanțelor bancare în domeniu. Aceeași instituție a standardizat cele mai comune clauze uzitate în contractele internaționale sub denumirea INCOTERMS. În sfârșit, un rol important în practica plăților internaționale îl au uzanțele locale și uzanțele speciale, cunoscute de specialiștii din diversele domenii conexe.

Astfel, există situații în care nu sunt suficiente doar cunoștințele de legislație națională sau internațională în materie, ci este important să fie înțelese și aplicate și uzanțele speciale în materie¹².

¹⁰ Convenția privind vânzarea internațională de mărfuri a fost adoptată la 11 aprilie 1980, la Viena, sub egida UNCITRAL – CNUDCI

¹¹ Publicația 600: Reguli și uzanțe uniforme referitoare la acreditivele documentare; Publicația 522: Reguli uniforme privind incasourile; Publicația 325: Reguli uniforme privind garanțiile contractuale; Publicația 458: Reguli uniforme privind garanțiile la cerere; Textele sunt disponibile pe situl www.iccwbo.org

¹² M. Negruș, *Plăți și garanții internaționale*, ediția a III-a, ed. C.H. Beck, București, 2006.

Recomandarea UNCITRAL din anul 1985. În acel an, UNCITRAL a emis o Recomandare privind valoarea juridică a înregistrărilor pe calculator, recomandare ce a fost preluată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția nr. 40/71 din 11 decembrie 1985, în paragraful 5 (b). Potrivit Recomandării¹³, guvernele statelor membre ale O.N.U. sunt îndemnate să modifice normele interne:

a. referitoare la înregistrările pe computer utilizate ca probă în procese în vederea eliminării obstacolelor inutile privind acceptarea lor;

b. referitoare la evidențierea în scris a unor raporturi juridice, indiferent dacă este vorba de o condiție de formă privind numai proba sau privind chiar validitatea raportului juridic, astfel încât acesta să poată fi exprimat și comunicat într-o formă accesibilă pentru calculator (electronică);

c. referitoare la semnătură sau la alte metode de autentificare utilizate în cazul documentelor pe hârtie spre a se permite, unde este posibil, utilizarea mijloacelor electronice de autentificare;

d. care impun ca documentele destinate autorităților să fie în formă scrisă și semnate olograf, în scopul acceptării și a documentelor electronice în cazul serviciilor publice care dispun de echipamentul necesar.

Deși este un instrument de drept internațional, valoarea practică a Recomandării este foarte redusă¹⁴, astfel că efectele acesteia asupra domeniului au fost insesizabile.¹⁵

Mai mult, este de remarcat că în preambulul actului (paragraful 4) chiar s-a reținut că

¹³ Recomandarea este disponibilă pe site-ul UNCITRAL, la adresa www.uncitral.org.

¹⁴ Șerban Cernat Claudia., *Dreptul comerțului internațional*. Contracte., Ediția a II-a Brașov 2017 pag 12

¹⁵ Bîrlea Svetlana, *Comerțul electronic - dezvoltare și perspective în comerțul modern al întreprinderilor din raionul Cahul.*, Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul №. 1 (9), 2013

nu este necesară unificarea normelor privind valoarea probatorie a înregistrărilor computerizate datorită experienței care arată că, deși există diferențe substanțiale între state în materie de reglementare a probelor în cadrul sistemului bazat pe hârtie, aceasta nu a vătămat grav dezvoltarea comerțului internațional. Rezultă că inițiatorii actului au redus în mod voit impactul acestuia; probabil că explicația rezidă în răspândirea încă redusă a înscrisurilor în formă electronică la data emiterii actului și a imposibilității de a anticipa explozia pe care o cunoaște astăzi utilizarea acestor înscrisuri. Opinia noastră este susținută și de abordarea ulterioară complet diferită.¹⁶

Instrumente juridice internaționale cu rol unificator. Astfel, comerțul electronic a devenit o parte importantă recunoscută a vieții economice mondiale după 1996, atunci când recomandările nu au mai fost eficiente, și UNCITRAL și-a asumat rolul de unificator de legislație și a elaborat iar Adunarea Generală O.N.U., în ce de-a 51-a sesiune, a adoptat Legea tip CNUDCI-UNCITRAL asupra comerțului electronic și Ghidul de încorporare a acesteia¹⁷.

Acest act a deschis calea spre apariția unor reglementări compatibile în diferitele state membre ale O.N.U., astfel încât atributul de rețea mondială a Internetului să poată fi dublat de cel de piață globală. Art.2 din Legea tip definește, pentru prima dată în drept, noțiunea de mesaj de date, ca fiind acele „informații create, trimise, primite sau conservate prin mijloace electronice sau optice sau prin mijloace analogice, în principal, dar nu exclusiv, schimbul de date informatizate, mesageria electronică, telegraful, telexul sau faxul”, iar art.5 stabilește că validitatea sau efectele juridice ale informațiilor conținute în mesajele de date nu pot fi negate pentru singurul motiv că

informațiile sunt sub această formă. Mai mult, conform art.9 din Legea tip, mesajele de date sunt recunoscute drept probe cu valoare egală celorlalte mijloace de probă¹⁸.

Legea tip CNUDCI – UNCITRAL asupra comerțului electronic are la bază principiile nediscriminării relativ la mesajele de date electronice și a neutralității tehnologice, întemeiată pe teoria echivalenței funcționale¹⁹. În 2001 UNCITRAL a elaborat Legea model privind semnăturile electronice și o convenție internațională (Convenția O.N.U. privind utilizarea comunicărilor electronice în contractele internaționale, din 2005), toate menite să garanteze că mesajelor de date li se recunosc efectele juridice și că ele sunt acceptate ca alternativă la comunicarea și stocarea informației pe hârtie. Legea tip CNUDCI – UNCITRAL asupra semnăturii electronice și ghidul de încorporare au fost, de asemenea, concepute pornind de la principiile nediscriminării și a neutralității tehnologice²⁰. Din păcate, apariția târzie a acesteia în raport de cea a reglementărilor naționale, inclusiv cu cele ale statelor comunitare, nu a mai avut impactul necesar pentru compatibilizarea legislațiilor naționale.

Al treilea act al CNUDCI – UNCITRAL de importanță deosebită în acest domeniu este Convenția Națiunilor Unite asupra utilizării comunicațiilor electronice în contractele internaționale adoptată la 23 noiembrie 2005. Acesta are aplicare generală, nu doar comercială, ca în cazul legilor tip, chiar dacă o bună parte din noțiunile utilizate sunt cele definite pentru prima dată în aceste acte. Conform art.1, scopul său este reglementarea „utilizării comunicațiilor electronice în raport cu formarea sau executarea contractelor între părți

---

¹⁶ M.M. Pivniceru, *Drept internațional public*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 339-340

¹⁷ www.uncitral.org

¹⁸ L. Grynbaum – *Contrat électronique*, în *Juriscasseur. Contrats-Distribution* 4, 3, 2007, fasc.2480, p.3.

¹⁹ E. A. Caprioli – *Droit international de l'économie numérique*, Litec, col. „Pratique professionnelle”, Paris, 2007, p.82.

²⁰ E. A. Caprioli – op. cit., p.88.

având sediul în state diferite”. Fiecare dintre cele două Legi model este însoțită de câte un Ghid de adoptare pentru sprijinirea legiuitorului național care dorește transpunerea lor în dreptul intern²¹. Rezultă că, spre deosebire de Recomandarea din 1985, s-a urmărit un efect practic imediat, anume unificarea reglementării prin crearea de legi naționale identice.²²

Cadrul european. Începând cu 1999, în Comunitatea Europeană au apărut o serie de noi reglementări referitoare la comerțul electronic și modalitățile de îmbunătățire a acestuia.

Între directivele importante care au fost ulterior transpuse în legislațiile naționale ale statelor membre amintim Directiva privind un cadru comunitar pentru semnăturile electronice nr.1999/93/CE și Directiva referitoare la anumite aspecte juridice privind serviciile societății informaționale, în special comerțul electronic în piața internă nr.2000/31/CE²³, Directiva asupra datelor cu caracter personal și a vieții private nr. 2002/58/CE¹, modificată prin Directiva nr.2006/24/CE, Directiva asupra concurenței nr.2002/77/CE.

Reglementările comunitare transpuse în legislația țărilor membre au fost primite într-un mod diferit de doctrina respectivelor state.

Astfel, legea belgiană a fost aspru criticată pentru modul în care a transpus principiile directivei în legislația națională, considerându-se că s-a adoptat o atitudine reticentă față de cadrul comunitar al reglementărilor comunicațiilor electronice și a noilor tehnologii.²⁴

În ce privește legislația franceză²⁵, s-a ad-

mis în doctrină²⁶ că aceasta oferă un cadru legal coerent, deși perfectibil, pentru toate activitățile rețelelor și serviciilor de comunicații electronice, urmând logica economică.

Particularități în Republica Moldova.

Actele normative care transpun legislația comunitară specifică acestui domeniu în dreptul moldovenesc, deși adoptate în temeiul obligațiilor asumate de armonizare legislativă, suferă în continuare, în cea mai mare parte a lor, de inaplicabilitate în practică.

Comerțul electronic este reglementat de Constituția Republicii Moldova, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, prezenta lege, precum și de alte acte legislative, normative ce reglementează raporturile aferente comerțului și activității de întreprinzător. Legislația Republicii Moldova referitor la comerțul electronic, reiterăm că în prezent în Republica Moldova este format un set de acte legislative care reglementează procesul de funcționare și dezvoltare a comerțului electronic. La ele se referă: LEGEA REPUBLICII MOLDOVA cu privire la documentul electronic și semnătura digitală. Nr.264-XV din 15.07.20. Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 132-137/710 din 06.08.2004. Scopul legii: (1) Scopul prezentei legi este crearea cadrului juridic pentru efectuarea comerțului electronic, stabilirea principiilor de reglementare și susținere de către stat a activității în domeniul comerțului electronic, precum și stabilirea regimului juridic al contractelor și comunicărilor electronice privind vânzarea bunurilor, executarea lucrărilor sau prestarea serviciilor. (2) Prezenta lege stabilește modul de utilizare a informației în forma electronică în cadrul relațiilor ce apar între participanții la comerțul electronic.

Conform *Ghidului practic privind accesarea informației de interes public*²⁷, informația

²⁶ M. I. Bocșa, *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*, Editura Universul Juridic, București 2010, pp. 222-223

²⁷ Ghid practic privind accesarea informației de interes public <https://cpr.md/ghid-practic-privind->

²¹ Publicată în J.O.C.E. nr. L1 78 din 17 iulie 2000.

²² Legile model împreună cu ghidurile privind edictarea sunt disponibile pe site-ul UNCITRAL.

²³ Publicată în J. O. C. E., seria L, nr.178 din 17.07.2000.

²⁴ F. Dehousse et T. Zgajewski – Le nouveau regime des communications électroniques en Belgique a la suite de la loi du 13 juin 2005, în *Journal des Tribunaux*, 23 septembre 2006, 125e anee, no 6235, p.537 și urm.

²⁵ A. Bleoancă, *Contractul în formă electronică*, Editura Hamangiu, București 2010, p. 12;

actul juridic poartă formă electronică dacă el se cuprinde într-un document electronic care întrunește condițiile legii. Se au în vedere în principiu prevederile Legii privind semnătura electronică și documentul electronic nr. 91 din 29 mai 2014.

Suplimentar, art. 210-2 recunoaște și actul juridic încheiat prin utilizarea mijloacelor electronice, care nu poartă semnătură digitală (cum ar fi un mesaj electronic ordinar sau un mesaj prin rețelele de socializare). În fine, art. 210-3 introduce conceptul de „formă textuală a informației” și „suport durabil”, care este folosit de legislația specială atunci când stabilește în sarcina unui subiect obligația de a furniza informație altui subiect. În special, obligația profesionistului de a oferi informații precontractuale consumatorului pe un suport durabil. Definiția se bazează pe §126-b din Codul civil german și Directiva 2011/83/EU³⁰.

Suplimentar, domeniul informaticii și a comerțului electronic este reglementat în R Moldova de următoarele acte normative:

1) Legea nr. 1069-XIV din 22 iunie 2000 cu privire la informatică;

2) Legea nr. 467-XV din 21 noiembrie 2003 cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat;

3) Legea comunicațiilor electronice nr.241-XVI din 15 noiembrie 2007;

4) Legea nr. 245-XVI din 27 noiembrie 2008 cu privire la secretul de stat;

5) Legea nr. 20-XVI din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice;

6) Legea nr.133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal;

7) Hotărârea Guvernului nr. 320 din 28 martie 2006 pentru aprobat ea Regulamentului

privind ordinea de aplicare a semnăturii digitale în documentele electronice ale autorităților publice;

8) Hotărârea Guvernului nr. 1123 din 14 decembrie 2010 privind aprobarea Cerințelor față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal;

9) Hotărârea Guvernului nr. 710 din 20 septembrie 2011 cu privire la aprobarea Programului strategic de modernizare tehnologică a guvernării (e -Transformare);

10) Hotărârea Guvernului nr. 857 din 31 octombrie 2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova digital 2020”;

11) Hotărârea Guvernului nr. 811 din 29 octombrie 2015 cu privire la Programul național de securitate cibernetică a Republicii Moldova pentru anii 2016- 2020;

Toate aceste acte normative sunt formate dintr-o serie de norme traduse din legislația europeană sau americană, în funcție formarea consultantului legiuitorului moldovean. Procedeul traducerii normelor legale nu ar fi dăunător prin sine însuși, dacă legiuitorul ar solicita consultantților săi să utilizeze aceiași termeni pentru aceleași noțiuni. Pe de altă parte, legiuitorul ignoră în mod deliberat principiile tehnicii legislative, astfel că regăsim acte normative necorelate și dispoziții legale ce nu pot fi transpuse în practică. Regulile tehnicii legislative sunt cu atât mai importante, cu cât în domeniul comerțului electronic și a noilor tehnologii realitățile se modifică permanent, iar cadrul legal trebuie să fie construit corect și să respecte principiul neutralității tehnologice³¹. Procesul de unificare legislativă se află pe o treaptă superioară în Uniunea Europeană, pentru că prin Directiva

³⁰ Bîrlea Svetlana, Comerțul electronic - dezvoltare și perspective în comerțul modern al întreprinderilor din raionul Cahul., Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul №. 1 (9), 2013

³¹ Bîrlea Svetlana, Comerțul electronic - dezvoltare și perspective în comerțul modern al întreprinderilor din raionul Cahul., Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul №. 1 (9), 2013

nr. 2000/31/CE referitoare la anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă s-a impus regula potrivit căreia lipsește sancțiunea necesară dobândirii caracterului obligatoriu.

Concluzii

Concluzionând cele expuse mai sus dreptul persoanei de a avea acces la informații, inclusiv la informațiile cu caracter personal, nu poate fi îngădit decât în condițiile legii, astfel nu se vor impune restricții ale libertății de informare decât dacă furnizorul de informații poate demonstra că *restricția* este reglementată prin lege organică și necesară într-o societate democratică pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei sau *protecției securității naționale* și că prejudiciul adus acestor drepturi și interese ar fi mai mare decât *interesul public în cunoașterea informației*.

În societatea contemporană de modernizare a legislației naționale în cadrul tuturor țărilor în privința datelor cu caracter personal, fiind la un nivel supra-solicitat viața privată a tuturor persoanelor. Statele membre ale UE nu asigură standardele de protecție a vieții private cuprinse în Regulament, transmiterea unor date cu caracter personal de pe teritoriul unui stat membru UE pe cel al altuia poate fi restricționat.

Orice diferență între nivelurile de protecție a drepturilor și libertăților persoanelor, în special a dreptului la viața privată în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal permisă în statele membre UE, poate constitui, prin urmare, un obstacol în desfășurarea unor activități economice la nivel comunicat, și nu doar, poate denatura concurența și poate împiedica autoritățile să-și îndeplinească responsabilitățile.

În cazul în care informația de *interes public* se contrapune cu *date cu caracter personal*, acest fapt nu prevede îngădirea absolută

a accesului la acestea, ci deopotrivă urmează a fi aplicate măsuri adecvate de dezvăluire a datelor către operatori, în măsura în care acest lucru *este necesar, eficient și proporțional într-o societate democratică*.

Protecția *vieții private* a devenit o problemă semnificativă de interes major în cadrul tuturor activităților cotidiene, dat fiind faptul că *internetul a devenit un stil de viață*. În contextul în care Uniunea Europeană a implementat *Regulamentul General privind Protecția Datelor cu Caracter personal*, intrat în vigoare în mai 2018, are loc o limitare considerabilă a *transferului de informații cu caracter personal* din țările membre în alte țări care nu au garanții de confidențialitate adecvate.

Referințe bibliografice

1. Acordul de asociere semnat între Uniunea Europeană și Comunitate Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte
2. Actul privind informația publică din Estonia, art.3. [https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide\(vizitat : 21.11.2020\)](https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide(vizitat : 21.11.2020))
3. BROWNSWORD, R., YEUNG, K. (ed.), *Regulating Technologies – Legal Futures, Regulatory Frames and Technological Fixes*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008
4. BLEOANCĂ, A. *Contractul în formă electronică*. Editura Hamangiu, București, 2010.
5. BOCȘA, M. I. *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*, Editura Universul Juridic, București, 2010.
6. BÎRLEA, Svetlana. Comerțul electronic - dezvoltare și perspective în comerțul modern al întreprinderilor din raionul Cahul. În: *Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*, nr. 1 (9), 2013.
7. BOCȘA, M. I. *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*. Editura Universul Juridic, București, 2010.
8. BENKLER, Yochai. From Consumers to Users: Shifting the Deeper Structures of Regulation Toward Sustainable Commons and Users Access, 2002, 52 Fed Comm. LJ 561, apud Andrew D. Murray, *The Regulation of Cyberspace*. Control

in the Online Environment, ed. Routledge-Cavendish, London, 2009.

9. CAPRIOLI, E. A. *Droit international de l'économie numérique*. Litec, col. „Pratique professionnelle”. Paris, 2007.

10. ȘERBAN, Claudia. *Dreptul comerțului internațional. Contracte*. Ediția a II-a, Brașov, 2017.

11. Cazul dintre Centrul pentru democrație și regula legii v. Ucraina. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-201896%22%5D%7D> (vizitat: 22.11.2020)

12. Convenția privind vânzarea internațională de mărfuri a fost adoptată la 11 aprilie 1980, la Viena, sub egida UNCITRAL – CNUDCI

13. DEHOUSSE, F. et ZGAJEWSKI, T. Le nouveau regime des communications électroniques en Belgique a la suite de la loi du 13 juin 2005. În: *Journal des Tribunaux*, 23 septembre 2006, 125e anee, no 6235, p.537 și urm.

14. Ghid practic privind accesarea informației de interes public

15. GRYNBAUM, L. Contrat électronique. În: *Juris-classeur. Contrats-Distribution* 4, 3, 2007, fasc. 2480.

16. Legea privind liberul acces la informațiile de interes public în România, art.2, lit. b)

17. Legea nr. 982 din 11.05.2000 cu privire la accesul la informații, art. 6 – Informațiile oficiale

18. Legile model împreună cu ghidurile privind edictarea sunt disponibile pe site-ul UNCITRAL.

19. NEGRUȘ, M. *Plăți și garanții internaționale*. Ediția a III-a, ed. C.H. Beck, București, 2006.

20. PIVNICERU, M. M. *Drept internațional public*. Ed. Hamangiu, București, 2007.

21. Publicația 600: Reguli și uzanțe uniforme referitoare la acreditările documentare; Publicația 522: Reguli uniforme privind incasurile; Publicația 325: Reguli uniforme privind garanțiile contractuale; Publicația 458: Reguli uniforme privind garanțiile la cerere; Textele sunt disponibile pe site-ul www.iccwbo.org

22. Recomandarea este disponibilă pe site-ul UNCITRAL, la adresa www.uncitral.org.

23. www.uncitral.org

24. <https://cpr.md/ghid-practic-privind-accesarea-informatiei-de-interes-public/> (vizitat : 20.11.2020)

25. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro (vizitat: 20.11.2020)

26. <http://dcfta.md/uploads/0/images/large/http-eur-lex-europa.pdf> (vizitat: 20.11.2020)

27. <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/31413> (vizitat: 21.11.2020)

28. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ro (vizitat : 21.11.2020)

CZU 347.453

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2024.1.06>

REGULATION OF LOCATION REPORTS IN THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND OTHER EUROPEAN STATES

Oxana EȘANU

PhD student, State University of Moldova

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: e_oxana@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-4304-2919>

Grigore ARDELEAN

Doctor of Law, Associate Professor, "Ștefan cel Mare" Academy of the Ministry of Interior,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: ardeleangrigore@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-5203-358X>

The initiation of a relevant study in the field of law, we believe, must begin with the consultation of the legislative framework on which it is to be exposed, and for more inspiration, the international legislative framework is also to be researched. It is also the case of rental relationships, regarding which we intend to study the legislation of other states that enjoy experience in regulating these categories of relationships, of traditions and principles experienced over time, chiseled and permanently adapted to the conditions of economic development and society as a whole. Considering the neighborhood of our country with Romania, a nation with which we have a lot in common, including in the segment of regulation of private law relations, we insist on comparing mainly our legislation with that of Romania, because we have a lot in common in terms of regulation rental relationships.

Keywords: tenancy report, lessee, lessor, rent, real estate, capital repairs, tenancy tax.

REGLEMENTAREA RAPORTURILOR DE LOCAȚIUNE ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ALTOR STATE EUROPENE

Inițierea unui studiu relevant în materia dreptului, credem că trebuie să înceapă de la consultarea cadrului legislativ asupra căruia urmează a se expune, iar pentru mai multă inspirație, urmează a se cerceta și cadrul legislativ internațional. Este și cazul raporturilor de locațiune, în privința cărora intenționăm a studia legislația altor state ce se bucură de experiență în reglementarea acestor categorii de raporturi, de tradiții și principii experimentate în timp, cizelate și adaptate permanent la condițiile dezvoltării economice și a societății în ansamblu. Având în vedere vecinătatea țării noastre cu România, națiune cu care avem multe în comun, inclusiv și pe segmentul de reglementare a raporturilor de drept privat, insistăm a compara în mod preponderent legislați noastră cu ce a României, deoarece avem multe în comun în planul reglementării raporturilor de locațiune.

Cuvinte-cheie: raport de locațiune, locatar, locator, chirie, obligații, reparații capitale, impozit pe locațiune.

RÉGLEMENTATION DES RAPPORTS DE LOCALISATION DANS LA LÉGISLATION DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA ET D'AUTRES ÉTATS EUROPÉENS

Le lancement d'une étude pertinente dans le domaine du droit, pensons-nous, doit commencer par la consultation du cadre législatif sur lequel elle doit être exposée, et pour plus d'inspiration, le cadre

législatif international doit également être étudié. C’est également le cas des relations de location, pour lesquelles nous envisageons d’étudier les législations d’autres États qui jouissent d’une expérience dans la régulation de ces catégories de relations, de traditions et de principes expérimentés au fil du temps, ciselés et adaptés en permanence aux conditions de développement économique et social. dans son ensemble. Compte tenu du voisinage de notre pays avec la Roumanie, une nation avec laquelle nous avons beaucoup de points communs, y compris dans le domaine de la réglementation des relations de droit privé, nous insistons sur la comparaison principalement de notre législation avec celle de la Roumanie, car nous avons beaucoup de points communs.

Mots-clés: rapport de location, locataire, bailleur, loyer, obligations, grosses réparations, taxe sur les loyers.

РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТЧЕТОВ О МЕСТОПОЛОЖЕНИИ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И ДРУГИХ ГОСУДАРСТВ ЕВРОПЫ

Авторы убеждены, что подобное исследование в области права должно начинаться с изучения законодательной базы, на которой оно будет проводиться, а для большего вдохновения необходимо также изучить международную законодательную базу. Речь идет также о рентных отношениях, в отношении которых мы намерены изучить законодательство других государств, имеющих опыт регулирования этих категорий отношений, традиции и принципы, испытанные временем, выточенные и перманентно адаптированные к условиям экономического развития и общества. в целом. Учитывая соседство нашей страны с Румынией, народом, с которым у нас много общего, в том числе в сегменте регулирования частноправовых отношений, мы настаиваем на сравнении преимущественно нашего законодательства с румынским, потому что у нас много общего.

Ключевые слова: акт аренды, арендатор, арендодатель, арендная плата, обязательства, капитальный ремонт, налог на аренду.

Introducere

Cunoașterea stilului de reglementare a unor raporturi juridice de către alte state ale lumii, constituie o oportunitate pentru îmbunătățirea propriului cadru juridic, în condițiile în care legiuitorul poate să aleagă ca model normele experimentate în timp de către o țară sau alta.

Având în vedere multitudinea punctelor de tangență dintre interesele promovate de țările europene, iar Republica Moldova fiind și ea o țară din Europa, am găsit de cuviință să comparăm cadrul legislativ național de reglementare a raportului de locațiune cu cel al unor țări europene cum ar fi Italia și Germania, iar cu preponderență cu cel al României.

Metodologia de cercetare. La elaborarea prezentului studiu au fost utilizate metode de cercetare dintre cele mai eficiente, cum ar fi: metoda istorică, metoda sistemică, metoda analizei, metoda deducției, metoda interpretării, metoda comparativă.

Conținutul de bază al cercetării

Primul lucru pe care îl vom face, în vedere comparării legislației moldave cu cea europeană, preponderent cu cea a României, în planul reglementării raporturilor de locațiune, este cel al consultării noțiunii de locațiune, în scopul înțelegerii esenței ei și categoriei relațiilor asupra cărora se răsfrânge.

Deci, în temeiul art. 1777 din Codul civil al României [3], **locațiunea** este contractul care transmite folosința temporară a unui bun de la una dintre părți, numită locator, celeilalte părți, numită locatar, în schimbul unei sume de bani, numită chirie.

Prima noastră viziune asupra stilului de reglementare adoptat de legiuitorul român la definirea locațiunii, este una pozitivă, de apreciere, în contextul în care acesta a ales un mod concis de explicare a esenței raportului de locațiune, ceea ce nu e specific și legislației noastre. Bunăoară, legiuitorul moldav, definește prin art. 1251 a Codului ci-

vil, locațiunea ca fiind acel contract în care o parte (locator) se obligă să dea celeilalte părți (locatar) un bun determinat individual în folosință temporară sau în folosință și posesiune temporară, iar aceasta se obligă să plătească chirie. Da, înțelegem, în linii generale, că raportul de locațiune se constituie printr-un contract în baza căruia o parte ia în folosință bunul altuia, însă pentru ce era nevoie ca în textul noțiunii să fie incluse atâtea detalii despre bun (că trebuie să fie determinat individual), categoria folosinței (folosință temporară) sau chestiunea posesiei care, în principiu, sunt clare de la sine. După noi, noțiunea locațiunii dată în conținutul Codului civil al Republicii Moldova suferă de o anumită încărcătură expresivă, sintagme de prisos și fără mare utilitate cognitivă și aplicativă.

De altfel, aceiași opinie o întâlnim și în doctrina moldavă atunci când se fac studii comparate în materie de locațiune. Bunăoară, autorul G. Ardelean susține, în una din lucrările sale, „legiuitorul român a ales calea cea mai simplă a definirii a locațiunii, fapt ce nu e specific și pentru legiuitorul moldav, odată ce vine cu concretizări, de prisos atunci când se referă la bunul *determinat individual*, pentru că în realitate altfel nici nu poate fi. Or, locatarul cunoaște de la început bunul de care are nevoie al închiriază, odată ce locatorul vine cu oferta, iar potrivit condițiilor generale în materia contractelor, aceasta trebuie să fie clar exprimată, cu indicarea parametrilor concreți ai bunului, prețul etc.” [7, p. 83].

Un alt aspect destul de important îl identificăm în legislația României, este cel al stabilirii exprese a condițiilor cu privire la exprimarea consimțământului părților la încheierea contractului de locațiune. Prin urmare, la art. 1781 din C.civ. român, se spune că contractul de locațiune se consideră încheiat îndată ce părțile au convenit asupra bunului și prețului. De aici, mai desprindem și ideea stabilirii prin

normă a momentului încheierii valabile a contractului de locațiune, ceea ce nu este specific și pentru legislația Republicii Moldova.

În general, în privința obiectului locațiunii, constatăm că la baza legislației României, este pus conceptul după care se distinge între „locațiunea lucrurilor și „locațiunea lucrărilor” [9, p. 585].

Un mod aparte de reglementare, se identifică și în privința termenului maxim al contractului de locațiune unde, potrivit legislației civile a României, este de 49 de ani, pe când legislația noastră prevede un termen mai mare, adică de 99 ani. Prin urmare, nu prea am înțelege de ce legiuitorul român a stabilit un termen atât de restrâns, mai ales în cazul în care obiectul locațiunii nu este un bun de interes public, un teren sau alte categorii de bunuri ce prin natura lor ar afecta anumite interese. Mai mult, legislația României restrânge și termenul locațiunii în care părțile nu au arătat durata locațiunii. Or, potrivit art. 1785 C. civ. român, locațiunea se încheie:

- pe termen de un an, în cazul locuințelor nemobilate sau spațiilor pentru exercitarea activității unui profesionist;
- pe durata „pentru care s-a calculat chiria”, în cazul bunurilor mobile ori în acela al camerelor sau apartamentelor mobilate;
- pe durata locațiunii imobilului, în cazul bunurilor mobile puse la dispoziția locatarului pentru folosința unui imobil.

În viziunea noastră, restrângerea termenului locațiunii ar prezenta anumite dezavantaje, mai ales pentru locatar, în condițiile în care acesta are nevoie de mai multă stabilitate, permanență, încercând să evite strămutările frecvente dintr-o locuință în alta. De altfel, inconvenientele ar fi mai multe decât cele enunțată. Bunăoară, autorul G. Ardelean susține, în același sens, că „cel care va închiria un apartament nemobilat, va cumpăra mobilă racordată la dimensiunile acestuia, o va instala (ceea ce presupune costuri, timp, deranj,

etc.), având riscul ca după un an să o scoată, transporte, depoziteze în altă parte, să caute al apartament nemobilat, evident, în cazul în care nu ar prelungi contractul. Pe această cale, locatorul ar putea profita de situație la stabilirea noilor condiții ale contractului, prețul mai ales” [7, p. 84].

Cât privește prestația ce poate face obiectul chiriei, art. 1780 din C. civ. Român, stabilește că, chiria poate consta într-o sumă de bani sau orice alte bunuri sau prestații, precum și faptul că dispozițiile privitoare la stabilirea prețului vânzării sunt aplicabile, în mod corespunzător, și chiriei. Ce e drept, legislația noastră nu prevede expres conținutul plății, lăsând să se înțeleagă că acesta poate să constea doar în bani. Pe de altă parte, nici nu se interzice o altă modalitate de plată, bine înțeles, convenită de părți fie în bani, într-o prestație, serviciu sau un alt bun dat în folosință. Prin urmare, ne dăm seama de o anumită confuzie și nesiguranță în planul conținutului chiriei, atunci când legiuitorul moldav nu vine cu precizări, fapt care ne determină al analiza cu mai multă atenție în conținutul lucrării de doctorat.

Mai observăm, în legislația României, că legiuitorul oferă posibilitate locatorului să ceară executarea silită a plății chiriei atunci când locatarul nu o face benevol, temei juridic constituind însăși contractul de locațiune (art. 1798 al Codului civil român). Acest lucru merită aprecieri, fiind o sugestie și pentru legiuitorul nostru, în condițiile în care executarea silită a condițiilor contractului în baza unei decizii a instanței de judecată ar presupune cale mai lungă, de durată, cu cheltuieli și eforturi ce nu se justifică. Mai mult, evitarea căilor judiciare ar avantaja mai mult pe proprietar, atunci când acesta nu va primi plata chiriei, acesta fiind cea mai frecventă și posibilă de executat pretenție.

În același sens, după cum se exprimă și autorul Veress Emőd, și pe bună dreptate, „prin această prevedere specială este prote-

jat proprietarul, care nu mai este obligat să parcurgă prima fază a procesului civil (faza de judecată) în vederea obținerii unei hotărâri judecătorești de condamnare a arendașului, ci poate executa silit contractul de arendare care, potrivit legii, are titlu executoriu valabil și generator al acțiunilor de executare silită” [10, p. 58].

Fiind analizată, cu specială atenție, norma de la art. 1828 din C. civ. al României, ne permitem să venim cu aprecierile de rigoare în privința acordării dreptului de preemțiune la închiriere, locatarului ce a avut anterior încheiat un contract de locațiune asupra unui bun imobil.

Astfel, în temeiul normei menționate, „la încheierea unui nou contract de închiriere a locuinței, chiriașul are, la condiții egale, drept de preferință. El nu are însă acest drept atunci când nu și-a executat obligațiile născute în baza închirierii anterioare”.

După noi, acest drept ar fi necesar de revăzut și în legislația Republicii Moldova, fiind un interes garantat al locatarului, dar și un avantaj pentru locator. Or, așa cum se mai afirmă în literatura de specialitate, „înstituirea dreptului de preferință la încheierea unui nou contract de închiriere este o măsură de protecție justificată atât pentru chiriașul unei locuințe, cât și a titularului unei întreprinderi, care pot avea interesul de a obține din nou folosința imobilului la expirarea contractului anterior” [8, p. 79].

Un mod de abordare aparte, destul de benefic pentru locatar, atunci când va fi deranjat de reparațiile curente este identificat în conținutul art. 1803 al Cod civil Român. Potrivit normei indicate, dacă în timpul locațiunii bunul are nevoie de reparații care nu pot fi amânate până la sfârșitul locațiunii sau a căror amânare ar expune bunul pericolului de a fi distrus, locatarul va suporta restrângerea necesară a locațiunii cauzată de aceste reparații. Dacă totuși reparațiile durează mai mult de 10 zile,

prețul locațiunii va fi scăzut proporțional cu timpul și cu partea bunului de care locatarul a fost lipsit. Dacă reparațiile sunt de așa natură încât, în timpul executării lor, bunul devine impropriu pentru întrebuințarea convenită, locatarul poate rezilia contractul.

În opinia noastră, punerea în sarcina locatorului a obligației de reparare a bunului dat în locațiune, de rând cu cea a suportării costului deranjului creat în timpul efectuării acestora, este destul de rațional și inspirat, în condițiile în care locatarul nu ar trebui să fie lipsit de confortul și utilitatea bunului pentru care plătește. Acest mod de abordare din partea legiuitorului român, merită a fi examinat în detaliu atunci când vom discuta despre obligațiile ce-i revin locatorului în temeiul executării contractului de locațiune.

O precizie indiscutabilă pe segmentul reglementării drepturilor locatorului de a prezenta bunul eventualilor cumpărători în timpul derulării contractului de locațiune, o identifică la art. 1804 din C.civ. al României, potrivit căreia, locatarul este obligat să permită examinarea bunului de către locator la intervale de timp rezonabile în raport cu natura și destinația bunului, precum și de către cei care doresc să îl cumpere sau care, la încetarea contractului, doresc să îl ia în locațiune, fără însă ca prin aceasta să i se cauzeze o stânjenire nejustificată a folosinței bunului.

De altfel, aprecierile arătate în privință își găsesc susținere și doctrina de specialitate, atunci când se susține că „legiuitorul reglementează această chestiune ca obligație a locatorului de a permite verificarea bunului din partea locatorului, precizându-se și limitele ultimului de efectuare a acestor intervenții, fiind legate de natura și destinația bunului dat în chirie” [7, p. 85].

Unele reglementări ale legislației române în materie de locațiune care, după noi, trezesc interes, sunt cele referitoare la condițiile încetării raportului de locațiune. Prin urmare, po-

trivit art. 1824 alin.1 din Codul civil Român, atunci când contractul de închiriere s-a încheiat fără determinarea duratei și nu s-a convenit altfel, chiriașul poate denunța contractul prin notificare, cu respectarea unui termen de preaviz care nu poate fi mai mic decât sfertul intervalului de timp pentru care s-a stabilit plata chiriei. În cazul prevăzut la alin. (1), locatorul poate denunța contractul prin notificare, cu respectarea unui termen de preaviz care nu poate fi mai mic de:

a) 60 de zile, dacă intervalul de timp pentru care s-a stabilit plata chiriei este de o lună sau mai mare;

b) 15 zile, dacă timpul pentru care s-a stabilit plata chiriei este mai mic de o lună.

De asemenea, observăm că legislația României se mai particularizează, în materie de încetare a contractului de locațiune, prin faptul punerii la dispoziția locatorului a mai multor opțiuni atunci când bunul este distrus parțial, acesta având posibilitatea de a alege între încetarea raportului contractual și reducerea chiriei, fapt destul de avantajos și echitabil pentru locator.

În concluzie, analiza legislației române pe segmentul reglementării raporturilor de locațiune, ajungem să constatăm că aceasta este una destul de dezvoltată, cu norme capabile să acopere juridic diverse situații, cu inovații din cele mai actuale, fapt ce asigură o calitate înaltă și soluții raționale pentru toate părțile implicate în raport.

Reglementarea raporturilor de locațiune în legislația Italiei

Potrivit legislației civile italiene, contractul de locațiune (numit contract de închiriere), își are sediul reglementării în cuprinsul cărții a IV-a (despre obligații), titlul III (contracte individuale), secțiunea VI (contractul de închiriere).

Printre altele, după conceptul structurării și intitulării instituției locațiunii, în legislația

italiană, aceasta poartă o denumire generică de „contract de închiriere”, fără a intitulă altfel varietățile locațiunii cum se întâmplă în legislația noastră (arendă - folosința terenurilor și bunurilor cu destinație agricolă, concesiune - folosința bunurilor și serviciilor domeniului public.

Astfel, varietățile locațiunii sunt denumite tot închiriere, doar cu includerea în sintagmă a categoriei obiectului închiriat. Spre exemplu, în loc de arendă se folosește termenul de „închiriere a fondurilor rustice”, în loc de locațiunea spațiului locativ, „închiriere a fondurilor urbane” etc.

Deci, clarificând unele aspecte de ordin terminologic, urmează să trecem la conceptul definirii locațiunii în conținutul legislației civile italiene (art. 1571 CCI) [4], potrivit căruia **închirierea** este contractul cu care una dintre părți se obligă să lase pe cealaltă să se bucure de un bun mobil sau imobil pentru o perioadă de timp, contra unei anumite taxe.

Evident, după o scurtă analiză, nu identificăm o structură de concept diferită de legislația noastră și nici de cea a altor state, locațiunea fiind și pentru această țară o categorie de contract individual, așa cum îl califică legislația italiană, în baza căruia o parte cedează dreptul de folosință asupra bunului său în favoarea unei alte persoane pentru o anumită perioadă de timp. Deci, contractul de închiriere vizează relația dintre locator și locatar constituită cu ocazia folosinței bunului celui dintâi contra obligației de plată a unei sume de bani din partea beneficiarului.

Un aspect important de studiat este și cel al categoriilor de bunuri ce fac obiectul locațiunii după legislația Italiei. Prin urmare dreptul de folosință exercitat în baza contractului de închiriere, se răsfrânge asupra majorității categoriilor de bunuri, începând de la bunurile mobile și imobile, continuând cu toate bunurile productive, incluzând chiar și animalele sau fântânile.

Astfel, deși nu găsim în calitate de obiect a locațiunii bunurile necorporale așa cum se întâmplă în legislația noastră cu drepturile de proprietate intelectuală (transmise în baza contractului de licență), identificăm o categorie aparte, cum ar fi animalele care, deși nu sunt lucruri, pot fi transmise în folosința altuia printr-un contract de locațiune. De asemenea, observăm ca și categorie a obiectului locațiunii și anumite complexe întregi de bunuri cum ar fi fondurile rustice, fermele, întreprinderile agricole, fondurile urbane etc.

După cum se cunoaște, legislația Republicii Moldova admite desfășurarea raporturilor de locațiune pentru o perioadă maximă de timp, care este de 99 ani, iar în anumite cazuri speciale fiind stabiliți și alți termeni. Legislația Italiei, însă, prevede un alt termen maximal. Or, potrivit art. 1573 al CCI, dacă legea nu prevede altfel, contractul de închiriere nu poate fi încheiat pentru o perioadă mai mare de treizeci de ani. Dacă în contract este prevăzută o perioadă mai lungă sau perpetuă, aceasta se reduce la 30 ani.

Și totuși, această perioadă poate fi mai mare sau mai mică în anumite situații concrete. În acest sens, potrivit art. 1574 din CCI atunci când părțile nu au stabilit durata contractului de închiriere, aceasta se înțelege că a fost convenită:

1) în cazul caselor fără mobilier sau spațiilor pentru exercitarea unei profesii, industriei sau meserii, pe o perioadă de un an, fără a aduce atingere uzanțelor locale;

2) în cazul camerelor sau apartamentelor mobilate, pe durata corespunzătoare unității de timp pentru care este proporțională chiria;

3) în cazul bunurilor mobile, pe durata corespunzătoare unității de timp căreia contraprestația este proporțională;

4) în cazul mobilierului furnizat de locator pentru mobilarea unui imobil din intravilan, pe durata închirierii imobilului propriu-zis.

În cazul închirierii caselor de locuit,

legislația Italiei stabilește un termen maxim al contractului egal cu durata vieții chiriașului, chiar și pe o perioadă de doi ani de la moartea acestuia (art. 1607 CCI).

Acestea fiind arătate, în cele ce urmează, vom aborda și anumite chestiuni particulare în materia exercitării drepturilor și obligațiilor în contractul de locațiune.

Deci, în principiu, diferențe mari de reglementare a spectrului de drepturi și obligații pe care le au părțile contractului de locațiune, nu identificăm în legislația Italiei, cu excepția următoarelor:

- în cazul în care defectele lucrului sau ale unei părți însemnate din acesta expun sănătatea chiriașului sau a familiei sau a angajaților acestuia la un pericol grav, chiriașul poate obține rezilierea contractului, chiar dacă defectele i-au fost cunoscute (art. 1580 CCI);

- locatarul este în drept să ceară rezoluțiunea contractului și în cazul în care viciile bunului au apărut în timpul executării contractului de închiriere (art. 1580 CCI);

- în cazul în care în cursul contractului de închiriere, bunul are nevoie de reparații care nu pot fi amânate până la încetarea contractului, locatarul trebuie să le tolereze chiar și atunci când acestea implică privarea de folosință a unei părți din lucrul închiriat. Dacă executarea reparațiilor continuă mai mult de o șesime din durata contractului de închiriere și, în orice caz, mai mult de douăzeci de zile, locatarul are dreptul la o reducere a plății, proporțională cu întreaga durată a reparațiilor. Indiferent de durata acesteia, în cazul în care executarea reparațiilor face nelocuibilă cea parte din imobil care este necesară pentru cazarea chiriașului și a familiei acestuia, chiriașul poate obține, după împrejurări, desfacerea contractului (art. 1580 CCI);

- locatarul este obligat să returneze bunurile mobile la locul unde i-au fost livrate.

Unele aspecte particulare legislației italiene, întâlnim și în materia răspunderii părților

în contractul de închiriere. Astfel, de la bun început, ținem să arătăm că legislația Italiei în materia responsabilizării este puțin mai rigidă în comparație cu cea a Republicii Moldova, în special față de locatar, acesta fiind obligat să răspundă, spre exemplu, și în cazul în care bunul închiriat este asigurat de către locatar, evident în partea ce nu este acoperită de asigurare (art. 1589 CCI). De asemenea, chiriașul răspunde pentru distrugerile provocate de incendiul care vine din partea bunului folosit de el (cazul locațiunii cu mai mulți locatari). Or, potrivit art. 1611 din Codul civil al Italiei (Incendiu într-o casă locuită de mai mulți chiriași), toți chiriașii răspund față de proprietar pentru paguba cauzată de incendiu, proporțional cu valoarea părții ocupate. Dacă în casă locuiește și proprietarul, din suma datorată se scade o cotă corespunzătoare părții ocupate de acesta. Prevederea paragrafului precedent nu se aplică dacă se dovedește că incendiul a izbucnit de la locuința unuia dintre chiriași, sau dacă unul dintre aceștia dovedește că incendiul nu ar fi putut demara din locuința acestuia.

În același timp, identificăm și o răspundere mai blândă față de locatar în cazul în care contractul de închiriere este pe un singur an, iar cel puțin jumătate din fructe s-au pierdut din greșeala sa, locatarul fiind scutit de plata unei părți din chirie, până la jumătate (art. 1636 CCI).

De asemenea, potrivit art. 1635 din Codul civil italian, în cazul în care, în perioada de închiriere convenită pe mai mulți ani, cel puțin jumătate din fructele unui an pier accidental, arendașul poate cere o reducere a chiriei, cu excepția cazului în care pierderea este compensată prin recolte anterioare.

În ce privesc clauzele de încetare a contractului, potrivit legislației italiene, contractul de locațiune fără termen nu poate înceta mai devreme de perioadele stabilite la art. 1574 CCI.

Un caz special de încetare a contractului de locațiune este cel al insolvenței chiriașului, în sensul că, potrivit art. 1626 din Codul civil al Italiei contractul de închiriere se desface din cauza descalificării sau insolvenței chiriașului, cu excepția cazului în care locatorului i se oferă o garanție adecvată pentru îndeplinirea exactă a obligațiilor chiriașului. În același timp, în legislația noastră nu găsim o condiție de rezoluțiune a locațiunii pe motivul că locatarul este insolubil, adică este în incapacitate de plată.

Un motiv interesant de încetare unilaterală a contractului de locațiune, după noi fiind unul specială, este cel al transferului unui bugetar din cadrul administrației publice într-o altă localitate.

În acest sens, potrivit art. 1613 CCI, angajații din administrația publică se pot retrage, în ciuda unui acord contrar, din contract în cazul unui transfer, cu condiția ca acest lucru să nu fi fost aranjat la cererea lui. Acest drept se exercită prin anulare motivată, iar anularea produce efecte din a doua lună următoare celei în care a avut loc anularea contractului.

Examinarea contractului de locațiune după legislația Germaniei

Încercarea de a găsi în legislația civilă a Germaniei reglementări distincte asupra contractului de locațiune are ca rezultat identificarea unor mici și neesențiale diferențe de reglementare raportate cadrul legislativ moldav în aceeași materie. Aceasta se întâmplă, deoarece în ultimele decenii legislația noastră a fost reformată masiv la cadrul de reglementare European, în special, în anul 2019, în contextul modernizării Codului civil.

Deci, contractul de locațiune, denumit în legislația civilă germană „contract de închiriere” își are sediul reglementărilor în Capitolul V (Contractul de închiriere), Subtitlul I (Dispoziții generale pentru închiriere), acesta demarând cu secțiunea 535 (Conținutul și

obligațiile principale ale contractului de închiriere) [5].

Cu toate că legiuitorul german nu dedică o normă aparte pentru definirea contractului de locațiune, totuși aceasta poate fi desprinsă din conținutul art. 535 CCG. Or, în general această normă se referă succint la părțile contractului și obligațiile fiecăruia ce se impun a fi executate odată cu încheierea contractului. Potrivit normei, contractul de închiriere obligă locatorul să permită locatarului să folosească bunul închiriat pe perioada închirierii. Proprietarul trebuie să lase bunul închiriat într-o stare adecvată utilizării contractuale și trebuie să îl mențină în această stare pe perioada închirierii. El trebuie să suporte poverile care revin asupra proprietății închiriate. Chiriașul este obligat să plătească chiria convenită proprietarului.

Din conținutul respectivei norme, desprindem următoarea noțiune: ***Contractul de locațiune*** este acel contract în baza căruia locatarul se obligă să pună la dispoziția locatarului un bun, să-l mențină în stare de exploatare și să suporte poverile ce se impun proprietății sale, iar locatarul este obligat să plătească chiria.

În principal, obiectul contractului de locațiune, după legislația civilă Germană, include toate categoriile de bunuri, însă la acestea se mai adaugă în mod expres și bunurile digitale. În acest sens, la art. 548a din CCG se menționează că prevederile privind închirierea bunurilor se aplică în mod corespunzător și închirierii produselor digitale.

Ce e drept, în legislația noastră civilă, despre bunurile digitale se vorbește abia din 2019 atunci când are loc modernizarea Codului civil, însă nu putem spune că acestea nu puteau fi date în locațiune și până la această dată. Or, acestea nu sunt altceva decât bunuri ale proprietății intelectuale ce pot fi transmise în folosința altuia prin contract de licență.

Începând cu art. 569 a Codului civil German [5] identificăm condițiile ce se referă la rezilierea contractului de locațiune, unde găsim temeuri asemănătoare cu cele ale legislației moldave, în special cu cele prevăzute la art. 1281 alin. 3 CC, însă suplimentar se mai acordă dreptul locatorului de a rezilia contractul atunci când locatarul nu a depus suma de garanție care este echivalentul dublei chiriei lunare.

De asemenea, mai sunt prezente în legislația Germaniei și alte temeuri distincte de încetarea a contractului de locațiune pe care le vom prezenta în ordinea ce urmează:

- fiecare parte contractantă poate rezilia contractul de închiriere fără preaviz pentru un motiv întemeiat. Există un motiv important dacă partea care reziliază, luând în considerare toate circumstanțele cazului individual, în special, o culpă a părților contractante și cântărind interesele ambelor părți, nu se poate aștepta în mod rezonabil să continue contractul de închiriere până la sfârșitul perioadei de preaviz sau până la rezilierea contractului de închiriere. Un motiv important există în special dacă:

➤ locatorului nu i se acordă utilizarea bunului închiriat, integral sau parțial, în timp util sau este retras din folosință;

➤ locatarul încalcă drepturile locatorului într-o măsură considerabilă, punând în pericol în mod semnificativ bunul închiriat prin neglijarea îngrijirii care îi revine sau lăsând-o unui terț fără autorizație,

➤ sau dacă chiriașul:

a) are întârziere la plata chiriei sau a unei părți din chirie pentru două perioade consecutive, sau

b) într-o perioadă care se întinde pe mai mult de două luni.

În primele două cazuri rezilierea este exclusă dacă locatorul este plătit în avans.

Atunci când motivul rezilierii contractului îl constituie încălcarea unei obligații con-

tractuale, rezilierea este permisă numai după expirarea fără succes a unui termen rezonabil stabilit pentru remediere.

În temeiul articolelor 536b și 536d, atunci când există o dispută cu privire la faptul dacă locatorul a transmis folosința bunului închiriat în timp util sau a adus remedierea înainte de expirarea termenului prevăzut în acest scop, lui îi revine sarcina probei.

- Un alt temei al încetării contractului de locațiune este cel al încheierii lui pe o perioadă mai mare de 30 de ani, contrar termenului stabilit de lege. În această situație, oricare dintre părțile contractante poate rezilia raportul de închiriere în mod unilateral cu termenul legal de preaviz după ce au trecut 30 de ani de la punerea la dispoziție a bunului închiriat. Rezilierea nu este permisă dacă contractul a fost încheiat pe durata vieții locatorului sau a locatarului (art. 544 CCG).

Concluzii

Constatăm că reglementările naționale în materia raporturilor de locațiune are multe în comun cu legislația României, chestiune evidentă atât până la modernizarea Codului civil, cât și după aceasta, fiind promovate aceleași valori și reguli de încheiere, executare și încetare a locațiunii. În același timp, mai identificăm și unele norme distincte, adaptate de fiecare stat la tradițiile în reglementare și specificul relațiilor economice desfășurate în aceste state.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.

2. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-xv din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

3. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, Republicată. În: Monitorul Oficial al României, 15.07.2011, nr. 505, art. 916 alin. 1.

4. Codice Civile Italiano. Testo del Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262 aggiornato con le modifiche apportate, da ultimo, dalla Legge n. 41/2023.

5. Codul civil german în varianta publicată la 2 ianuarie 2002 (BGBl. I p. 42, 2909; 2003 I p. 738), modificat ultima dată prin articolul 1 din legea din 14 martie 2023 (BGBl. 2023 I nr. 72) <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

6. ARDELEAN, Grigore. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*. Ed. Cartea Militară. Chișinău, 2020.

7. ARDELEAN, Grigore. *Comparația regle-*

mentării contractului de locațiune după codul civil al Republicii Moldova și cel al României. În: *Revista română Universul Juridic*, București, nr. 2/2022, (0, 74 c/a), ISSN 2393-3445.

8. ALBU, I. *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*. Cluj-Napoca, 1984.

9. HAMANGIU, C., ROSETTI-BĂLĂNESCU, I., BĂICOIANU, Al. *Tratat de drept civil Român*. Ed. C.H. Beck, București, 2008.

10. VERESS, Emőd. *Contractul de locațiune. Reglementări controversate din Codul Civil*. În: *Acta Univ. Sapientiae, legal studies*, nr. 4-2, Cluj-Napoca, 2015.

SAFETY AND LABOR PROTECTION. THE BALANCE BETWEEN NUTRITION, WORK, REST, AND PHYSICAL ACTIVITY

Sergiu GALAN

PhD student, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: sergiu.ifa@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-7235-9784>

Nothing in the world compares to the priority of human life and health, but in order for it to be maintained healthy, it is necessary to constantly lead a healthy way of life, physical activity, rest and work. Thus, the main goals and tasks of this article to describe and signal increased attention to familiarizing the State, the Government and the competent Ministries, including employers and workers about the need to assess and supplement the legislative, educational and normative base with the mandatory criteria and requirements for grafting compliance with a balanced safe working environment, correct activity, labor protection and proper nutrition, including a healthy way of physical activity and necessary rest. Because, according to alarming statistical data, today, approximately 70% of all diseases are caused by an unhealthy lifestyle: alcohol abuse, smoking, overeating, inactivity, stress, nervous tension at work and at home, and of course a short, unhealthy sleep - all this day by day erodes our body and we wake up in a hospital bed.

Keywords: work safety, work protection, special nutrition, safe work, unfavorable factors, rest, physical activity.

SECURITATEA ȘI PROTECȚIA MUNCII. ECHILIBRUL DINTRE ALIMENTAȚIE, MUNCĂ, ODIHNĂ ȘI ACTIVITATE FIZICĂ

Nimic în lume nu se compară cu prioritatea vieții și sănătății omului, dar pentru ca ea să fie menținută sănătoasă este necesar de dus permanent un mod sănătos de viață, activitate fizică, odihnă și muncă. Astfel, scopurile și sarcinile principale ale articolului de a descrie și semnaliza atenția sporită asupra familiarizării Statului, Guvernului și Ministerelor competente, inclusiv și ale angajatorilor și muncitorilor despre necesitatea evaluării și completării bazei legislative, educaționale și normative cu criteriile și cerințele obligatorii pentru altoirea respectării mediului echilibrat de muncă sigură, de activitate corectă, de protecția muncii și a alimentației corecte, inclusiv și a modului sănătos de activitate fizică și odihnă necesară. Deoarece, conform datelor statistice alarmante, astăzi, aproximativ 70% din toate bolile sunt cauzate de un mod nesănătos de viață: abuzul de alcool, fumatul, mâncatul excesiv, inactivitate, stres, tensiune nervoasă la locul de muncă și acasă, și desigur un somn scurt, nesănătos - toate acestea zi de zi erodează corpul nostru și ne trezim într-un pat de spital.

Cuvinte-cheie: securitatea muncii, protecția muncii, alimentație specială, muncă sigură, factori nocivi, odihnă, activitate fizică.

SÉCURITÉ ET PROTECTION DU TRAVAIL. ÉQUILIBRE ENTRE ALIMENTATION, TRAVAIL, REPOS ET ACTIVITÉ PHYSIQUE

Rien au monde ne se compare à la priorité de la vie et de la santé humaines, mais pour qu'elle reste en bonne santé, il est nécessaire de mener constamment un mode de vie sain, une activité physique, du repos et du travail. Ainsi, les principaux objectifs et tâches de l'article pour décrire et signaler une attention accrue à la familiarisation de l'État, du gouvernement et des ministères compétents,

y compris et des employeurs et des travailleurs sur la nécessité d'évaluer et de compléter la base législative, éducative et normative avec les critères et exigences obligatoires pour greffer le respect de l'environnement équilibré de travail sûr, d'activité correcte, de protection du travail et de nutrition adéquate, y compris et mode sain d'activité physique et de repos nécessaire. Parce que, selon des données statistiques alarmantes, aujourd'hui environ 70% de toutes les maladies sont causées par un mode de vie malsain: abus d'alcool, tabagisme, suralimentation, inactivité, stress, tension nerveuse au travail et à la maison, et bien sûr un sommeil court et malsain - tout cela jour après jour érode notre corps et nous nous réveillons dans un lit d'hôpital.

Mots-clés: *sécurité du travail, protection du travail, nutrition spéciale, travail en toute sécurité, facteurs nocifs, repos, activité physique.*

БЕЗОПАСНОСТЬ И ОХРАНА ТРУДА. БАЛАНС МЕЖДУ ПИТАНИЕМ, ТРУДОМ, ОТДЫХОМ И ФИЗИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТЬЮ

Ничто в мире не сравнится с приоритетом жизни и здоровья человека, но для сохранения его здоровья необходимо постоянно вести здоровый образ жизни, физическую активность, отдых и труд. Таким образом, основными целями и задачами данной статьи являются описание и сигнализация повышенного внимания к ознакомлению государства, правительства и компетентных министерств, в том числе работодателей и работников, с необходимостью оценки и дополнения законодательной, образовательной и нормативной базы с обязательными критериями и требованиями к прививке соблюдения сбалансированной среды безопасного труда, правильной деятельности, охраны труда и правильного питания, включая здоровый образ физической активности и необходимый отдых. Потому что, согласно тревожным статистическим данным, сегодня около 70% всех заболеваний вызваны нездоровым образом жизни: злоупотреблением алкоголем, курением, перееданием, малоподвижным образом жизни, стрессами, нервным напряжением на работе и дома, и конечно же непродолжительным недосыпанием, нездоровым сном – все это день за днём разъедает наш организм и мы оказываемся в один прекрасный день на больничной койке.

Ключевые слова: *безопасность труда, охрана труда, специальное питание, безопасный труд, неблагоприятные факторы, отдых, физическая активность.*

Introducere

Știința protecției sănătoase a muncii și sănătății este cel mai important factor, principal și impresionant rezultat al raționalizării umane în procesul muncii sigure și în afara lui. Ea nu se rezuma la generalizări și explorări inductive, ci merge mai departe dând explicații, elaborând modele și teorii predictive ce pot fi supuse unei riguroase testări obiective a securității muncii și echilibrului în toate. V-oi recurge la sursele clasice din literatura de specialitate pentru a defini știința protecției sănătoase a muncii de perspectivă și echilibrului dintre alimentație, muncă sigură, odihnă și activitate fizică corectă și pentru ai prezenta caracteristicile acesteia.

Orice știință studiază fenomenele naturii, societății și gândirii, descoperă legi și legități noi care stau la baza schimbării și dezvoltării fenomenelor în scopul de a le stăpâni și a le folosi în interesul progresului uman. În cazul dat, mă refer la aspectul juridico-aplicativ a acestei teme importante și actuală.

Știința este un fenomen social foarte complex care s-a dezvoltat rapid și pentru care ar fi greu de formulat o definiție concretă, care ar fi valabilă pentru toate domeniile și pentru toate timpurile.

În această ordine de idei, majoritatea autorilor (R. Descartes., Fr. Bacon, Blaga L., Berdeaev N., Popescu Al., Epuran M., ș. a.) în definirea științei pornesc de la rezultatele ei.

Dicționarul de filozofie consemnează ur-

mătoarea definiție a științei, ea fiind prezentată astfel: *“un ansamblu sistematic de cunoștințe veridice despre natura, societate și gândire.”*

Componenta principală a ei este teoria, cu condiția ca aceasta să conțină un sistem de cunoștințe, arătând realitatea sub forma legilor, principiilor etc.

Pe baza legilor se pot realiza previziuni asupra modului de funcționare a fenomenului. În acest context se consideră că componentele științei pot fi:

- datele referitoare la observații, experimente;
- ipotezele, care formulează relații posibile între fenomene și care urmează a fi demonstrate;
- metode generale și specifice, ce au rolul de a investiga realitatea.

Metodologia de cercetare folosită

Pentru obținerea unui studiu relevant, autorul a utilizat un șir de metode de cercetare eficiente prin destinația lor, cum ar fi: metoda analizei, sintezei, metoda cognitivă, cea a deducției, metoda empirică, totodată, pe parcursul lucrării, fiind consultate opiniile electronice unor autori notorii interni și externi din domeniu și prevederile actelor normative internaționale și naționale în domeniu. La fel, au fost aplicate metodele cercetării științifice a fenomenului juridic și aplicativ, precum metoda logică, metoda comparativă, metoda istorică, metoda sociologică, metodele cantitative și metode proprii laterale.

Pentru a obține cunoștințe și rezultate corecte necesare, am folosit și propriile mele metode laterale a teorii de cunoaștere din practică și experiența personală de specialist în securitatea muncii (de 15 ani). Deoarece, gândirea laterală este un proces creativ, spre deosebire de gândirea logică. Fiindcă, gândirea laterală este creativa pentru ca implica moduri neașteptate de a te uita la o problema securității și sănătății muncii și a o rezolva pozitiv. In loc sa mergi

pe firul drept, clasic și bătorit, pe “drumul principal”, lăsa cum logica te-ar putea indemna sau așa cum “se gândește” de obicei în rezolvarea unei probleme, în cazul aplicării gândirii laterale este, dacă vrei și despre securitatea și protecția sănătoasă a muncii de perspectivă și echilibrul dintre alimentație, muncă sigură, odihnă și activitate fizică corectă. Această problemă și abordare este foarte actuală, benefică și de perspectivă.

Idei privind securitatea și protecția muncii

Prezentul articol are o valoare importantă în prezent și pe viitor, din toate punctele pozitive în aplicarea cercetării, studierii, examinării, comparării și aplicării lor în practică a acestor idei și valori/reguli umane necesare timpului în relațiile de muncă, în afara muncii, celor sociale, în protecția, securitatea sigură și sănătatea muncii (SSM) corespunzătoare din Republica Moldova și în Lume.

Securitatea sigură și corectă a muncii înseamnă ansamblul de măsuri și reglementări menite să asigure un mediu de lucru sigur, corect și sănătos pentru angajați și clienți, prevenind accidentele de muncă, prevenirea conflictelor, a bolilor profesionale și neprofesionale. Aceste măsuri sunt implementate pentru a proteja sănătatea și integritatea fizică și mentală a lucrătorilor, inclusiv și a colectivului în întregime.

În această ordine de idei, menționez componentele necesare a modului sănătos de muncă/viață:

1. Regim alimentar echilibrat și sănătos
2. Activitatea în siguranță în procesul de muncă și în afara lui
3. Pauzele în muncă, alimentare și în afara muncii
4. Activitatea fizică corectă
5. Igiena muncii și generală a corpului
6. Întărirea profesională a organismului și a stării de sănătate
7. Odihna sănătoasă corectă și concediile de odihnă

8. Abandonarea obiceiurilor nocive
9. Respectarea normelor de etică și conduită profesională
10. Perfecționarea profesională permanentă
11. Echilibrul psihologic
12. Profilaxia sănătății și a randamentului în muncă
13. Perfecționarea mediului de muncă
14. Respectarea strictă a prevederilor actelor legislative, normative și a instrucțiunilor în muncă
15. Subordonarea legală corectă și respectuoasă în muncă și în afara ei
16. Prevenirea și evaluarea factorilor de risc profesional
17. Întărirea propunerilor de îmbunătățire a siguranței muncii.

1. Regim alimentar echilibrat și sănătos

Este esențial de a nu face abuz. Mâncați doar atât, cât doriți, dar nu forțat. E de dorit de a te ridica de la masa, cu senzație ușoară de foame. Dar cel mai important este de a mânca echilibrat: deci – proteine 1,5 g/kg corp, grăsimi – 1 g/kg corp, și glucide – 5 g/kg corp. Rețineți, dacă renunțați la unul din componentele indicate (în scopul de a pierde în greutate), mai devreme sau mai târziu organismul vă va aminti de acest lucru prin diverse afecțiuni.

Reducerea considerabilă a carbohidraților te face letargic, iritabil, nefericit. Lipsa de proteine, sau aportul redus va frâna mult regenerarea țesuturilor și a celulelor. Celulele îmbătrânite, nu pot fi înlocuite cu altele noi, și în acest caz nu e exclusă apariția cancerului. Este periculos și refuzul complet de grăsimi, deoarece există vitamine, care sunt absorbite de organism doar în prezența grăsimilor. În plus, grăsimile furnizează energie (de două ori mai multă decât alte componente). Dacă fiecare celulă va fi purificată, protejată și alimentată cu toate substanțele necesare corpului nostru

(ca o creație minunată a naturii), își va restabili sănătatea și se va lupta cu toate bolile.

Absolut nerezonabilă este omiterea meselor pe parcursul zilei (cu scop de a slăbi). Ca regulă, e mai bine invers – mai sănătoasă este alimentarea de 4 ori pe zi. Când lipsește o masă, în primul rând energiile pe care organismul ar trebui să le consume pentru digestie, sunt stocate în depozit sub formă de grăsime. În al doilea rând, perioada de timp între mese este foarte lungă și organismul va trece în stare de stres alimentar, deci se va strădui ca tot ce se mănâncă, să fie transformat în rezervă de energie – în grăsimi.

2. Activitatea în siguranță în procesul de muncă și în afara acesteia

Conform articolului 37 punct. (1) din Constituția Republicii Moldova, Statul garantează: „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos: (1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”....

Totodată, Constituția Moldovei prevede în art.43 punct. (1) și p. (2): „Dreptul la muncă și la protecția muncii, precum: (1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. (2) Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice”....

Dar, reieșind din practica mea profesională de lucru și de perfecționare, acum se atrage atenția mai mult la randamentul în venitul muncii și nu la echilibru în activitatea în siguranță în procesului de muncă și în afara

lui, inclusiv și la alimentarea la timp și echilibrată în procesul muncii.

În această ordine de idei, propun ca în toate instrucțiunile și programele de securitate și protecție a muncii să fie incluse obligatoriu toate aceste prevederi din denumirea prezentului articol, precum: “Securitatea și protecția sănătoasă a muncii de perspectivă – echilibrul dintre alimentație, muncă sigură, odihnă și activitate fizică corectă”. La fel, de inclus și în Legea securității și sănătății muncii din R.M.

3. Pauzele în muncă, alimentare și în afara muncii

Codul muncii și alte legi din Moldova prevăd trei pauze obligatorii pe durata zilei de muncă:

a) pauza de masă de cel puțin 30 de minute pentru toți angajații;

b) pauze de odihnă de 15 minute pentru cei care lucrează toată ziua în fața monitorului;

c) pauze de 30 de minute pe parcursul zilei de muncă pentru hrănirea copilului mic.

Angajatul este cel care decide dacă folosește sau nu aceste pauze în întregime. Dar țineți cont de faptul că oamenii de știință confirmă că pauzele în timpul serviciului previn stresul, reduc epuizarea, refac capacitatea de atenție și cresc nivelul de energie. Așadar, aveți tot dreptul să vă odihniți, fără a simți remușcări, în timpul zilei de muncă!

În Moldova, legea prevede cinci tipuri de odihnă pentru angajați. În afară de odihna zilnică, zilele libere, sărbători și concedii, există și unele pauze în timpul zilei sau turei, în care angajații pot lua prânzul și se odihni. Legea obligă angajatorii să creeze condiții de muncă sigure, inclusiv să prevadă pauze de odihnă, pentru a reduce suprasolicitarea angajatului la calculator. Ele sunt incluse în programul de muncă și, prin urmare, sunt plătite. Acest lucru este prevăzut de Hotărârea nr. 819 din 1 iulie 2016 privind Cerințele minime de se-

curitate și sănătate în muncă pentru lucrul la monitor.

Pauza pentru hrănirea copilului cel puțin o dată la trei ore, iar durata acestora este de minim 30 de minute. Dacă copiii mici sunt doi sau mai mulți, pauza trebuie să fie de cel puțin o oră se acordată părintelui sau tutorelui unui copil cu vârsta sub trei ani.. Conform Codului Muncii, pauzele pentru hrănire sunt incluse în timpul de lucru și sunt plătite în funcție de salariul mediu al angajatului sau angajatei.

4. Activitatea fizică corectă

În fiecare dimineață trebuie de efectuat exerciții de înviorare timp de 10-15 minute. Nu este necesar de ocupat ore întregi, sau antrenate toate grupele musculare, ar fi suficiente mișcărilor în ritm de dans sub o muzică preferată care poate da un efect neașteptat de puternic la pauzele de muncă și în afara ei.

E de preferat, ca cel puțin două ore pe săptămână de făcut o activitate fizică mai esențială (plimbare în jurul unui lac, înot într-o piscină, plimbări pe jos și cu bicicleta, exerciții fizice într-o sală de sport și la locul de muncă.

5. Igiena muncii și generală a corpului

Omul respiră, nu doar prin plămâni, dar, și prin piele, de aceea este importantă puritatea ei (unul dintre conducătorii unei țări africane, cu bogăție de nedescris, a ordonat să i se acopere trupul cu o soluție de praf de aur. O zi mai târziu a murit de sufocare).

Igiena personală - este fundamentul sănătății fiecărei persoane, care se poate întreține prin igiena pielii, părului, unghiilor, cavității bucale, spălatul pe mâini regulat, dușul zilnic, ceea ce în final ajută la menținerea echilibrului sănătos al corpului.

Igiena dinților este de 20 de ori mai ieftină decât tratamentul bolilor dentare.

În cameră se conține de 10-20 de ori mai mult praf decât în curte, de aceea este impor-

tant ca regulat să se facă curățenie umedă a încăperilor.

6. Întărirea profesională a organismului și a stării de sănătate

Călirea, înseamnă mărirea rezistenței organismului la orice factori de mediu care cauzează stres și tensiune. Acești factori includ: temperaturi joase și umiditate ridicată, schimbări bruște de presiune barometrică, etc. Cu toate acestea, cel mai important rămâne protecția de răcire excesivă.

Metodele de protecție împotriva răcelii sunt bine cunoscute. Ele se realizează prin intermediul soarelui, aerului și apei, combinate cu exercițiile fizice. Călirea ar trebui să se facă constant și conștient, deci în fiecare zi.

7. Odihna sănătoasă corectă și concediile de odihnă

Este important să știi că, conform legislației în vigoare, fiecare salariat are dreptul la un concediu de odihnă plătit, garantat de lege și nu poate fi obiectul unei cesiuni, renunțări sau limitări.

Concediul de odihnă are anual o durată minimă de 28 de zile calendaristice, cu excepția zilelor de sărbătoare nelucrătoare, iar perioada pentru care se acordă anual este de 12 luni calendaristice de la data angajării salariatului.

În vechimea în muncă care dă dreptul la concediu de odihnă anual se includ diverse perioade, precum timpul efectiv lucrat, perioadele de absență forțată sau perioadele de concediu neplătit pentru îngrijirea unei persoane aflate în aceeași locuință.

Indemnizația de concediu, care nu poate fi mai mică decât salariul mediu pentru perioada respectivă, se plătește de către angajator cu cel puțin 3 zile înainte de începerea concediului sau la o dată convenită de părți, dar nu mai târziu de data achitării salariului pentru luna în care a fost acordat concediul respectiv.

Așadar, dreptul la concediu de odihnă este garantat și trebuie respectat de către toți angajatorii, contribuind la o relație de muncă sănătoasă și echilibrată. Recunoașterea și respectarea acestui drept asigură un mediu de muncă corect și respectuos față de salariați.

8. Abandonarea obiceiurilor nocive

Dintre obiceiurile nocive, cele mai frecvente sunt consumul de alcool și fumatul.

Fumatul pune în pericol mai multe organe vitale. Fumătorii au risc de boli pulmonare, boli cardiace coronariene și accident vascular cerebral, se accelerează îngustarea arterelor, reducând conținutul de oxigen din sânge cu 15%. Nici alcoolul nu este mai puțin dăunător organismului. Cei care abuzează de el, fac tensiune arterială și insuficiență hepatică.

Alcoolul și tutunul afectează în mod negativ și organele de reproducere și poate provoca anomalii grave în dezvoltarea lor, în special dacă mama fumează și bea.

9. Respectarea normelor de etică și conduită profesională

Măsuri legislative:

Măsurile legislative urmăresc modificarea comportamentului prin legi și reguli care însă sunt eficiente numai dacă există un sistem adecvat de promovare și control al respectării acestora.

De asemenea, trebuie să se explice populației importanța și motivele care au dus la adoptarea acestor legi.

Exemple de legi care pot contribui la promovarea unui stil de viață sănătos:

- interzicerea vânzării de tutun și băuturi alcoolice minorilor și tinerilor;
- interzicerea reclamei care se face în mijloacele mass-media produselor de tutun, alcool;
- etichetarea adecvată a produselor alimentare la locul de muncă și în afara lui;

obligativitatea purtării centurilor de siguranță de către persoanele care circulă în autoturisme, obligativitatea purtării de cască în cazul motocicliștilor și scutirilor.

10. Perfecționarea profesională permanentă

Dezvoltarea diverselor programe de informare și educare eficiente este o necesitate stringentă, dar și o mare provocare. Programele educaționale implementate în organizații oferă oportunitatea de a preveni inițierea comportamentelor cu risc pentru sănătate în rândul lucrătorilor, adolescenților și tinerilor.

Avantaje:

se adresează unei audiențe mari (mulți tineri specialiști sunt instruiți și învățați corect);

sunt oportunități pentru comunicare interpersonală, care sunt importante pentru buna înțelegerea a mesajului;

mulți angajatori și persoane din conducerea subdiviziunilor recunosc importanța educației și a consilierii pentru sănătate a lucrătorilor.

Acțiuni de informare, perfecționare și educare: Diferite studii arată că programele de instruire și învățare în mass-media au mai mari șanse de reușită dacă sunt derulate împreună, iar efectul este mult mai bun decât dacă aceste acțiuni se derulează separat pe subdiviziuni și profesii.

11. Echilibrul psihologic

Fii echilibrat psihic. Nu fi nervos, deoarece celulele nervoase nu se regenerează, deși, spun unii, că ele sunt restaurate, dar foarte, foarte lent. Deci, găsiți momente pozitive peste tot, și zâmbiți mai des.

12. Profilaxia sănătății și a randamentului în muncă

A duce un mod de viață sănătos – nu e complicat. Cu toate acestea, doar unii din noi se pot lăuda cu un set complet de aceste abilități în viața lor de zi cu zi.

Iubește-ți corpul și ai grijă de el! Realiza-

rea, implementarea și evaluarea programelor de promovare a sănătății. I. Faza de analiză

a. Identificarea problemei (ex. prevalența crescută a obezității)

b. Identificarea factorilor comportamentali și de mediu care determină/favorizează această problemă

c. Identificarea grupurilor populaționale angajate în comportamente care favorizează această problemă. d. Identificarea factorilor care influențează aceste comportamente + Identificarea nevoilor acestor grupuri și a modalităților în care pot fi abordate (Cine, Unde, Când, Cum, Ce tip de materiale educaționale ar fi potrivite).

13. Perfecționarea mediului de muncă

Măsuri socio-economice: Factorii socio-economici sunt cei care limitează uneori posibilitatea populației de a adopta un comportament sănătos. De aceea, adoptarea unor măsuri care urmăresc îmbunătățirea mediului social și economic pot duce la promovarea unui stil de viață sănătos.

Astfel de măsuri sunt, spre exemplu:

oferirea unui mic-dejun consistent și/sau a prânzului în cantinele instituțiilor și în școli,

organizarea unor puncte de distribuție a alimentelor pentru grupurile sociale defavorizate de muncitori și școlari în vederea îmbunătățirii comportamentelor alimentare,

ajutorarea familiilor cu situație socio-economică deficitară și crearea de oportunități profesionale și economice pentru muncitori și tinerii din aceste familii în vederea prevenirii violenței juvenile,

menținerea unor prețuri ridicate la produsele de tutun, energizante și băuturile alcoolice.

14. Respectarea strictă a prevederilor actelor legislative, normative și a instrucțiunilor în muncă

Respectarea legii și a instrucțiunilor de

protecție și securitate în muncă este obligatorie pentru toți lucrătorii și angajatori. Angajații și administratorii sunt obligați să respecte Constituția și legile țării, precum și să se supună regulilor de curtoazie și disciplină și să nu folosească în cuvântul lor sau în relațiile cu cetățenii expresii injurioase, ofensatoare ori calomnioase.

La fel, angajatorii și lucrătorii sunt obligați să respecte toate cerințele securității și sănătății în muncă, inclusiv și programele și instrucțiunile sigure de protecție a muncii la locul de muncă.

15. Subordonarea legală corectă și respectuoasă în muncă și în afara ei

Subordonarea noului angajat și a angajaților cu vechime în muncă (în continuare angajați) este obligatorie în conformitate cu prevederile Codului Muncii și a actelor legislative/normative în vigoare privind punerea în aplicare a prevederilor legislative și contractuale și statutul funcționarului numit, are drept scop familiarizarea sistematică a drepturilor și obligațiunile angajaților și angajatorilor.

La fel, de informat lucrătorii cu modul de organizare și funcționare a lucrului, misiunea, valorile, obiectivele, structura; cultura organizațională; normele de conduită ale funcționarului public; drepturile și obligațiile angajaților; răspunderea juridică și contractuală; timpul de muncă și de odihnă; procedurile de evaluare a performanțelor, de promovare, de dezvoltare profesională, de motivare (financiară și non-financiară); posibilitățile de asigurare medicală; angajamente de asistență și protecție socială; exigențe speciale față de funcționarii publici.

2. Regulile de conduită sunt norme de comportament pentru auditorii interni și prezintă un ajutor pentru interpretarea principiilor și aplicarea lor practică, având rolul să îndrume din punct de vedere etic auditorii interni.

3. Modificarea sau completarea contractelor individuale de muncă se efectuează la necesitate, conform prevederilor Codului Muncii și a actelor legislative în vigoare.

16. Prevenirea și evaluarea factorilor de risc profesional

Reglementări legale: Securitatea muncii este reglementată prin legislația națională, care stabilește standardele minime de siguranță și sănătate la locul de muncă. Codul Muncii al Republicii Moldova și Legea nr. 186 din 10.07.2008 privind securitatea și sănătatea în muncă.

Evaluarea riscurilor: Angajatorii sunt obligați să identifice și să evalueze riscurile la locul de muncă și să implementeze măsuri adecvate pentru a le reduce sau elimina.

Echipe de protecție: Angajatorii trebuie să furnizeze echipamente individuale de protecție adecvate, cum ar fi căști, mănuși, ochelari de protecție, și alte echipamente necesare în funcție de specificul activității. Instruirea angajaților: Angajații trebuie să fie instruiți și informați cu privire la riscurile la locul de muncă și măsurile de prevenire a accidentelor. Instruirile periodice sunt importante pentru a menține un nivel ridicat de conștientizare și pregătire.

Supravegherea sănătății: Angajații trebuie să fie supuși unor controale medicale periodice pentru a detecta eventualele boli profesionale și pentru a asigura că sunt apti pentru a-și desfășura activitățile.

Comitetul de securitate și sănătate: În întreprinderile cu un număr mare de angajați, este recomandată constituirea unui comitet de securitate și sănătate, care să monitorizeze respectarea normelor și să propună îmbunătățiri. Politici și proceduri: Fiecare companie trebuie să dezvolte și să implementeze politici și proceduri clare pentru gestionarea securității muncii, inclusiv planuri de urgență și măsuri de prim ajutor.

17. Înaintarea propunerilor de îmbunătățire a siguranței muncii

Niciun sector nu poate aborda condițiile nedrepte de ocupare a forței de muncă pe cont propriu. Este nevoie de implicarea mai multor părți interesate, inclusiv a angajatorilor, sindicatelor, factorilor de decizie și experților în sănătatea și siguranța la locul de muncă. Ei trebuie să conlucreze pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă, în general, și să se concentreze mai mult pe grupurile care au nevoie de atenție sporită. De asemenea, nu există o singură soluție: este nevoie de o abordare multilaterală și coordonată.

Ca un prim pas, condițiile adverse la locul de muncă ar trebui să fie monitorizate în mod sistematic folosind instrumente validate științific. Acolo unde este posibil, monitorizarea ar trebui să fie susținută de reglementări naționale și investiții în resurse și formare. Monitorizarea ar trebui să fie efectuată de către asociațiile profesionale și rețele constituite la nivel local, național și internațional.

a. Stabilirea scopului programului de îmbunătățire a siguranței muncii și a colectivului

Ex. Prevenirea obezității în rândul lucrătorilor și instruirea sistematică la timp;

b. Stabilirea obiectivelor - La nivel motivațional (ex: cunoștințe, atitudini legate de un comportament, încrederea și motivația de schimbare și perfecționare continuă a muncitorilor);

- La nivel comportamental (ex: respect, cointeresare, susținere materială și psihologică) - La nivelul rezolvării problemei (ex: scădere a capacității muncii și a interesului în muncă).

c. Realizarea programului de instruire și perfecționare • Stabilirea mesajelor care trebuie transmise pentru atingerea obiectivelor • Stabilirea modalității de implementare a programului;

- Unde: la serviciu, perfecționare, învățare, acasă, mass media - Cine implementează programul;

• Stabilirea activităților din cadrul programului și a materialelor care vor fi folosite.

Scopul temei: este să fie respectate toate aspectele privind: „Securitatea și protecția sănătoasă a muncii de perspectivă-echilibrul dintre alimentație, muncă sigură, odihnă și activitate fizică corectă, ca factori importanți de menținere a sănătății lucrătorilor, a randamentului în muncă”, are o importanță deosebit de necesară în educarea și promovarea modului sănătos de viață, muncă sigură și conduită corectă.

Concluzie finală

Concluzionăm că tematica analizată are o perspectivă importantă și necesară, nu numai în relațiile de muncă și SSM, dar și în educarea tuturor generațiilor de oameni cu respectarea echilibrului în alimentare, odihnă, activitate fizică și în muncă, cu dragoste de muncă, a valorilor nobile umane și modestie în relațiile corecte cu colegii, familiale și celea personale.

Referințe bibliografice

1. DEX Online - Dicționar explicativ al limbii romane: <https://dexonline.ro/>; <https://dexonline.ro/source/dex09>: (accesat la data de 20-21.11.2024).

2. Толковый словарь русского языка онлайн <https://ozhegov.slovaronline.com/>: (accesat la data de 20-21.11.2024).

3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994: https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf (accesat la data de 20-21.11.2024).

4. Codul Muncii al Republicii Moldova din 28 Martie - 2003; COD Nr. 154, din 28-03-2003, Publicat: 29-07-2003 în Monitorul Oficial Nr. 159-162 art. 648; https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=113032 (accesat la data de 20-21.11.2024).

5. Legea securității și sănătății în muncă nr.186 din 10 iulie 2008: <https://www.legis.md/cautare/>

getResults?lang=ro&doc_id=110580 (accesat la data de 20-21.11.2024).

6. Legea RM nr.411-XIII din 28.03.95 ocrotirii sănătății a R M nr.411-XIII din 28.03.95; (accesat la data de 20-21.11.2024).

7. Legea RM nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității; https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=94542 (accesat la data de 20-21.11.2024).

8. Legea RM nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dezabilități, https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=110494 (accesat la data de 20-21.11.2024).

9. Legea RM nr. 821 din 24.12.1991 privind protecția socială a invalizilor; https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=126454 (accesat la data de 20-21.11.2024).

10. Modul sănătos de viață și promovarea lui <https://igienagenerala.usmf.md/wpcontent/blogs.dir/151/files/sites/151/2016/09/Modul-sanatos-de-viata.pdf> (accesat la data de 20-21.11.2024).

11. Bazele teoretico metodice ale activității de cercetare https://www.usefs.md/PDF_NEW/Carp%20Ion%20-%20Curs%20%20BTMAC%20,%202017.pdf

12. TGD Curs 5 - Curs nr. 5 Metodele cercetării științifice a fenomenului juridic <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-petrol-gaze-din-ploiesti/teoria-general-a-statului-si-dreptului/tgd-curs-5/10482330> (accesat la data de 20-21.11.2024).

13. Ce înseamnă Securitatea muncii? Definiție și explicație <https://www.delucru.md/dictionary/securitatea-muncii> (accesat la data de 20-21.11.2024).

14. Toate pauzele legale ale angajaților din Moldova <https://blog.rabota.md/index.php/ro/blog/toate-pauzele-legale-ale-angajatilor-din-moldova>

15. Dreptul la concediu de odihnă: o garanție pentru salariați (accesat la data de 20-21.11.2024); <https://ziuadeazi.md/dreptul-la-concediu-de-odihna-o-garantie-pentru-salariati/>

MINORS' CRIMINAL LIABILITY - PROCEDURE AND CONDITIONS FOR PERFORMANCE

Ianus ERHAN

Doctor of Law, Associate Professor, Senior Scientific Researcher, Institute of Research and Innovation of the State University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: ianuserhan@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-4110-8133>

Contraventions, considered precursors to the increase in the crime phenomenon, represent illegal acts with a lower degree of social danger than crimes, but which, however, violate the social values protected by law. A complex study dedicated to the contraventional phenomenon, through the lens of the subject of liability - the minor, was not carried out, being more than necessary to carry it out, or, anticipating through knowledge how things can evolve, from a correct behaviour to a contraventional one, and, subsequently and in a criminal one we can stop it at the initial stage. It is important to ask ourselves what the root causes of these behaviours are and how we can intervene at their level to prevent their recurrence in the future. The contraventional code determines that the examination of contraventional cases regarding minors is the competence of the court, even if they are found and documented for the most part by the Police. Likewise, in the contravention procedure, the measures and sanctions applicable to minors are milder than to adults.

Keywords: juvenile delinquency, contravention, minor, contravention liability, court, police, prevention and combat.

RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ A MINORILOR – PROCEDURĂ ȘI CONDIȚII DE REALIZARE

Contravențiile considerate precursori ale creșterii fenomenului criminalității, reprezintă fapte ilicite cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunile, dar care, totuși, încalcă valorile sociale protejate de lege. Un studiu complex dedicat fenomenului contravențional, prin prisma subiectului răspunderii – minorul, nu a fost efectuat, fiind mai mult ca necesară realizarea acestuia, or, anticipând prin cunoaștere cum pot evolua lucrurile, dintr-un comportament corect într-unul contravențional, iar, ulterior și în unul infracțional îl putem stopa la etapa incipientă. Este important să ne întrebăm care sunt cauzele profunde ale acestor comportamente și cum putem interveni la nivelul lor pentru a preveni recurența lor în viitor. Codul contravențional determină că examinarea cauzelor contravenționale în privința minorilor este de competența instanței de judecată, chiar dacă sunt constatate și documentate în mare parte de către Poliție. La fel, în procedura contravențională măsurile și sancțiunile aplicabile față de minori sunt mai blânde decât în privința adulților.

Cuvintele-cheie: delicvență juvenilă, contravenție, minor, răspundere contravențională, instanța de judecată, poliție, prevenire și combatere.

RESPONSABILITÉ PÉNALE DES MINEURS - PROCÉDURE ET CONDITIONS D'EXÉCUTION

Les délits, considérés comme des précurseurs de l'augmentation du phénomène criminel, représentent des actes illégaux présentant un degré de danger social inférieur à celui des délits, mais qui violent cependant les valeurs sociales protégées par la loi. Une étude complexe consacrée au phénomène

contraventionnel, à travers le prisme du sujet de la responsabilité - le mineur, n'a pas été réalisée, étant plus que nécessaire pour le réaliser; ou, anticipant par la connaissance comment les choses peuvent évoluer, d'un comportement correct à une affaire contraventionnelle et, par la suite, et dans une affaire criminelle, nous pouvons l'arrêter dès le stade initial. Il est important de se demander quelles sont les causes profondes de ces comportements et comment intervenir à leur niveau pour éviter qu'ils ne se reproduisent dans le futur. Le code des contraventions détermine que l'examen des cas contraventionnels concernant des mineurs relève de la compétence du tribunal, même s'ils sont constatés et documentés pour la plupart par la Police. De même, dans la procédure de contravention, les mesures et sanctions applicables aux mineurs sont plus douces qu'aux adultes.

Mots-clés: délinquance juvénile, délit, mineur, délit responsabilité, tribunal, Police, prévention et lutte.

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ – ПОРЯДОК И УСЛОВИЯ ИСПОЛНЕНИЯ

Правонарушения, считающиеся предвестниками роста преступности, представляют собой противоправные деяния, имеющие меньшую степень общественной опасности, чем преступления, но нарушающие, однако, охраняемые законом социальные ценности. Комплексное исследование, посвященное правонарушительному явлению, сквозь призму субъекта ответственности - несовершеннолетнего, не проводилось, будучи более чем необходимым для его проведения, или, предвидя посредством знаний, как все может развиваться, от корректного поведения к противоправному, а, следовательно, и криминальному мы можем остановить на начальном этапе. Важно спросить себя, каковы коренные причины такого поведения и как мы можем вмешаться на его уровне, чтобы предотвратить его повторения в будущем. Кодекс о правонарушениях определяет, что рассмотрение дел о правонарушениях в отношении несовершеннолетних входит в компетенцию суда, даже если они обнаруживаются и документируются большей частью полицией. При этом, в процедуре о правонарушении меры и санкции, применимые к несовершеннолетним, мягче, чем к взрослым.

Ключевые слова: преступность несовершеннолетних, проступок, несовершеннолетний, ответственность за проступок, суд, полиция, профилактика и борьба.

Introducere

Delicvența juvenilă are mai multe conotații și explicații prin care se încearcă să se răspundă la întrebarea – care sunt cauzele și condițiile ce generează și favorizează comiterea infracțiunilor, iar, mai nou și a contravențiilor de către minori.

A devenit deja o tradiție că atunci când se discută despre fenomenul delicvenței juvenile se are în vedere, în primul rând, răspunderea minorilor pentru săvârșirea infracțiunilor [1, p. 58].

Delicvența se referă la comportamente care încalcă standardele morale sau legale ale unei societăți. În acest sens, delicvența juvenilă poate fi definită ca săvârșirea unei infracțiuni de către un minor sau ca reprezentând totalitatea acțiunilor antisociale comise de una sau

mai multe persoane cu vârste până la 18 ani [2, p. 3].

Comiterea contravenției și constatarea acesteia declanșează procesul contravențional care de cele mai multe ori se finalizează cu aplicarea sancțiunii contravenționale și are drept scop restabilirea ordinii de drept lezate, responsabilizarea făptuitorului, prevenirea comiterii de noi ilegalități, disciplinarea cetățenilor în spiritul respectării legii, cu anumite consecințe asupra acestora.

Cercetătorul Sergiu Furdui ani în urmă scoate în evidență câteva aspecte problematice legate de fenomenul contravențional în cazul minorilor, care sunt valabile și astăzi, cum ar fi:

- există foarte multe cazuri când se săvârșesc contravenții, iar persoanele vinovate, în special,

minorii nu sunt trași la răspundere din motivul că legea nu prevede procedura respectivă;

- mulți minori sunt trași la răspundere contravențională, iar măsurile aplicate nu sunt eficiente, adică nu este realizat scopul legii contravenționale;

- nu există mecanisme legislative și instituții de profil, care ar contribui eficient la corectarea și reeducarea contravenienților minori [1, p. 60].

În mare parte, prevederile legale ce prevăd răspunderea contravențională a minorilor sunt aplicate doar parțial, fiind necesară o reevaluare în întregime a mecanismului aplicat în privința acestora, fapt ce ar genera reducerea fenomenului.

Astfel, contravențiile juvenile reprezintă, adesea, un semnal de alarmă cu privire la riscul crescut de implicare în activități criminale mai grave în viitor. Tinerii care încep prin a comite contravenții pot deveni, ulterior, implicați în infracțiuni cu consecințe mult mai grave, cum ar fi infracțiunile violente sau cele contra proprietății în pagube crescânde.

Problema prevenirii infracțiunilor și a contravențiilor (comise de minori sau la care au luat parte și minorii), fiind una dintre cele mai periculoase în societate, este și rămâne a fi deosebit de complicată în suma problemelor, care țin de prevenirea și combaterea infracționalității. Pericolul social al criminalității în rândul minorilor constă în faptul, că acest aspect al comportamentului minorului îi subminează dezvoltarea intelectuală și fizică, înrăurește negativ psihicul lui, încetinește procesul de reducere a nivelului criminalității [3, p. 205].

Într-un context social marcat de schimbări și provocări, contravențiile juvenile evidențiază multiplele obstacole cu care se confruntă autoritățile, instituțiile de învățământ și familiile în eforturile de a asigura un mediu sigur și propice pentru tinerii aflați în proces de formare și devenire ca și adult care respectă legea.

Contravențiile comise de minori nu trebuie privite simplist ca expresii ale indisciplinei juvenile sau ale unei etape tranzitorii de rebeliune. Ele marchează, de cele mai multe ori, dificultăți profunde în procesul de dezvoltare și de adaptare la cerințele și valorile societății.

Pe de altă parte, trebuie să fim conștienți de faptul că săvârșind încălcări minore, cum sunt contravențiile, minorii deprind un comportament deviant, care dacă nu este stopat la momentul potrivit poate degenera în activități ilegale mai grave, cum sunt infracțiunile.

Iată de ce, contravențiile săvârșite de minori ar urma să constituie o preocupare majoră pentru societatea noastră, având implicații complexe asupra dezvoltării individuale a acestora și asupra stării de legalitate în comunitate.

Metodologie

Ce ține de crimele săvârșite de către minori au fost efectuate o multitudine de studii și cercetări care încearcă să explice fenomenul cât și măsurile necesare pentru a-l preveni și combate eficient.

Dar un studiu complex dedicat fenomenului contravențional, prin prisma subiectului răspunderii – minorul, nu a fost efectuat, fiind mai mult ca necesară realizarea acestuia, or, anticipând prin cunoaștere cum pot evolua lucrurile, dintr-un comportament corect întru unul contravențional, iar, ulterior și în unul infracțional îl putem stopa la etapa incipientă.

Atât fenomenul infracțional cât și cel contravențional prezintă riscuri semnificative pentru viața și sănătatea populației, proprietatea privată, ordinea și securitatea publică și alte valori ocrotite de lege, iar deseori o contravenție stă la baza unei infracțiuni.

Contravențiile considerate precursore ale creșterii fenomenului criminalității, reprezintă fapte ilicite cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunile, dar care, totuși, în-

calcă valorile sociale protejate de lege, menționate supra.

La rândul său, fenomenul contravențional este alcătuit din totalitatea contravențiilor comise pe un anumit teritoriu într-o perioadă determinată de timp, caracterizat prin indicatori cantitativi și calitativi, cât și reacția statului în vederea diminuării acestuia, prin acțiuni de prevenție, depistare, examinare și aplicare a sancțiunilor ce se impun. La fel, analiza fenomenului dat se realizează în dependență de subiectul acestuia, persoană fizică, inclusiv minorii sau persoană juridică.

Rezultate ale cercetării

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova la 1 ianuarie 2024, numărul copiilor de 0-17 ani în Republica Moldova a constituit 508,7 mii², sau 21,0% din numărul total al populației cu reședință obișnuită [4].

În baza datelor statistice prezentate de Poliție pentru anul 2023 „din numărul total de infracțiuni, 2,09% sunt infracțiuni săvârșite de către minori sau cu participarea acestora, în număr de 449 infracțiuni, înregistrând o descreștere cu 35,95% față de perioada analogică a anului 2022”, situație pe care o considerăm una pozitivă și care se menține pe un trend descendent în ultimii ani [5, p. 12].

La comiterea infracțiunilor au participat 735 de minori, dintre care 684 băieți și 51 fete, iar urmărirea penală a fost finisată în 417 cauze, dintre care 339 au fost trimise spre examinare în instanța de judecată.

Cel mai frecvent minorii au fost implicați în săvârșirea furturilor – 58,8%, după care urmează jafurile – 7,1% și infracțiuni privind răpirea mijlocului de transport – 6,2%. La 100 mii copii în vârstă de 0-17 ani au revenit 83 infracțiuni comise, comparativ cu 116 infracțiuni în anul 2019 [6].

Din analiza acestor date determinăm că ponderea infracțiunilor patrimoniale este în

jur de 66%, fapt care poate fi explicat prin dorința minorilor de a intra în posesia unor bunuri străine, pe care, de cele mai multe ori, nu și le pot permite, de ex. o bicicletă, trotinetă, telefon mobil, etc.

Ce ține de vârsta de la care survine răspunderea penală și răspunderea contravențională este diferită, astfel, minorii răspund penal de la 16 ani, iar pentru anumite categorii de infracțiuni de o gravitate deosebită, de la 14 ani, cum ar fi: omorul intenționat (art.145), vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 151), răpirea unei persoane (art.164), violul (art.171), furtul (186), tâlhăria (art. 188), anumite calificative ale infracțiunilor de circulație ilegală a drogurilor, etnobotanicelor sau analogii acestora fără scop de înstrăinare și cu scop de înstrăinare (art. 217 și art. 217¹), luarea de ostatici (art. 280), banditismul (art. 283), dezordini în masa (art. 285), huliganismul cu agravantele sale (art. 287 alin.(2) și (3)), și altele.

Vârsta de la care persoana poate fi atrasă la răspundere contravențională este de 18 ani. Însă, minorul cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani este pasibil de răspundere contravențională pentru săvârșirea anumitor ilegalități, cum ar fi: injuria (art. 69), vătămarea integrității corporale (art. 78); procurarea ori păstrarea ilegală de droguri, precursori, etnobotanice și a analogilor acestora în cantități mici sau consumul de droguri fără prescripția medicului (art. 85); practicarea prostituției (art. 89); distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine (art. 104); sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului (art. 105); toate contravențiile în domeniul circulației rutiere (art. 228–245); nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept (art. 336); chemarea intenționat falsă a serviciilor specializate (art. 342); ultragierea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept,

opunerea de rezistență (art. 353); huliganismul nu prea grav (art. 354) și altele.

Suntem de acord cu ideea expusă de cercetătorul Sergiu Furdui care consideră că „ar trebui examinată posibilitatea reducerii limitei vârstei, pornind la 14 ani, de la care urmează răspunderea contravențională. Reevaluarea vârstei minime de 14 ani a răspunderii contravenționale apare, de alt fel, inevitabilă, deoarece nu există nici o motivație obiectivă de a evita răspunderea juridică în cazul în care se prezumă capacitatea psiho-intelectuală și volițională a persoanei de a-ți dirija într-un mod, legal sau ilegal, propriile fapte săvârșite” [1, p. 64-65].

În această ordine de idei, suntem de părerea că pentru răspunderea contravențională vârsta de la care survine trebuie să fie aceeași ca și pentru răspunderea penală, 16 ani, iar pentru contravențiile de o gravitate deosebită, 14 ani.

Totodată, menționăm că stabilirea acestei minime de vârstă nu înseamnă că minorului trebuie să i se aplice cele mai aspre sancțiuni contravenționale și, respectiv, să execute sancțiunile respective. Pledăm pentru un anumit tratament sancționator, mai blând, specific contravenientului minor.

Legea trebuie să rezolve, în mod nuanțat, problema tragerii la răspundere contravențională a minorului, când se aplică sancțiunea și care categorie nu poate fi aplicată, care măsuri se aplică minorului și în funcție de anumite particularități ale cazului, cum ar fi împrejurarea dacă minorul se află la îngrijirea și supravegherea părinților sau altor ocrotitori legali, dacă este elev sau student, dacă executarea sancțiunii ar contribui la procesul educativ — formativ în care minorul s-ar afla în orice altă împrejurare ce poate avea o relevanță în corecția soluționare a cazului [1, p. 65].

Dacă infracțiunile comise de aceștia sunt în descreștere, analiza statisticilor relevă o creștere și diversificare a contravențiilor săvârșite de minori în cuprinsul anului 2023,

fiind întocmite 787 procese-verbale cu privire la contravenție, comparativ cu anul 2022, când au fost întocmite 600 procese-verbale, și anume:

- 42 pe faptul injuriei (art. 69);
- 44 privind vătămarea integrității corporale (art. 78);
- 71 pe faptul distrugerii sau deteriorării intenționate a bunurilor străine (art.104);
- 120 pe faptul sustragerii în proporții mici din avutul proprietarului (art.105);
- 246 contravenții din domeniul circulației rutiere (art. 228-245);
- 129 vizează huliganismul nu prea grav (art. 354);
- 50 privind consumul de băuturi alcoolice și apariție în stare de ebrietate în locuri publice (art. 355);
- 33 pe faptul tulburării liniștii (art. 357) și altele [7, p. 14-15].

Procesual atunci când un minor comite o contravenție pentru care este pasibil de răspundere, în vederea responsabilizării este sancționat și reprezentantul legal (părinții sau persoanele care îi înlocuiesc) în baza contravenției stabilite de art. 63 (neîndeplinirea obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului), care se constată de către Poliție, iar examinarea ține de competența materială a instanței de judecată.

Astfel, în anul 2023 au fost întocmite 1916 procese-verbale cu privire la contravenție în baza art. 63 Cod contravențional, și anume:

- 1399 în temeiul alin. (1) – Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului;
- 517 în temeiul alin. (2) – Acțiunile specifice la alin.(1), dacă au avut ca urmare lipsa de supraveghere a copilului, vagabondajul, cerșitul ori săvârșirea de către acesta a unei fapte socialmente periculoase.

Recent, Codul contravențional a fost com-

pletat cu mai multe contravenții noi, inclusiv art. 64¹ (Exercitarea necorespunzătoare a obligațiilor părintești), care va sancționa „eschivarea cu rea-voință a părinților de la exercitarea obligațiilor părintești, dacă aceasta a determinat plasamentul copilului în instituții rezidențiale sau servicii sociale de plasament” și care urmează să completeze șirul contravențiilor ce atentează la drepturile copilului (art. 63 – neîndeplinirea obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului, art. 64 – împiedicarea exercitării dreptului de a comunica cu copilul și de a-l educa, art. 65 – încălcarea legislației cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, etc.) [8].

Codul contravențional determină că examinarea cauzelor contravenționale în privința minorilor este de competența instanței de judecată (art. 395) [9], chiar dacă sunt constatate și documentate în mare parte de către Poliție. Aici, credem că ar fi binevenite anumite modificări în legislație, iar examinarea contravențiilor din categoria dată să fie a Poliției, or, angajații acesteia cunosc cel mai bine situația existentă, personalitatea făptuitorului, alte caracteristici ale fenomenului, documentează propriu-zis cazul, de cele mai multe ori în flagrant, cu ieșire la fața locului, iar instanței de judecată să îi revină doar examinarea contravențiilor privind încălcarea drepturilor copiilor/minorilor.

La nivelul Poliției există procedura operațională standard privind intervenția în cazul minorilor care au comis o faptă contravențională. Respectiv, la momentul primirii unei plângeri sau sesizări privind o contravenție săvârșită de un minor, angajatul responsabil o va recepționa și înregistra conform procedurii, iar, dacă este necesară intervenția urgentă va direcționa grupa/echipa operativă către incident.

Ulterior, dacă se constată că fapta contravențională a fost săvârșită de către un

minor, angajatul Poliției, va întreprinde mai multe acțiuni, cum ar fi:

- va discuta cu minorul/minorii în prezența părinților/reprezentanților legali/reprezentanților autorității tutelare locale și a unui pedagog/psiholog cu consemnarea declarațiilor verbale ale acestuia într-un act special, proces – verbal de audiere al declarațiilor minorului;
- va identifica martorii cu audierea acestora;
- va efectua, dacă este necesar, cercetarea la fața locului;
- în caz de necesitate va solicita ajutorul altor specialiști care ar putea contribui la elucidarea cauzelor contravenției, de exemplu, al psihologului.

Dacă în procesul verificării inițiale se confirmă implicarea minorului/minorilor, acesta va fi audiat în subdiviziunea de Poliție, în calitate de făptuitor, dar nu mai mult de 3 ore pe zi, în condiții speciale, cu asigurarea prezenței părinților/reprezentantului legal/reprezentantului autorității tutelare locale și a unui pedagog/psiholog.

Atunci când în privința minorului a fost pornit procesul contravențional, drepturile acestuia se realizează de reprezentantul legal sau reprezentantul autorității tutelare. În cazul când minorului i se întocmește un proces-verbal cu privire la contravenție, se va consemna și datele reprezentantului legal. Totodată, agentul constator, asigură perfectarea și transmiterea fișei de sesizare către autoritatea tutelară locală, în toate cazurile când contravenientul este minor sau în urma elucidării circumstanțelor s-a concluzionat că copilul se află în situație de risc.

Ce ține de procedura de examinare în instanța de judecată a cauzelor contravenționale în privința minorilor, aceasta este determinată doar de prevederile Codului contravențional care sunt foarte generale.

La demersul agentului constator, instanța

de judecată poate aplica față de minor măsuri de constrângere cu caracter educativ conform art.104 din Codul penal, la care cu titlu exhaustiv se atribuie:

- a) avertismentul;
- b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;
- c) obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului;
- d) obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică;
- e) obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu;
- f) obligarea minorului de a participa la un program probațional [10].

Măsurile de constrângere cu caracter educativ se aplică minorilor până la atingerea majoratului, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei săvârșite, totodată, pot fi aplicate concomitent câteva măsuri de constrângere cu caracter educativ.

Cu toate acestea, un mecanism de realizare în practică a prevederilor date nu există, iar instanțele de judecată restituie aceste demersuri cu recomandarea ca agenții constataatori să se adreseze autorităților publice locale competente, făcându-se referință la prevederile contravenționale care determină că, în cazul minorului care săvârșește o contravenție agentul constatat, procurorul sau instanța de judecată expediază materialele cauzei contravenționale autorității administrației publice locale pentru problemele minorilor.

În procedura contravențională măsurile aplicabile față de minori sunt mai blânde decât în privința adulților. Astfel, termenul de prescripție al răspunderii contravenționale se reduce la jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii contravenției erau minore [9], iar dacă recent acest termen a fost extins de la 12 luni la 18, respectiv, va fi de 9 luni.

Una din circumstanțele atenuante la indi-

vidualizarea sancțiunii este săvârșirea contravenției de către minor, pe când, săvârșirea contravenției față de un minor este circumstanță agravantă.

În cazul săvârșirii contravenției de către un minor, procedura simplificată care presupune recunoașterea vinovăției în schimbul unei sancțiuni reduse, sub formă de amendă, fără a fi necesară acumularea unor probe suplimentare, poate fi aplicată doar în condițiile asistării acestuia de către reprezentantul său legal.

În privința minorilor nu poate fi aplicată sancțiunea arestului contravențional, la fel, aceștia nu pot fi supuși aducerii silite când se eschivează de a primi citația și/sau de a se prezenta în fața instanței de judecată.

Munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată doar persoanelor care au atins vârsta de 16 ani. La fel, în calitate de sancțiune complementară față de minori poate fi aplicată doar privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate.

Conform prevederilor legale [11], autoritatea centrală pentru protecția copilului este Ministerul Muncii și Protecției Sociale, inclusiv prin elaborarea, promovarea și monitorizarea politicii statului în domeniul protecției copilului.

La rândul lor, autoritățile publice locale de nivelul 2 (raion, municipiu, UTA Găgăuzia) creează consiliile teritoriale pentru protecția drepturilor copilului [12] care asigură: dezvoltarea serviciilor destinate copiilor și familiilor cu copii; organizarea campaniilor de informare, seminare și întruniri în orașele și satele din unitatea administrativ-teritorială, în scopul informării populației despre importanța respectării drepturilor copilului în diverse domenii; dezvoltarea capacităților profesionale ale personalului din instituțiile cu atribuții în domeniul protecției drepturilor copilului la nivel teritorial și local, etc.

În privința copiilor aflați în situație de risc, victime al infracțiunilor și contravențiilor, pre-

cum și realizarea activităților, altele decât cele punitive (evidență, asistență, consiliere, etc.) dedicate minorilor ce încalcă legea, la nivel local competența aparține autorității tutelare locale și teritoriale, în cazul dat autoritățile publice locale, care considerăm că nu își realizează atribuțiile la nivelul solicitat.

De către Poliție pe parcursul anului 2023 au fost luați la evidență 1004 copii delincvenți ce manifestă comportament deviant și/sau delincent, însă efortul și activitățile angajaților Poliției sunt insuficiente, or, realizarea întregului spectru de activități dedicate minorilor din categoria dată presupune un răspuns multidiscplinar și multicontextual al tuturor autorităților/entităților vizate.

Astfel, în scopul executării prevederilor legale angajații Poliției au expediat anul trecut 2206 fișe de sesizare în adresa autorităților tutelare locale, dintre care, în cazul copiilor în conflict cu legea: 779 (259 fete și 520 băieți), fiind examinate doar o parte din acestea.

La fel, se atestă situații când Poliția expediază către consiliile pentru protecția drepturilor copilului prezentări privind cazurile de încălcare a drepturilor acestora, cazurile copiilor delincvenți și ale părinților ce nu-și îndeplinesc obligațiunile părintești, care rămân nesoluționate.

De exemplu, anul trecut au fost expediate în adresa autorității tutelare teritoriale 1520 demersuri cu privire la necesitatea stabilirii unei măsuri destinate copiilor cu comportament deviant, din ele fiind examinate doar 679 cazuri [7, p. 11], respectiv, nici jumătate din numărul total.

Este evidentă existența unor capacități limitate și realizării parțiale a competențelor atribuite. La fel, lipsa unor specialiști calificați, cum ar fi asistenții sociali dedicați și psihologii, cât și pregătirea profesională insuficientă a personalului existent are un efect modest asupra activității desfășurate. De cele mai multe ori, reprezentanții autorităților locale, care pe

lângă multe alte sarcini, urmează să se ocupe și de problemele legate de minori au o motivație foarte joasă în realizarea atribuțiilor ce le revin, or, efortul nu este nici pe departe stimulat corespunzător și suficient.

Una din constatările cele mai pregnante este subfinanțarea activităților și proceselor realizate, or, din practică s-a demonstrat că acolo unde activitatea responsabililor de domeniu este susținută financiar, fie din bugetul național, fie din cel local, fie cu sprijinul partenerilor de dezvoltare, rezultatele sunt vizibile.

Concluzii

În lumina observațiilor și datelor prezentate este evident că contravențiile juvenile reprezintă mai mult decât simple încălcări ale legii. Ele reflectă disparități în procesul de dezvoltare și de integrare socială a tinerilor, sugerând nevoia de intervenții și de soluții complexe, adaptate necesităților și profilului individual.

În mare parte, prevederile legale ce prevăd răspunderea contravențională a minorilor sunt aplicate doar parțial, fiind necesară o reevaluare în întregime a mecanismului aplicat în privința acestora, fapt ce ar genera reducerea fenomenului.

Este esențial să recunoaștem că abordarea contravențiilor juvenile nu poate fi redusă la simpla aplicare a legii sau la acțiuni punitive, dar necesită o abordare comprehensivă care să includă educație, sprijin social și psihologic, precum și implicarea activă a familiilor, comunităților și autorităților responsabile.

De asemenea, este important să ne întrebăm care sunt cauzele profunde ale acestor comportamente și cum putem interveni la nivelul lor pentru a preveni recurența lor în viitor. Este posibil ca factori precum, lipsa resurselor materiale și financiare, instabilitatea familială sau influența negativă a mediului să joace un rol semnificativ în perpetuarea acestor comportamente.

Iată de ce intervenția tuturor autorităților

cu competențe în domeniu este mai mult ca esențială, iar simpla constatare și sancționare a contravențiilor comise de către minori nu rezolvă întrebarea dată, fiind necesar un răspuns multicontextual.

Pe de altă, impactul neesențial al răspunderii pentru săvârșirea contravențiilor determină și „încurajează” continuarea comportamentului deviant. Totodată, criminalizarea în exces a anumitor ilegalități duce la o repulsie și mai mare din partea celor care au fost implicați în procesul de atragere la răspundere – minorii și reprezentanții legali ai acestora.

Păstrarea echilibrului necesar dintre gravitatea faptei și sancțiunile/pedepsele aplicate este marea provocare pentru autoritățile competente. În acest sens, se impune realizarea mai multor schimbări de ordin legislativ și instituțional.

La nivel instituțional considerăm necesară redistribuirea competențelor, fapt reflectat supra, în vederea stabilirii dreptului atât de constata, cât și examina contravențiile comise de către minori, în mare parte, de către Poliție, urmând ca instanțele de judecată să se ocupe de cazurile când se atentează la drepturile copilului.

La fel, urmează a fi examinată oportunitatea reducerii vârstei de la care minorii răspund contravențional, fiind aceeași ca și pentru răspunderea penală.

Chiar dacă legislația prevede posibilitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ minorilor care comit contravenții un mecanism de realizare în practică a prevederilor date nu există.

În esență, abordarea noastră ar trebui să fie una holistică și să abordeze nu numai comportamentul infracțional/contravențional în sine, ci și factorii care îl generează și influențează. Prin construirea unui mediu sigur, incluziv și echitabil pentru tineri, putem să le oferim per-

spective și să îi încurajăm să devină membri activi și responsabili ai comunităților noastre.

Referințe bibliografice

1. FURDUI, S. Cu privire la răspunderea contravențională a minorilor: provocări și soluții. În: *Studii Juridice Universitare*, 2011, nr. 3-4 (15-16)
2. FOCA, L. *Ghid de prevenire a delincvenței juvenile*. Chișinău, 2016.
3. DIMIN, V. Responsabilitatea contravențională a minorilor. În: *Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană*, 05.10.2007, Chișinău: Academia ”Ștefan cel Mare”, 2007.
4. https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2023-9578_61275.html (accesat - 22.11.2024)
5. Raportul privind activitatea poliției pentru anul 2023, Chișinău, 2024.
6. https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infracționalității-in-republica-moldova-in-anul-2023-9478_60977.html
7. Notă informativă privind starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a XII luni ale anului 2023, Inspectoratul Național de Securitate Publică al IGP, Chișinău, 2024
8. Legea nr. 136 pentru modificarea unor acte normative (Codul penal și Codul contravențional). În: Monitorul Oficial nr. 245-246 din 07.06.24, art.353; în vigoare din 07.09.24
9. Codul Contravențional al Republicii Moldova, Legea nr. 218 din 24.10.2008, republicată în Monitorul Oficial nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 100
10. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002, republicată în Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195
11. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial nr. 167-172 din 02.08.2013, art. 534
12. Hotărârea Guvernului nr. 338 din 31.05.2023 cu privire la Consiliul național pentru protecția drepturilor copilului. În: Monitorul Oficial nr. 208-209 din 22.06.2023, art. 494

CZU 347.63

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2024.1.09>

PARENTS IN BAD FAITH, LIMITED IN THE RIGHT TO RECEIVE CHILD SUPPORT

Valentina CEBOTARI

Doctor of Law, Lecturer, State University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: cebotarivalentina63@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0025-214X>

Viorica STRELCIUC

PhD student, State University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: hr.catadeni@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3461-5294>

The law provides for a mutual obligation of support between parents and children. However, this obligation is not absolute and can be limited in certain circumstances, especially for parents who have demonstrated bad faith behavior towards their children. Limiting the right to maintenance for parents of bad faith is a complex issue with valid arguments on both sides. It is important that the legislation takes into account both ethical principles and the practical and legal aspects of this issue. It is also essential to have an individualized assessment of each case, taking into account all the specific circumstances. This article analyzes the possibility of limiting the right to maintenance for parents who have demonstrated bad faith behavior towards their children throughout their lives.

Keywords: *parents and children, ability to work, maintenance, good faith, bad faith, material support.*

PĂRINȚI DE REA CREDINȚĂ, LIMITAȚI ÎN DREPTUL DE A BENEFICIA DE ÎNTREȚINERE DIN PARTEA COPIILOR

Legislația prevede obligația reciprocă a părinților și copiilor de a se întreține. Cu toate acestea, obligația dată nu este absolută și poate fi limitată în anumite circumstanțe, în special pentru părinții care au demonstrat un comportament de rea credință față de copiii lor. Limitarea dreptului la întreținere pentru părinții de rea credință este o problemă complexă cu argumente valide de ambele părți. Este important ca legislația să ia în considerare atât principiile etice, cât și aspectele practice și juridice ale acestei probleme. De asemenea, este esențială o evaluare individualizată a fiecărui caz, luând în considerare toate circumstanțele de fapt și de drept. Prezentul articol analizează posibilitatea limitării dreptului la întreținere pentru părinții care au demonstrat de-a lungul vieții un comportament de rea credință față de copiii lor.

Cuvinte-cheie: *părinți și copii, aptitudine de muncă, întreținere, bună credință, rea credință, sprijin material.*

PARENTS DE MAUVAISE FOI, LIMITÉS DANS LE DROIT DE RECEVOIR L' ENTRETIEN PAR LEURS ENFANTS

La loi prévoit une obligation d'entretien réciproque entre les parents et les enfants. Cependant, cette obligation n'est pas absolue et peut être limitée dans certaines circonstances, notamment pour les parents

qui ont fait preuve de mauvaise foi envers leurs enfants. Limiter le droit à l'entretien pour les parents de mauvaise foi est une question complexe avec des arguments valides des deux côtés. Il est important que la législation prenne en compte à la fois les principes éthiques et les aspects pratiques et juridiques de cette question. Il est également essentiel d'avoir une évaluation individualisée de chaque cas, en tenant compte de toutes les circonstances spécifiques. Cet article analyse la possibilité de limiter le droit à l'entretien pour les parents qui ont fait preuve de mauvaise foi envers leurs enfants tout au long de leur vie.

Mots-clés: *parents et enfants, capacité de travail, entretien, bonne foi, mauvaise foi, soutien matériel.*

НЕДОБРОСОВЕСТНЫЕ РОДИТЕЛИ, ОГРАНИЧЕННЫЕ В ПРАВЕ НА ПОЛУЧЕНИЕ ПОМОЩИ ОТ ДЕТЕЙ

Законодательство предусматривает взаимную обязанность родителей и детей по содержанию друг друга. Однако эта обязанность не является абсолютной и может быть ограничена в некоторых случаях, особенно для родителей, которые продемонстрировали недобросовестное поведение по отношению к своим детям. Ограничение права на содержание для недобросовестных родителей является сложной проблемой с весомыми аргументами с обеих сторон. Важно, чтобы законодательство учитывало как этические принципы, так и практические и юридические аспекты этой проблемы. Также необходима индивидуальная оценка каждого случая с учетом всех конкретных обстоятельств. В данной статье анализируется возможность ограничения права на содержание для родителей, которые на протяжении всей своей жизни демонстрировали недобросовестное поведение по отношению к своим детям.

Ключевые слова: *родители и дети, трудоспособность, содержание, добросовестность, недобросовестность, материальное обеспечение.*

Introduction

This article analyzes the possibility of limiting the right to maintenance for parents who have demonstrated bad faith behavior towards their children throughout their lives.

In accordance with the Family Code of the Republic of Moldova, parents and children have a reciprocal obligation to support each other under the conditions provided by law. However, the maintenance obligation of children towards parents is not absolute and may be limited in certain circumstances, compared to the obligation of parents towards minor or incapacitated adult children.

The purpose of forming a family is often rooted in the desire of young people to live together, provide mutual support, and raise a child. Consequently, the parents' obligation to provide maintenance for their minor children stems from the fact that young children, especially in their early years and until maturity, are entirely dependent on their parents. Nevertheless, it frequently happens

that parents who have conceived a child forget their primary mission and exhibit a careless attitude towards their offspring or, more seriously, abandon them.

The legislation of the Republic of Moldova stipulates in Article 80, paragraphs 5 and 6 of the Family Code No. 1316/2000 that: "(5) A child may be released from the obligation to support parents who are incapable of working and require material support if a court determines that they have shirked their parental duties towards that child. (6) Children whose parents have been deprived of parental rights are exempt from the obligation to support them." [1]

Main ideas of the research

Firstly, it is essential to distinguish between the terms: incapable of working, material support, shirking parental duties, and deprivation of parental rights. According to Government Decision No. 1079 of 27.12.2023 on mandatory preventive medical examinations

of employees, Article 3, paragraph 5 of Annex No. 1 to Government Decision No. 1079/2023 [2]: “work capacity means the employee’s medical ability to perform work in the profession/position for which the medical examination is requested,” while the state of incapacity may be conditioned by the advanced age of retired parents or caused by a degree of disability that limits their ability to independently provide for themselves.

Regarding the term “material support”, the Romanian Dictionary [3] defines “support” as the action of a person providing help, assistance, or financial aid to another person who is unable to do so due to various factual and legal circumstances. Thus, there are parents who are incapable of working and require material support, such as those who are elderly or unable to work due to physical or mental conditions that limit their ability to provide for themselves.

The Moldovan legislator uses the term “shirking” in reference to parents who have maliciously failed to care for and support their children during their minority, i.e., who have not fulfilled their parental obligations.

We identify the following as parental duties:

a) **Care and upbringing of the child** - this includes providing for the child’s physical needs (food, clothing, shelter) and emotional needs, as well as supervising the child to protect them from harm.

b) **Education of the child** - parents have the obligation to educate their children, instill moral values in them, and help them develop intellectually.

c) **Legal representation of the child** - parents represent their child’s legal interests until the child reaches adulthood.

d) **Ensuring the child’s right to education** - parents must ensure that minors in their care attend school.

e) **Protecting the child’s rights and interests**

- parents have a duty to act in the best interests of the child and to protect their rights.

These are just some of the obligations that parents have towards their children, but the list can be expanded based on various life circumstances, such as the child’s illness, young age, physical and/or mental disabilities, emotional state, slow physical development, continued studies after the age of majority, etc. However, the most important parental duty, according to author Ion P. Filipescu [1], is: “The duty imposed by law on a person to provide another person with the means necessary for subsistence, including the satisfaction of spiritual needs, as well as, in the case of the parents’ obligation to support minor children, the means necessary for their education, learning, and professional training.” As the author states, the parental duty is identified with the duty imposed by law to provide the means necessary for the child’s education, learning, and professional training. We agree with author Ion P. Filipescu’s opinion, as the mission of a family in a state governed by the rule of law is to raise and educate citizens capable of continuing the economic, legal, and legislative activity of the community in order to promote the prosperity of the nation and the world in general.

The final expression that refers to the deprivation of parental rights represents a civil sanction applied to parents who neglect their duties as established by law or who abuse their children [2].

In accordance with Article 67 of the Family Code No. 1316/2000: “Parents may be deprived of parental rights if: a) they shirk their parental duties, including the payment of maintenance; b) they refuse to take the child from the maternity ward or from another medical, educational, social assistance or similar institution; c) they abuse their parental rights; d) they behave cruelly towards the child, applying physical or psychological violence,

or violate the child's sexual inviolability; e) through immoral behavior, they negatively influence the child; f) they suffer from chronic alcoholism or drug addiction; g) they have committed premeditated crimes against the life and health of their children or spouse; and h) in other cases where the interests of the child so require." Thus, parents who, through their actions or inaction, meet the conditions provided by family law for deprivation, which is manifested by their shirking of parental duties, are deprived of parental rights. The procedure for deprivation of parental rights is expressly regulated in Article 68 of the Family Code No. 1316/2000, which can only be initiated through a court at the request of the other parent, the child's guardian, or the local/territorial guardianship authority.

Returning to the content of Article 80, paragraphs 5 and 6 of the Family Code No. 1316/2000, a child may be exempted from paying maintenance in the interests of the parents if the court has established that they have shirked their parental duties, resulting in their deprivation of parental rights. In other words, parents who have demonstrated, at best, irresponsible behavior towards their children throughout their lives may, in case of need, be limited in their right to claim maintenance from their adult, working children. In the worst case, parents who have committed premeditated crimes against the life and health of their children, behave cruelly towards the child, applying physical or psychological violence, violate the child's sexual inviolability, have immoral behavior towards children, as well as other circumstances regulated by family law, will be deprived of parental rights.

National legislation does not explicitly provide a definition of bad faith, as it is only mentioned in some articles of the Civil Code [1]. However, according to domestic doctrine, namely the author Elena Arapu [2], bad faith is recognized by the existence of an act committed

with the intent directly aimed at causing harm to the other party to the legal relationship, or an act committed with a complete lack of care and attention. Dan Chirică[3] also discusses bad faith, in his opinion, it denotes conduct that is not in accordance with the expectations of an honest person and which is carried out with the intention of harming another.

Making a reference between the opinions of the authors mentioned above and the title of this paper, we determine that parents who, throughout their lives, have behaved in a manner directly aimed at harming their minor children, which is absolutely incompatible with the notion of parenthood, are in bad faith. This can be manifested by the abuse of alcohol, the use of narcotic substances, a lack of care for the upbringing, education, and well-being of children, as well as many other situations that are not characteristic of parents.

Consequently, parents who, due to certain circumstances, are unable to support themselves will be limited in their right to claim maintenance from their children if it is judicially proven that the former have shirked their parental duties. The court will examine all evidence presented by the parties to determine or limit the right to maintenance intended for parents who require material support from their able-bodied children. As evidence, both the statements of the parties and of other third parties who are aware of the family situation, attached documents, such as a judgment on the deprivation of parental rights, a medical certificate attesting to the problem of alcoholism or drug use, a protection order issued by the police, etc., can be examined. All of this evidence will have probative value on the course and decision of the trial regarding the payment of maintenance by adult, able-bodied children in the interests of their parents.

A common problem nowadays that is of particular interest to us is the situation of parents who refuse to provide maintenance

for their minor children during their lifetime and the situation where, years later, these same parents abusively claim maintenance from their children who have become adults. Following the research conducted for the doctoral thesis entitled “The Maintenance Obligation in Family Relations - Exercising in Good Faith and Abuse of Rights”, author Viorica Strelciuc, examined in detail the issue of granting maintenance to minor children by one of the parents after the de facto and/or de jure separation of the spouses. One of the topics discussed in the content of the work refers to the good faith performance of the maintenance obligation of minor children by divorced or separated parents. Thus, following the case study examined, it is found that in the Republic of Moldova, many parents in whose care the minor child is, avoid going to court for the payment of maintenance by the other parent, considering that later in old age or when the situation requires it, they will not claim maintenance from their children.

We reiterate in this sense that in such situations, when there is no express regulation, the principle of good faith will be applicable, according to which the judge will examine the case in dispute in the light of the parties’ conduct and the manner in which they acted or failed to act in certain situations. According to civil law, Article 11, paragraph 1) of the Civil Code No. 1107/2002: “Good faith is a standard of conduct of a party, characterized by correctness, honesty, openness, and taking into account the interests of the other party to the legal relationship” [1]. Respectively, if the parent obliged to maintain the minor children has fulfilled their obligations in a priority manner, consciously, characterized by correctness and honesty towards the needs of their minor children, has paid the maintenance in a timely manner, has participated in the upbringing and education of the children voluntarily, has shared the expenses for the

minor children equally with the other parent, taking into account their possibilities and the needs of the children, then we identify a behavior of good faith of the parent interested in the life and well-being of their minor children. In these circumstances, the parent who is unable to support themselves due to various factors such as: advanced age, serious illness, degree of disability, etc., will be entitled to claim and benefit from maintenance from their adult, able-bodied children.

On the other hand, however, a parent who has not participated in good faith in the upbringing and education of their minor children, has abusively and consciously shirked the payment of maintenance for years, and has only fulfilled their pecuniary obligations under duress after the initiation of enforcement proceedings, may in the judicial examination of all relevant evidence of the case be deprived of the right to claim maintenance from their adult, able-bodied children. As evidence in these circumstances demonstrating the bad faith of the parents, an enforceable document on the basis of which the bailiff orders, for example, the initiation of enforcement proceedings may serve [1]. I believe that the basis for refusal is the non-payment even after the issuance of this document.

Thus, the debtor of the maintenance obligation in the person of adult, able-bodied children, may present, during the examination of the claim for the payment of maintenance in the interests of incapacitated parents, documents attesting that the latter, throughout their lives, have not honored their obligations as parents in a timely manner and that the involvement of the bailiff was necessary to ensure the payment of the amounts owed.

As noted by the author Viorica Strelciuc [2], enforcement is established when the debtor of the maintenance obligation (incapacitated parents who claim maintenance) has refused throughout their lives to voluntarily fulfill

their pecuniary obligations to creditors (adult children from whom maintenance is claimed). In other words, by initiating enforcement proceedings, we clearly admit the debtor's bad faith behavior or even the presence of their bad faith manifested by causing material damage to the creditor, from whom they subsequently claim maintenance. Moreover, national legislation stipulates in Article 67 of the Family Code No. 1316/2000, the possibility of depriving parents of parental rights when a parent shirks the payment of maintenance.

In the same vein, according to some articles, the Family Code of the Republic of Moldova may be amended regarding the deprivation of parental rights for the accumulation of arrears in the payment of child maintenance for more than 24 months [3]. We welcome this initiative, as the very procedure of deprivation of parental rights is a laborious one, and the examination of cases of deprivation in light of non-payment of maintenance often causes a series of controversies, so that civil cases are rarely instituted by the litigant for deprivation of parental rights for non-payment of maintenance. This amendment will, moreover, aim to shed light on judicial practice in the matter of the legal obligation of maintenance, will facilitate the procedure for deprivation of parental rights, and will ensure in the future that adult children are exempt from the obligation to maintain parents who have acted in bad faith.

Experts typically avoid discussing bad faith in legal maintenance relationships between family members because these relationships have a special character, involving special subjects who can only be persons in kinship or assimilated relationships. Clearly defining the criteria that define a "bad faith" parent can be a difficult and subjective task, which can lead to inequities in the application of the law.

The parents' careless intent towards their children, immoral behavior, and negative

influence on the child are factual circumstances whose proof in court becomes as complex as it is delicate to examine, as they deal with family relationships that are identified as being much more complicated. However, we believe that it is precisely in the sphere of family relationships and specifically the legal obligation of maintenance between them that it is necessary to be examined and treated with the utmost care and responsibility. We support this view because the development and prosperity of the nation in general begins in the family, from a young age. The goal of our civilization lies in the need to provide future generations with a healthy, friendly environment capable of meeting their needs at different times, including as manifested by the parents' obligation to provide maintenance for their minor children and/or adult children incapable of working.

In the same context, we also identify certain exceptions to the principle of limiting the right to receive maintenance. For example, if a parent has been ill or disabled and has been unable to fulfill their parental duties for reasons beyond their control, they may be entitled to maintenance from their children.

Conclusions

According to the provisions of the Civil Code of the Republic of Moldova, good faith is presumed, and bad faith must be proven by any means of evidence admitted by law. The mere non-payment of maintenance for minor children cannot be considered proof of bad faith, as even parents deprived of parental rights continue to be obliged to pay maintenance for minors. Respectively, to release adult children from the obligation to maintain parents who are incapable of working and who require material support, proof must be made of their bad faith shirking of the legal obligation. Limiting the right to receive maintenance intended for bad faith parents is a necessary

measure to protect children from abuse and neglect. This rule contributes to the promotion of healthy and equitable relationships between parents and children, based on mutual respect and responsibility. However, each case in dispute will be examined independently, taking into account all the circumstances that led to one situation or another. The purpose of writing this article is reiterated in the importance of determining and identifying the bad faith conduct of parents who have abandoned, neglected, or abused their children and, therefore, do not deserve to benefit from their financial support. However, above all, the law of humanity subsists, according to which all parents, regardless of their past behavior, have the right to a decent standard of living. Limiting the right to maintenance could lead to an increase in poverty among elderly or sick parents.

Bibliographic references

1. Family Code of the Republic of Moldova, adopted by the Parliament of the Republic of Moldova: No. 1316 of 26.10.2000. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, No. 47-48, art. 210.
2. Government Decision No. 1079 of 27.12.2023 on mandatory preventive medical examinations of workers. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, No. 89-92, art. 207.
3. Civil Code of the Republic of Moldova, adopted by the Parliament of the Republic of Moldova: No. 1107 of 06.06.2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, No. 82-86, art. 661.
4. Code of Execution of the Republic of Moldova, adopted by the Parliament of the Republic of Moldova: No. 443 of 24.12.2004. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, No. 214-220, art. 704. Books and Articles
5. FILIPESCU, I. P. *Treaty on Family Law*. Bucharest: All Beck, 2001, pp. 443.
6. ARAPU, Elena. Good Faith and Bad Faith. In: *Conference Integration through Research and Innovation*. Chisinau: Moldova State University, November 10-11, 2021, ISBN 978-9975-152-48-8, pp. 283.
7. CHIRICĂ, Dan. *Treatise on Civil Law. Special Contracts*. Vol. 1. Sale and Exchange. 3rd edition, revised, Bucharest, Editura Hamangiu, 2023, pp. 164.
8. STRELICIUC, V. The Procedure for Collecting Maintenance Payments in Accordance with the Norms of the Code of Execution. In: *Scientific and Practical Conference “Real Rights: European Traditions and Modernization Challenges”*. Chisinau: Moldova State University, October 12-13, 2023.
9. <https://denisatudor.ro/index.php/2023/08/09/decaderea-din-drepturile-parintesti/>
10. https://www.ipn.md/ro/legislatia-ar-putea-fi-completata-cu-alte-doua-temeiuri-7967_1104658.html
11. <https://dexonline.ro/definitie/sprijin>

IMPROVING INTER-INSTITUTIONAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF DEINSTITUTIONALIZATION: BARRIERS AND SOLUTIONS

Livia MARGINEAN

PhD student, State University of Moldova,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: lv_marginean@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-7850-4036>

The article analyses the roles and responsibilities of institutions involved in the deinstitutionalization process in the context of inter-institutional communication, with a particular focus on the protection of sensitive information related to children, in accordance with international practices and security measures. It addresses the importance of effective inter-institutional communication, which must be focused on solutions, in order to facilitate interaction within this complex process. It also highlights the barriers faced by inter-institutional communication, which can lead to unclear roles and responsibilities, including in the context of personal data protection. In addition, the article underlines the need for a holistic approach, which integrates strategies for cooperation and inter-institutional communication to ensure the protection and rights of the child, in the context of the evolution of child protection reforms, accelerating the implementation of deinstitutionalization programs and plans in order to successfully achieve the strategic objectives, reiterated in national and international policy documents.

Keywords: *inter-institutional communication, communication barriers, personal data, child protection system, collaboration, intersectoral mechanism, deinstitutionalization.*

EFICIENTIZAREA COMUNICĂRII INTERINSTITUȚIONALE ÎN PROCESUL DE DEZINSTITUȚIONALIZARE: BARIERE ȘI SOLUȚII

În articol sunt analizate rolurile și responsabilitățile instituțiilor implicate în procesul de dezinstituționalizare în contextul comunicării interinstituționale, cu un accent particular asupra protecției informațiilor sensibile referitoare la copii, conform practicilor internaționale și măsurilor de securitate. Se abordează importanța unei comunicări interinstituționale eficiente, care trebuie să fie concentrată pe soluții, pentru a facilita interacțiunea în cadrul acestui proces complex. De asemenea, se evidențiază barierele cu care se confruntă comunicarea interinstituțională, care pot duce la neclarități în roluri și responsabilități, inclusiv în contextul protejării datelor cu caracter personal. În plus, articolul subliniază necesitatea unei abordări holistice, care să integreze strategii de cooperare și comunicare interinstituțională pentru a asigura protecția și drepturile copilului, în contextul evoluției reformelor din domeniul protecției copilului, accelerând procesul de implementare a programelor și planurilor de dezinstituționalizare în vederea realizării cu succes a obiectivelor strategice, reiterate în documentele de politici naționale și internaționale.

Cuvinte-cheie: *comunicare interinstituțională, bariere ale comunicării, date personale, sistem de protecție a copilului, colaborare, mecanism intersectorial, dezinstituționalizare.*

RATIONALISATION DE LA COMMUNICATION INTERINSTITUTIONNELLE DANS LE PROCESSUS DE DÉINSTITUTIONNALISATION: OBSTACLES ET SOLUTIONS

L'article analyse les rôles et responsabilités des institutions impliquées dans le processus de désinstitutionnalisation dans le contexte de la communication interinstitutionnelle, avec un accent particulier sur la protection des informations sensibles sur les enfants, conformément aux pratiques internationales

et aux mesures de sécurité. Il aborde l'importance d'une communication interinstitutionnelle efficace, qui doit être axée sur les solutions, afin de faciliter l'interaction au sein de ce processus complexe. Il met également en évidence les obstacles rencontrés par la communication interinstitutionnelle, qui peuvent entraîner un flou dans les rôles et les responsabilités, y compris dans le contexte de la protection des données personnelles. En outre, l'article souligne la nécessité d'une approche holistique, intégrant des stratégies de coopération et de communication interinstitutionnelles pour assurer la protection et les droits de l'enfant, dans le contexte de l'évolution des réformes dans le domaine de la protection de l'enfance, accélérant la mise en œuvre des programmes et plans de désinstitutionnalisation afin d'atteindre avec succès les objectifs stratégiques, réitérés dans les documents de politique nationaux et internationaux.

Mots-clés: communication interinstitutionnelle, barrières à la communication, données personnelles, système de protection de l'enfance, collaboration, mécanisme intersectoriel, désinstitutionnalisation.

УЛУЧШЕНИЕ МЕЖИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ДЕЙНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ: БАРЬЕРЫ И РЕШЕНИЯ

В статье анализируются роли и обязанности учреждений, участвующих в процессе деинституционализации в контексте межинституционального общения, с особым акцентом на защиту конфиденциальной информации о детях в соответствии с международной практикой и мерами безопасности. Подчеркивается важность эффективной, ориентированной на решение межведомственной коммуникации для облегчения взаимодействия в рамках этого сложного процесса. В статье также подчеркиваются препятствия, с которыми сталкиваются межведомственные коммуникации, которые могут привести к нечеткости ролей и обязанностей, в том числе в контексте защиты персональных данных. Помимо этого, в статье подчеркивается необходимость целостного подхода, интегрирующего стратегии сотрудничества и межинституционального взаимодействия для обеспечения защиты и прав ребенка, в контексте эволюции реформ в сфере защиты детей, ускорения реализации программ и планов процесса деинституционализации для успешного достижения стратегических целей, подтвержденных в национальных и международных политических документах.

Ключевые слова: межинституциональная коммуникация, коммуникативные барьеры, персональные данные, система защиты детей, сотрудничество, межсекторальный механизм, деинституционализация.

Întroducere

Comunicarea eficientă între instituțiile implicate în realizarea reformelor vizând sfera asistenței sociale asigură „un flux continuu de informații” [1], solidarizează eforturile și contribuie la stabilirea unor practici comune ale instituțiilor. În general, comunicarea, în opinia experților, constituie obiectul unei științe integrative care își particularizează diferența specifică prin studierea circuitelor profesionale și instituționale ale informației, fie că această informație este destinată publicului larg, fie că este destinată publicului specializat”. Această definiție subliniază abordarea holistică și interdisciplinară a comunicării, concentrându-se pe modul în care

informația circulă în diverse contexte profesionale și instituționale. Așadar, comunicarea instituțională se caracterizează prin a fi, în accepția cercetătorului Constantin Marin, o activitate informațională autocentrată programată și permanentă, acțiune „care tinde să modifice comportamente, atitudini, încât publicul să adere la o anumită idee” [2, p. 37]. Ea se exprimă printr-un areal divers de acțiuni, fiind un sistem deschis, care stabilește relații cu sisteme aferente, angajând actori ai tuturor instituțiilor, respectiv, se referă la modul în care o instituție (cum ar fi guvernul, o autoritate locală sau o organizație non-profit) comunică cu publicul și cu partenerii săi, inclusiv prin intermediul materialelor de marketing, declarațiilor de presă, documentelor

strategice, rapoartelor financiare, a site-ului web etc.

Rigorile noționale și procedurale ale comunicării

Scopul comunicării instituționale este îmbunătățirea imaginii instituției, oferirea informațiilor despre activitățile curente și planurile de viitor, despre progrese înregistrate, dar servește și pentru a construi relații cu publicul și de a crește încrederea. Spre deosebire de aceasta, *comunicarea interinstituțională* se referă la modul în care instituțiile interacționează între ele, pentru a coordona activitățile, a împărtăși informații, resurse și a colabora pentru atingerea unor obiective comune.

Tocmai modul în care se construiesc rețele de comunicare permite realizarea practică a comunicării interinstituționale și generează eficiența acesteia. Foarte utilă pentru elucidarea acestei perspective este viziunea lui Denis McQuail, care plasează comunicarea în raport cu anumite necesități, în baza cărora se creează rețele de comunicare. Tradițional, se face distincție între rețele interpersonale („linii de contact dintre oameni”) și rețele sociale, „care sunt mai mult decât o rețea comunicațională, pentru că mesajele sunt de fapt tranzacționale”. Astfel, în cazul comunicării interinstituționale se menține caracterul tranzacțional al comunicării, datorită faptului că aceasta se referă la un câmp comun de interes al unor instituții, reflectă activități pe care le reglementează instituțiile și care în anumite privințe depind sau au tangență cu activități ale altor instituții. În opinia lui D. McQuail, atunci când este vorba despre comunicarea instituțională, trebuie să ne referim la „un sistem dual – o rețea internă formală, bine conturată și închisă, legată în unele puncte de un sistem informal deschis și extins, cu un grad redus de conectare și foarte dispersat” [3, p. 132]. Iar comunicarea interinstituțională are rolul de a păstra caracterul formal al rețelei de comunicare, „fiind fo-

calizată pe conținut și pe soluții în procesul de interacțiune comunicațională” [4].

Așadar, evoluțiile din domeniul comunicării demonstrează că funcțiile și rolurile comunicării depind de utilizările sale sociale, iar tipurile și tehnicile de comunicare nu pot fi inventate ori prevăzute, ele „se dezvoltă în cursul devenirii prin parcursul lor social și prin practicile care funcționează (...) și răspund unor nevoi” [5, p. 10]. În cazul comunicării interinstituționale, acesta este traseul prin care se raționalizează necesitatea comunicării, aplicate în parcursul procedural rigid și anevoios al dezinstituționalizării.

Diverse forme de interacțiune comunicațională și mecanisme asigură sporierea punerii în aplicare a unor soluții necesare a fi adoptate în beneficiul copiilor. Raportul Organizației Mondiale a Sănătății [6] examinează diversele forme de colaborare multisectorială pentru a promova sănătatea și bunăstarea în regiunea europeană. În literatura de specialitate se menționează importanța parteneriatelor multidimensionale în dezvoltarea internațională și modul în care acestea pot contribui la abordarea și soluționarea problemelor complexe [7], sunt aduse clarificările necesare cu privire la elementele ce constituie intensiunea și extensiunea noțiunii de comunicare instituțională.

Comunicarea interinstituțională joacă un rol esențial în protecția copilului, contribuind la crearea de alianțe între instituții și creșterea eficienței actorilor implicați în colaborare. Aceasta este vitală în coordonarea intervențiilor pentru a asigura respectarea drepturilor copilului și facilitarea trecerii spre un mediu familial sigur și protector, în vederea realizării obiectivelor strategice axate pe realizarea reformelor din domeniul protecției copilului.

Se constată că toate conceptele precum „cooperare intersectorială”, colaborare „interinstituțională”, „multisectorială” sau

„multidimensională” se referă la modul în care diferite domenii, sectoare sau instituții lucrează împreună pentru a atinge un obiectiv comun sau pentru a aborda o problemă complexă. În cazul problemei de dezinstituționalizare, aceasta este cea care intensifică prin actorii implicați, prin activități de comunicare, în toată complexitatea lor, soluțiile, deciziile, inițiativele legislative, strategiile sectoriale, implicând diverși actori și instituții.

Pentru a asigura o protecție eficientă a drepturilor copiilor, toate instituțiile trebuie să colaboreze, schimbând informații, resurse și experiența bunelor practici. Mecanismele de coordonare, cum ar fi consiliile de coordonare, comisiile naționale și platformele de colaborare între instituții și ONG-uri sunt esențiale pentru a asigura o abordare integrată și holistică a protecției copiilor. Reglementarea relațiilor de comunicare și colaborare, inclusiv pe acest segment, se bazează pe o serie de documente interinstituționale și instituționale, care orânduiesc și asigură funcționalitatea comunicării: Regulamentul de activitate a instituțiilor, Planul de acțiuni, Planul strategic de dezvoltare, Strategia de comunicare, Acorduri de colaborare, Politica de comunicare organizațională, Plan anual de activitate, Codul deontologic și de etică profesională, Fișe de post, Procedura de comunicare internă și externă etc. Integrate în cadrul normativ, aceste documente stimulează aplicarea politicilor sociale pe domeniul de dezinstituționalizare, care vor reglementa expres necesitatea colaborărilor, stabilirea parteneriatelor, mesajelor, canalelor și a mijloacelor de colaborare.

Utilizarea strategiilor de comunicare îmbunătățește imaginea și cunoștințele despre instituții, simplifică și sporește eficiența, facilitează comunicarea între departamente, subdiviziuni și, în cele din urmă, face procesele și activitățile în sine mai raționalizate și mai eficiente. Strategiile de comunicare sunt o axă de dezvoltare și nu o finalitate. Ele sta-

bilesc clar sarcinile care reiese din obiectivele și scopurile stabilite în statutul și strategia de dezvoltare organizațională; definesc grupurile țintă, atât interne, cât și cele externe; rezumă mesajele cheie bazate pe domeniile de activitate ale organizației; prezintă canalele, metodele și instrumente de comunicare, care vor fi aplicate. Aceste documente oferă suportul normativ necesar formalizării și legitimării comunicării interinstituționale în procesul de dezinstituționalizare a copiilor, cu accent prioritar pe protecția drepturilor acestora.

Comunicarea interinstituțională în dezinstituționalizare

Procesul de dezinstituționalizare a copiilor necesită o colaborare strânsă între mai multe instituții, fiecare având competențe și responsabilități bine definite în acest domeniu. O comunicare eficientă și bine coordonată între aceste instituții este esențială pentru a accelera procesul și pentru a proteja drepturile și bunăstarea copiilor din țară.

În primul rând, Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS) joacă un rol central în elaborarea și implementarea politicilor naționale privind protecția copilului. Acesta este responsabil de coordonarea programelor naționale și monitorizarea respectării legislației în domeniul dezinstituționalizării. Ministerul colaborează cu alte ministere și agenții guvernamentale, precum și cu organizații internaționale, pentru a asigura resursele necesare implementării programelor de protecție a copiilor. În acest context, comunicarea Ministerului cu Guvernul, instituțiile subordonate și partenerii externi este vitală, implicând propuneri legislative, elaborarea strategiilor și ghidurilor metodologice care să sprijine procesul de reorganizare a serviciilor de tip rezidențial.

Subordonată Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Agenția pentru Gestionarea Serviciilor Sociale cu Specializare Înaltă, coordonează activitatea instituțiilor publice de

servicii sociale cu specializare înaltă și implementează politicile de dezinstituționalizare. Agenția are responsabilitatea de a colecta și transmite date privind progresul procesului, colaborând direct cu autoritățile teritoriale și locale, precum și cu ONG-uri și prestatori de servicii sociale. Comunicarea sa este esențială pentru a asigura coordonarea între nivelurile centrale și locale, precum și pentru a facilita implementarea deciziilor privind reorganizarea instituțiilor de tip rezidențial.

Instituțiile publice de tip rezidențial, precum Centrele de Plasament Temporar și Casele Comunitare, oferă servicii de plasament temporar și reabilitare pentru copiii și persoanele aflate în situații de risc. Aceste instituții colaborează cu autoritățile centrale și locale pentru pregătirea copiilor în vederea reintegrării în familii biologice/extinse, plasamentul de tip familial în servicii alternative sau în familii adoptive sau pentru transferul acestora în alte tipuri de servicii. Comunicarea constantă cu autoritățile și partenerii din sistemul sociali este crucială pentru asigurarea monitorizării progresului copiilor, realizarea planurilor de acțiune și îndeplinirea obiectivelor de incluziune socială.

Un alt actor important în acest proces sunt Agențiile Teritoriale de Asistență Socială, care sunt subordonate MMPS și asigură aplicarea uniformă a politicilor de protecție socială la nivel teritorial [8]. Aceste agenții colaborează cu autoritățile publice locale și organizațiile prestatoare de servicii sociale pentru a asigura sprijinul necesar copiilor aflați în dificultate. Agențiile sunt responsabile de formarea echipelor multidisciplinare și de coordonarea intervențiilor în cadrul procesului de dezinstituționalizare. Comunicarea lor eficientă cu toate părțile implicate, inclusiv cu instituțiile de tip rezidențial și autoritățile tutelare, este esențială pentru a garanta o implementare eficientă a serviciilor.

Pe de altă parte, Inspectoratul Social de Stat din cadrul MMPS, are responsabilitatea de a

monitoriza implementarea prevederilor legale și a evalua conformitatea standardelor de prestare a serviciilor sociale, prin asigurarea procesului de acreditare a prestatorilor de servicii. Acesta colaborează cu autoritățile centrale și locale pentru a asigura conformitatea prestatorilor cu normele legislative. Prin intermediul raportărilor și evaluărilor sale, Inspectoratul contribuie la asigurarea calității serviciilor și la îmbunătățirea procesului de realizare a obiectivelor privind dezinstituționalizarea.

Prin reorganizarea sistemului de asistență socială, în contextul reformei RESTART, s-a anticipat asigurarea unei mai bune coordonări între nivelul central și nivelul local în implementarea politicilor naționale de asistență socială. Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului din Chișinău și Direcția principală a sănătății și protecției sociale a unității teritoriale autonome Găgăuzia (structuri decentralizate) implementează politicile naționale și coordonează activitățile serviciilor municipale și organizațiilor care protejează drepturile copiilor. Direcțiile sunt responsabile de intervenția directă și colaborează cu autoritățile locale pentru a asigura protecția copiilor. Comunicarea lor include elaborarea de strategii locale, regulamente și rapoarte, necesare pentru a facilita colaborarea între diferitele instituții implicate în protecția copilului. În acest sens, a fost aprobat Ordinul din 12 ianuarie 2021 cu privire la cooperarea intersectorială dintre Direcțiile din subordinea Consiliului Municipal în vederea identificării precoce, referirea și asistența copiilor în situații de stradă în municipiul Chișinău.

În cele din urmă, organizațiile private, inclusiv ONG-urile și organizațiile filantropice, joacă un rol esențial în sprijinirea copiilor în situații de risc. Unele organizații dezvoltă și implementează programe de incluziune socială și oferă resurse materiale și umane pentru dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale. În procesul de dezinstituționalizare, acestea co-

laborează cu autoritățile publice naționale și internaționale, asigurând servicii directe pentru copiii și familiile acestora. Comunicarea lor cu autoritățile și partenerii externi este esențială pentru implementarea eficientă a programelor de sprijin și asigurarea continuității în îngrijirea copiilor.

Astfel, procesul de dezinstituționalizare implică un ecosistem de instituții publice și private care trebuie să comunice și să colaboreze în mod eficient pentru a asigura succesul reintegrării copiilor în familii și comunități sau plasamentului în servicii alternative de tip familial [9]. Fiecare instituție are un rol bine definit, iar responsabilitățile lor se suprapun și se completează în cadrul unui sistem integrat de protecție a copilului, bazat pe politici.

Responsabilitățile instituțiilor față de familie, în calitate de instituție, precum și copiii beneficiari implică oferirea de suport multidimensional – legislativ, financiar, psihologic și social. Asistenții sociali sunt actorii-cheie în acest proces, având rolul de a identifica problemele cu care se confruntă familia, de a media relațiile cu instituțiile implicate și de a facilita accesul familiei la resursele necesare pentru a-și îmbunătăți situația și a preveni dezintegrarea acesteia. Competențele relaționale joacă un rol esențial în asistența socială, având în vedere că profesioniștii din acest domeniu lucrează direct cu persoanele și cu problemele lor complexe. Cercetările demonstrează că aspectul relațional este crucial pentru succesul intervențiilor sociale, dar calitatea relațiilor este influențată în mod semnificativ de competențele de comunicare [10]. O relație funcțională este fundamentată pe încrederea reciprocă, colaborare, înțelegere, comunicare eficientă, adaptabilitate, răbdare, empatie și implicare necondiționată. Aceste elemente contribuie la o relație profesională de succes și la atingerea obiectivelor intervenției sociale.

Totuși, în unele cazuri, relațiile disfuncționale sunt adesea cauzate de factori precum lip-

sa abilităților de adaptare, stresul la locul de muncă, volumul mare de cazuri gestionate și birocrăția excesivă, toate acestea reducând timpul efectiv pe care un profesionist îl poate dedica construirii unei relații directe cu beneficiarul. Acești factori creează presiune și suprasolicitare, împiedicând crearea unei legături autentice. Un alt aspect important care afectează relațiile este lipsa responsabilității sau diferențele culturale dintre beneficiari și profesioniști, care pot împiedica o comunicare eficientă. Prin urmare, comunicarea rămâne elementul central al competenței relaționale, influențând direct calitatea relației între profesionist și beneficiar și succesul intervențiilor sociale.

În ciuda importanței sale, comunicarea interinstituțională în domeniul protecției copilului întâmpină numeroase bariere. Printre acestea se numără lipsa de coordonare intersectorială, care duce la neclaritatea rolurilor și responsabilităților, bariere culturale între diferitele instituții și ONG-uri, precum și confuzia privind obiectivele parteneriatelor. Aceste obstacole pot îngreuna implementarea reformelor de dezinstituționalizare necesare și obstrucționează elaborarea unor soluții eficiente pentru asigurarea protecției și drepturilor copilului.

O comunicare eficientă și coordonată între toate părțile implicate este esențială pentru succesul procesului de dezinstituționalizare. Analiza evoluției acestui proces arată modul în care politicile și cadrul legal au evoluat datorită dialogului interinstituțional. Comunicarea strategică a contribuit la consolidarea unui cadru de protecție la nivel național și internațional, în contextul Agendei de asociere cu UE și a globalizării. Parteneriatele interorganizaționale au demonstrat practici pozitive și rezultate durabile pentru viitorul protecției copilului. De asemenea, valorificarea analizelor și practicilor naționale și internaționale este crucială pentru integrarea acestei comunicări în politicile curente.

Promovarea rețelelor, coordonarea, cooperarea și colaborarea sunt strategii esențiale în asigurarea eficienței acțiunilor comune pentru a atinge obiectivele sistemice pentru asigurarea respectării drepturilor copilului, dreptului prioritar la îngrijire de tip familial. Aceste strategii reflectă diferite niveluri de angajament și schimb de resurse între organizații, iar schimbul de informații, prin comunicare, creează oportunități pentru a atinge un scop comun – cel de a asigura tranziția strategică de la îngrijirea rezidențială către îngrijirea copiilor bazată pe familie și comunitate. Comunicarea și colaborarea între organizații, cu sau fără expertiză în domeniul protecției copilului, sunt factori facilitatori ai accelerării programelor de dezinstituționalizare.

Aruna Koneru, în lucrarea sa [11, p. 22], a identificat numeroase clase de bariere ale comunicării, analizate în special, în raport cu eficiența comunicării organizaționale, care ar putea fi preluate și dezvoltate, și în cheia comunicării interinstituționale. Pentru definirea modalităților de evitare ori depășire a acestora [12, pp. 23-25]. Potrivit autoarei, barierele în comunicarea organizațională sunt determinate de distorsiuni de mesaje, întârzieri în colectarea informațiilor și informarea de la anumite, ori de la un număr limitat de surse [12]. Un studiu realizat de savanții de la Centrul de Cercetare a Copilului și Familiei, de la Universitatea Națională a Irlandei [13], în 2021, reflectă o serie de bariere de comunicare interinstituțională în domeniul protecției copilului și a factorilor facilitatori în vederea eliminării acestora. Cercetătorii evidențiază aspectele deficitare de colaborare interinstituțională în implementarea politicilor guvernamentale pentru a asigura bunăstarea copiilor, din experiența a cinci state: Irlanda de Nord, Anglia și Țara Galilor, Canada, Australia și Noua Zeelandă. Studiul relevă o serie de bariere identificate în aceste țări, regăsite în experiențele reale ale obligației instituțiilor de a colabora pe acest segment.

Cercetarea a constatat că se atestă concepții greșite despre partajarea informațiilor și asigurarea respectării principiilor confidențialității, ca urmare a lipsei de orientări și proceduri clare în protocoale, dar și din cauza culturilor organizaționale diferite, totodată, lipsa de ascultare reciprocă, lipsa de rețele de conexiuni semnificative și permanente sunt considerate bariere ale colaborării interinstituționale în domeniul protecției copiilor. Totodată, cercetătorii sugerează că pentru a avea o colaborare eficientă între diferite entități, este esențial să existe o planificare coordonată, un set clar de reguli și proceduri aprobate și asumate la un nivel superior, și implicarea activă a factorilor de decizie în stabilirea acestor reguli.

În sistemul de protecție a copilului se atestă o mare diversitate de informații cu care se operează în cadrul instituțiilor, în raport cu instituțiile și cu privire la instituții, fapt ce a consolidat eforturile de clasificare și sistematizare a acestora. Clasificarea informațiilor evidențiază diversitatea acestora, subliniind astfel importanța „responsabilității în gestionarea lor, precum și calitatea și eficiența comunicării pentru fiecare tip în parte” [1]. Problemele și soluțiile cu privire la drepturile copiilor sunt nucleul mesajelor ce structurează comunicarea interinstituțională, care este realizată în mod participativ, iar deciziile sunt un rezultat al interacțiunilor cooperante dintre subiecți cu competențe și responsabilități în dezinstituționalizare. Pentru a evita suprapunerea sau lipsa de acțiune, orice instituție, fie publică sau privată, va stabili canalele de comunicare proprii, asigurându-se ca acțiunile să urmărească eliminarea factorilor de risc pentru bunăstarea copilului. Astfel, instrumentele și politicile vor oferi un cadru de organizare și vor ghida specialiștii în acest scop.

În ciuda importanței sale, comunicarea interinstituțională în domeniul protecției copilului întâmpină numeroase bariere. Printre acestea se numără lipsa de coordonare inter-

sectorială, care duce la neclaritatea rolurilor și responsabilităților, existența barierelor culturale între diferite instituții și ONG-uri, precum și confuzia privind obiectivele parteneriatelor. Aceste obstacole pot îngreuna implementarea reformelor necesare și împiedica dezvoltarea unor soluții eficiente pentru asigurarea protecției și drepturilor copilului [14]. Practicile bune reconfirmă că o comunicare deschisă și transparentă între autorități și societatea civilă facilitează implementarea eficientă a politicilor.

Ținând cont de faptul că profesioniștii implicați în procesul de dezinstituționalizare utilizează informații, uneori strict confidențiale, se merită a fi menționate practicile internaționale, anume ale Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii, rezumate în opt *Principii Caldicott* [15], conform cărora sunt oferite recomandări pentru a ghida organizațiile și personalul angajat cu privire la utilizarea și partajarea informațiilor confidențiale. Facem referință anume la acest Ghid din considerentul a lipsei unei culturi a confidențialității informațiilor transmise, cu care operează instituțiile în contextul protecției copilului din Republica Moldova, dat fiind faptul că securitatea datelor, confidențialitatea informațiilor cu privire la viața privată, cât și în raport cu necesitatea de a proteja copilul în fața abuzului, violenței etc. lasă loc de îmbunătățire și conștientizare de către marea majoritate a profesioniștilor. Până nu demult, mai puteau fi transmise în media emisiuni, în care se prezentau în mod deschis, la scară largă date confidențiale. Chiar dacă au fost înregistrate anumite progrese în acest sens și există anumite reglementări de protecție a datelor cu caracter confidențial, totuși, la nivel de societate și adesea și la nivel de profesioniști implicați în activitatea cu copii poate fi omis faptul că există caracterul confidențial al informațiilor. Conform acestui ghid, sunt recomandate a fi respectate următoarele principii:

Principiul 1: *Justificarea scopului utilizării informațiilor confidențiale.* Accesul la informații cu caracter confidențial trebuie limitat, fiind oferit doar unui număr limitat de persoane, care, în interes profesional, vor cunoaște modul în care trebuie să facă uz de acestea. Fiecare utilizare sau transfer propus de informații confidențiale ar trebui să fie clar definite, analizate și documentate în conținutul unor protocoale clar formulate iar utilizarea permanentă a datelor necesită supravegherea și revizuirea periodică de către o persoană specializată și competentă în domeniul protecției datelor cu caracter personal pentru a urmări respectarea principiului confidențialității.

Principiul 2: *Informațiile confidențiale vor fi utilizate doar atunci când sunt indispensabile și absolut necesare.* Informațiile confidențiale nu trebuie să fie utilizate, decât dacă sunt absolut necesare și indispensabile realizării scopurilor specificate în cadrul procedurilor legale de dezinstituționalizare. Mai mult, fiecare etapă parcursă în care a fost valorificată informația confidențială trebuie supusă evaluării pentru a întări convingerea că a fost un exercițiu obligatoriu care a contribuit la realizarea scopului. În același timp se sugerează a identifica formule alternative și evitarea la maxim de a opera cu informații confidențiale.

Principiul 3: *Reducerea maximă a informațiilor confidențiale utilizate.* Atunci când utilizarea informațiilor confidențiale este considerată necesară, fiecare element de informație trebuie justificat, astfel încât să fie inclus doar minimul necesar de informații confidențiale pentru o anumită funcție.

Principiul 4: *Restricționarea dreptului de acces la informații confidențiale.* Datele cu caracter personal, alte informații ce se încadrează în ceea ce se numește confidențialitate nu trebuie să fie la discreția oricui, ci doar a persoanelor care în mod direct și în virtutea obligațiilor de funcție au nevoie de acces la informații mai ample și detaliate pentru a

identifica cea mai bună și adecvată soluție. În același timp, se propune plasare unor filtre de acces sau restricții de partajare a fluxurilor de informații atunci când un flux este utilizat pentru mai multe scopuri și ar putea fi accesat de mai mulți subiecți interesați.

Principiul 5: *Conștientizarea răspunderii persoanei cu acces la informații confidențiale.* În concordanță cu acest principiu se propun măsuri adoptate pentru a garanta înțelegerea de către persoanele angajate în instituții precum că cunosc și înțeleg care sunt responsabilitățile și obligațiile directe cu privire la caracterul confidențial al informațiilor cu privire la copii, familiile acestora etc.

Principiul 6: *Respectarea legislației.* Toți cei care utilizează informații confidențiale sunt responsabili pentru a se asigura că operarea cu informații, oferirea accesului la aceste informații se va racorda la cerințele stabilite prin lege. În condițiile în care vorbim despre autorități publice vom avea două modalități distincte în care trebuie tratat acest principiu. Dintr-un punct de vedere, conform principiilor buneii guvernării, autoritățile publice trebuie să fie transparente și să ofere acces cetățenilor la informații de interes public, pe altă parte există prevederi ce rezultă din *Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal* [16], ceea ce face ca să se urmărească echilibrul între acestea. În cazul de față însă, în mod expres, avem indicată modalitatea în care comunicarea interinstituțională pe subiectul dezinstituționalizării și asigurării drepturilor copilului se produce sub impactul reglementărilor în domeniu și a obligației de a le respecta. Fiecare utilizare a informațiilor confidențiale trebuie să fie legală.

Principiul 7: *Obligația de a partaja informații pentru asistența individuală* este la fel de importantă ca datoria de a proteja informații confidențiale pentru a trata pacienții. Profesioniștii din domeniul sănătății și asistenței sociale ar trebui să aibă încredere

să partajeze informații confidențiale în interesul persoanelor (pacienților, beneficiarilor și utilizatorilor serviciilor) în limita stabilită de acest principiu. Aceștia ar trebui să fie ghidați de politicile din domeniu, de reglementările activității instituționale și de proceduri recunoscute și practicate de mediul profesional. Acest principiu reflectă asistența copiilor prin sublinierea importanței echilibrului între protejarea confidențialității informațiilor și partajarea acestora atunci când este în interesul copilului. În contextul asistenței sociale și medicale pentru copii, acest principiu încurajează profesioniștii să împărtășească informații relevante cu alte instituții și specialiști pentru a asigura îngrijirea adecvată și protecția copilului, în special în cazurile în care există riscuri de abuz, neglijență sau alte probleme de sănătate și siguranță. Astfel, în timp ce confidențialitatea informațiilor despre copil și familia acestuia trebuie respectată, acest principiu recunoaște că, în unele situații, partajarea de informații confidențiale devine esențială pentru a furniza o îngrijire eficientă și pentru a lua măsuri prompte de protecție. Politicile și reglementările instituțiilor implicate asigură că această partajare se face în mod responsabil, doar atunci când este necesar pentru a proteja interesul superior al copilului.

Principiul 8: *Informarea pacienților, beneficiarilor și a utilizatorilor serviciilor despre modul în care sunt folosite informațiile lor confidențiale.* Este de menționat faptul că se constată a fi luate o serie de măsuri pentru a se asigura că beneficiarii serviciilor vor fi informați cu privire la practicile de lucru, mecanismele de intervenție care vor fi aplicate și soluțiile cu care vin autoritățile, astfel încât aceștia să poată așteptări clare asupra modului în care vor fi utilizate informațiile lor confidențiale, precum și cu privire la alternativele posibile. Chiar dacă se atestă divergențe cu privire la soluții și acțiunile posibile a fi, totuși importantă rămâne claritatea, accesibi-

litatea relevanța și adecvarea informațiilor cu care se operează.

Toate aceste principii aduc o perspectivă clară asupra faptului că în condițiile actuale a diversității canalelor de comunicare, a tendințelor de implicare și participare activă în actul decizional a diverselor instituții publice și private, există anumite pericole care se referă la protecția datelor cu caracter personal, care este o parte importantă a drepturilor copilului. Lipsa unor practici clare și sigure de partajare a informațiilor poate afecta colaborarea între diferite instituții implicate în procesul de dezinstituționalizare, la pierderea de timp, resurse și la soluții ineficiente, dar și mai mult, poate expune copiii vulnerabili la riscuri suplimentare, cum ar fi stigmatizarea, discriminarea sau chiar abuzul. În acest context, este necesară atât dezvoltarea politicilor instituționale adecvate obiectivelor prioritate urmărite, cât și cerințelor legale care restricționează fluxul de informații cu care se operează, dar și oferă pârghii suplimentare pentru a proteja copiii. Respectarea principiilor de confidențialitate este esențială pentru a proteja drepturile copiilor, a menține încrederea în sistemul de protecție socială și a asigura o tranziție sigură și eficientă în procesul de dezinstituționalizare.

O comunicare eficientă și coordonată între toate părțile implicate este esențială pentru succesul procesului de dezinstituționalizare. Analiza evoluției acestui proces arată că politicile și cadrul legal au evoluat datorită dialogului interinstituțional. Comunicarea interinstituțională strategică a contribuit la consolidarea unui cadru de protecție la nivel național și internațional, în contextul globalizării. Parteneriatele inter-organizaționale responsabile au demonstrat practici pozitive și rezultate durabile pentru viitorul protecției copilului. De asemenea, valorificarea analizelor și practicilor naționale și internaționale, reiterate în Liniile de îndrumare ONU [17] este crucia-

lă pentru integrarea acestei comunicări în politicile curente. Procesul de implementare a politicilor de dezvoltare durabilă a sistemului de protecție a drepturilor copilului este susținut prin aprobarea Programului Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022 – 2026 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia [18], care vine să asigure continuitatea măsurilor implementate și să răspundă provocărilor actuale din sistemul de protecție a copilului.

Concluzii

Pentru a asigura un mediu familial sigur și protector pentru copii, este necesară o abordare sistemică, intersectorială, bazată pe o comunicare deschisă și eficientă, între toate instituțiile și organizațiile implicate. Comunicarea interinstituțională îndeplinește funcții cheie în asigurarea unui proces eficient de colaborare. Aceasta permite coordonarea între diferite entități implicate în protecția copilului, oferind un cadru în care politicile și practicile să fie armonizate. Prin focalizarea comună asupra priorităților, identificarea clară a rolurilor și responsabilităților, se poate asigura implementarea eficientă a măsurilor de protecție și reintegrare familială, accelerând procesul de implementare a reformelor de dezinstituționalizare și realizare cu succes a obiectivelor strategice, reiterate în documentele de politici.

Referințe bibliografice

1. TOMESCU, Mădălina. *Management public*. Ediția II-a, revăzută și adăugată. București: Pro-Universitaria, 2020. 267 p. ISBN 978-606-26-1309-9.
2. MARIN, Constantin. *Comunicarea instituțională*. Studiu. Chișinău: C.C.R.E. „Presa”, 1998. 180 p. ISBN 85268-263-2.
3. McQUAIL, Denis; WINDAHL, Sven. *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă* / trad. de Alina Bârgăoanu și Paul Dobrescu; postf. de Paul Dobrescu. București: Editura Comunicare.ro, 2004. 185 p. ISBN 973-711-028-5.

4. NĂSTASE, Marian. *Cultura organizațională și managerială*. București: Editura ASE, 2004. 370 p. ISBN 9735944510.
5. PEDLER, Emmanuel. *Sociologia comunicării*. București: Cartea românească, 2001. 167 p. ISBN 973-23-0985-7.
6. Multisectoral and intersectoral action for improved health and well-being for all: mapping of the WHO, European Region. Governance for a sustainable future: improving health and well-being for all: final report. Copenhagen: The Regional Office for Europe of the World Health Organization, 2018. 100 p.
7. OSBORNE, Stefen P. et al. Government/non-profit Partnerships, Public Services Delivery, and Civil Society in the Transitional Nations of Eastern Europe: Lessons from the Hungarian Experience. In: *International Journal of Public Administration*, 2005, Vol. 28, Issue 9–10, pp. 767–786. ISSN 0190-0692.
8. Cu privire la constituirea, organizarea și funcționarea Agențiilor Teritoriale de Asistență Socială. Hotărârea Guvernului nr. 957/2023 din 06.12.2023. În: *Monitorul Oficial*, 2023, 8 decembrie. ISSN 2587-389X.
9. Cu privire la aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului. Hotărârea Guvernului nr. 143 din 08.04.2014. În: *Monitorul Oficial* nr. 48-57, 2018, 16 februarie. ISSN 2587-389X.
10. CANDEA, Rodica. *Comunicarea managerială: Concepție. Deprinderi. Strategie*. București: Editura Expert, 1996. 360 p. ISBN 973-97616-9-0.
11. KONERU, Aruna. *Professional Communication*. 1st Edition. New Delhi: Tata McGraw-Hill India, Pvt Limited, 2008. 500 p. ISBN 978-0070660021.
12. LESENCIUC, Adrian. *Teorii ale comunicării*. Ed. a 2-a, reviz. Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene “Henri Coandă”, 2017. 316 p. ISBN 978-606-8356-46-4.
13. DEVANEY, Carmel et al. *A review of international experiences in relation to the implementation of a statutory duty for interagency collaboration to ensure the protection and welfare of children*. Galway: UNESCO Child and Family Research Centre, National University of Ireland Galway, 2021. 110 p. ISBN 978-1-905861-88-0.
14. IOVU, Mihai B. et. al. *Competențele profesionale ale asistenților sociali*. București: Tritonic Books, 2020. 130 p. ISBN 978-606-749-459-4.
15. Eight Caldicott Principles. NDG for health and social care. [Resursă electronică]. Publicat 8.12.2020 service.gov.uk [Site]: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5fcf9b92d3bf7f5d0bb8bb13/Eight_Caldicott_Principles_08.12.20.pdf (Accesat 13 aprilie 2022).
16. Lege nr. 133 din 08-07-2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: *Monitorul Oficial* nr. 170-175, 2011, 14 octombrie. ISSN 2587-389X.
17. Liniile Directoare privind îngrijirea alternativă a copiilor. Un cadru al Organizației Națiunilor Unite. New York: International Social Service, 2017. 36 p.
18. Cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia. Hotărârea Guvernului nr. 347/2022. În: *Monitorul Oficial* nr. 194-200, 2022, 1 iulie. ISSN 2587-389X.

CZU 378:[340+004]

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2024.1.11>

LEGAL TELEEDUCATION AND TELEMEDICINE: LOOKING TOWARDS THE FUTURE ¹⁾

Elena ARAMĂ

Doctor habilitatus in Law, University Professor, State University of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: aramaelena@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6406-3743>

Efim ARAMĂ

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, University Professor,
State University of Medicine and Pharmacy,
Chisinau, Republic of Moldova
e-mail: efim.arama@usmf.md
<https://orcid.org/0009-0005-8606-6266>

The impact of digitization on the processes of studies in general and legal or medical ones in particular, necessarily requires the adjustment of these processes to the adoption of new technologies, which we saw happened, somewhat forcibly, during the COVID-19 pandemic. Currently, in connection with the advancement of computer technologies, of Artificial Intelligence (AI), new questions appear with reference to the field of university studies. Questions like: within what limits is it advisable to apply artificial intelligence, what regulations should intervene in this field are increasingly common in the public space and university studies cannot ignore them. And in the field of medicine, there is a transition from traditional medicine to other forms based on new technologies, machines, forms of doctor-patient and patient-doctor telecommunication based on modern information technologies. Currently there are also some derivatives of the telemedicine system, for example the one that focuses on the scientific research segment that can help medical students in the process of professional training.

Keywords: law, education, teleeducation, telemedicine, information technologies.

TELEEDUCAȚIA JURIDICĂ ȘI TELEMEDICINA: PRIVIRI SPRE VIITOR

Impactul digitalizării asupra proceselor de studii în general și a celor juridice sau medicale, în particular, impune cu necesitate ajustarea acestora la adoptarea noilor tehnologii, ceea ce a început să se producă, oarecum forțat, în timpul pandemiei de COVID-19. Actualmente, în legătură cu avansarea tehnologiilor informaționale, a inteligenței artificiale (IA), apar noi întrebări cu referire la domeniul studiilor universitare. Întrebările de genul: în ce limite este indicat a aplica inteligența artificială, ce reglementări ar trebui să intervină în acest domeniu, sunt tot mai frecvente în spațiul public, iar studiile universitare nu pot face abstracție de ele. Și în domeniul medicinei se realizează trecerea de la medicina tradițională la alte forme, bazate pe noi tehnologii, echipamente, forme de telecomunicare medic-pacient și pacient-medic în baza tehnologiilor informaționale moderne. În prezent, apar și unele derivate de la

¹⁾ *Studiu elaborat în contextul subprogramului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” (CONSEJ), cifru 01.05.02, prezentat la conferința națională cu participare internațională „Formarea competențelor de cercetare, scriere și argumentare juridică la facultățile de drept”, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, 21 martie 2024.*

sistemul de telemedicină, de exemplu, cel ce se concentrează pe segmentul de cercetare științifică, care poate ajuta studenții de la medicină în procesul de formare profesională.

Cuvinte-cheie: drept, educație, teleeducație, telemedicină, tehnologii informaționale.

L'EDUCATION JURIDIQUE ET LA TELEMEDICINE – REGARDS VERS L'AVENIR

L'impact de la digitalisation sur les processus éducatifs en général, et sur les études juridiques ou médicales en particulier, nécessite l'adaptation de ces processus à l'adoption de nouvelles technologies, un changement qui a commencé à se produire, quelque peu contraint, pendant la pandémie de COVID-19. Actuellement, avec l'avancement des technologies informatiques et de l'intelligence artificielle (IA), de nouvelles questions émergent concernant le domaine des études universitaires. Des interrogations telles que : dans quelle mesure il est conseillé d'appliquer l'intelligence artificielle, quelles régulations devraient être mises en place dans ce domaine, deviennent de plus en plus fréquentes dans l'espace public, et les études universitaires ne peuvent pas les ignorer. Dans le domaine de la médecine, on passe également de la médecine traditionnelle à d'autres formes basées sur de nouvelles technologies, équipements et méthodes de télécommunication entre médecin et patient, sur la base des technologies de l'information modernes. Aujourd'hui, il existe aussi des dérivés du système de télémedecine, tels que ceux axés sur la recherche scientifique, qui peuvent aider les étudiants en médecine dans leur formation professionnelle.

Mots-clés: droit, éducation, télééducation, télémedecine, technologies de l'information.

ЮРИДИЧЕСКОЕ ТЕЛЕОБРАЗОВАНИЕ И ТЕЛЕМЕДИЦИНА: ВЗГЛЯД В БУДУЩЕЕ

Влияние цифровизации на учебные процессы в целом и юридические или медицинские в частности неизбежно требует адаптации этих процессов к внедрению новых технологий, что начало происходить, пусть и вынужденно, во время пандемии COVID-19. В настоящее время, в связи с развитием информационных технологий и искусственного интеллекта (ИИ) возникают новые вопросы, касающиеся сферы университетских исследований. В публичном пространстве все чаще встречаются такие вопросы, как те в каких пределах целесообразно применять искусственный интеллект, какие правила должны вливаться в эту сферу, поэтому университетские исследования не могут их игнорировать. В области медицины также происходит переход от традиционной медицины к другим формам, основанным на новых технологиях, оборудовании, формах телекоммуникаций врач-пациент, пациент-врач на основе современных информационных технологий. В настоящее время также появляются некоторые производные системы телемедицины, например, ориентированная на научно-исследовательский сегмент, которая может помочь студентам-медикам в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: право, образование, телеобразование, телемедицина, информационные технологии.

Introducere

Termenul *teleeducație* din titlul de mai sus a fost ales cu câțiva ani în urmă în legătură cu procesul educațional la distanță, și anume în domeniul studiilor juridice universitare, proces început în legătură cu pandemia declanșată odată cu declararea stării de urgență privind riscul de contaminare cu COVID-19, când am realizat studiile la distanță, fiind în imposibilitate de a fi față în față, adică prezenți fizic la prelegeri și seminare la disciplinele

juridice, ceea ce, în mod simbolic, am numit *teleeducație juridică*. Desigur, situația nouă a fost asimilată din mers de noi, cadrele didactice, și de studenți. Aceiași situație s-a prefigurat și în domeniul medicinei, atât la nivel de studii medicale, cât și la practica medicală. Această situație nouă impune noi abordări, metodologii și paradigme în domeniul studiilor universitare, indiferent de profilul lor, dar în cele ce urmează ne axăm pe studiile juridice și, parțial, pe cele medicale.

Idei și discuții

Tehnologiile avansează și predarea disciplinelor universitare, inclusiv a celor juridice, nu poate face abstracție de acest fenomen, chiar dacă circumstanțele pandemice s-au diminuat. A preda dreptul pleacă de la întrebarea oarecum neliniștitoare: ce este dreptul? Prof. Mircea Duțu răspundea la această întrebare avansând două opțiuni: fie că îl concepem ca o simplă tehnică de cunoaștere, interpretare și aplicare a reglementărilor juridice, fie ca o veritabilă știință și subtilă artă de cunoaștere și operare [1]. Credem că ambele aceste accepțiuni au dreptul la viață, dată fiind legătura lor organică.

Dreptul nu este numai constrângere și comandament, el este, după expresia unui autor, purtător de speranță, căci reconstruiește lumea, filtrează datele, deci nu doar controlează comportamentul, ci și construiește. Tot mai frecvente sunt vocile care îndeamnă a percepe dreptul ca o cultură și nu doar ca o tehnică, desigur, fără a neglija aspectele tehnice, dar punând pe primul loc statutul cultural al dreptului. Mergând pe această linie de gândire, putem spune că studiile juridice nu au numai scopul de a face cunoscut dreptul, ci și de a-l înțelege prin raportarea la legăturile cu societatea, moralitatea ei, starea economică, istoria. De aceea a preda dreptul nu înseamnă doar a-i învăța pe studenți raționamente tradiționale, ci și a-i ajuta să constituie, chiar să inventeze raționamente. Educația juridică este canalul prin care curg preocupările metodologice și epistemologice. Este de notorietate publică faptul că instituțiile de învățământ, cu atât mai mult cele universitare, au ca misiune principală nu numai de a oferi cunoștințe (cu atât mai mult cu cât actualmente, odată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale, sunt foarte multe surse de informație), ci și de a oferi repere metodologice clare pentru a gândi independent pe baza acelor informații și a crea. Problemele juridice nu pot fi rezolvate o dată și pentru totdeauna, în condiții noi apar aspecte noi ale

problemelor vechi ori chiar unele probleme noi, de aceea este foarte importantă capacitatea juristului de a analiza toate circumstanțele și de a ajunge la o soluție corectă. Logica și conceptele juridice sunt, de obicei, preferate printre instrumentele ce determină soluția juridică. Cu atât mai mult cu cât conceptele sunt percepute nu ca simple definiții, ci ca o sistematizare de amploare a materiei juridice. Conceptele nu au numai un rol informativ, ele contează pentru interpretarea datelor, având un rol dinamic, un rol de sinteză. Utilizând conceptele, studenții sunt orientați nu numai spre receptarea modelelor, dar și a unei maniere de a raționa, remarca autorul francez Jean-Yves Chérot, într-un raport de sinteză prezentat la un colocviu de metodologie a dreptului din 2021 [2].

Un alt autor francez remarca necesitatea reînnoirii metodelor, care, în loc de a transmite doar cunoștințe, trebuie să transmită abilități, printre care analiza, sinteza, categorisirea ca operațiuni abstracte pot fi măsurate cel mai bine printr-un rezumat, reprezentând o reformulare succintă și clară a unui text mai lung [3]. Pentru a găsi soluții, este relevant modul de a formula interogații, în primul rând, referirea se face la semnificația unui text, act, comportament, dar și la conținutul unor standarde. Pentru a fortifica această dimensiune, atenția principală trebuie direcționată către lucrul în cadrul seminarelor, care trebuie să se țină în grupuri mici, căci în cadrul prelegerilor este mai puțin probabil să se dezvolte interactivitatea, dar chiar dacă unii studenți ar pune întrebări, alții ar putea să nu fie pregătiți să se implice în conversație, deoarece este un material nou și atunci interactivitatea are deficiențe majore. La lucrările practice studenții vin pregătiți să înceapă o discuție asupra subiectelor propuse, astfel încât participarea la discutarea subiectelor seminarului să prezinte un spațiu de experiență utilă pentru formarea unui viitor jurist. François Ost, autor belgian, a publicat

relativ nu demult lucrarea „Nouveaux contes juridiques”, despre care a afirmat că pentru elaborarea ei s-a condus de ideea: pentru a face pe cineva să reflecteze asupra dreptului, trebuie să susciți interesul. Tinerii au aplecarea spre a învăța cu veselie, cu amuzament. „Povestea juridică îmi permite, spunea F. Ost, să mă gândesc mai profund la lege, înțelegând-o ca un fenomen cultural, nu doar ca un ansamblu de reguli, gândindu-mă la un caz ca ceva particular, nu ca o aplicare mecanică a unor reguli.” [4] Modul calitativ trebuie să prevaleze asupra modului cantitativ. Metodele tradiționale nu sunt respinse în totalitate, dar trebuie regândite, aprofundate. Studenții nu trebuie formați ca baze de date sau comentarii ale codurilor. Impactul digitalizării asupra proceselor de studii în general și a celor juridice, în particular, solicită cu necesitate ajustarea acestor procese la adoptarea noilor tehnologii, un început al căruia s-a produs, oarecum forțat, în timpul pandemiei de COVID-19.

Actualmente, în legătură cu avansarea tehnologiilor informaționale, a inteligenței artificiale (IA), apar noi întrebări cu referire la domeniul juridic. Întrebările de genul: în ce limite este indicat a aplica inteligența artificială, ce reglementări ar trebui să intervină în acest domeniu sunt tot mai frecvente în spațiul public și studiile universitare juridice nu pot face abstracție de ele.

Digitalizarea îl scutește pe jurist de sarcini de rutină, dar el trebuie să se concentreze pe calitatea raționamentului, apelând la probleme, cazuri dificile, strategii argumentative. IA este un prilej de a reînnoi metodele de predare a dreptului. Încă reprezentanții școlii realiste de drept din Statele Unite ale Americii, în anii 1920-1930, printre care un nume sonor - Roscoe Pound - considerau că nu trebuie încărcate programele cu maximum de materii, ci atenția trebuie concentrată pe metode, care valorează mai mult decât conținutul, prioritare sunt capacitatea de a evalua, a argumenta,

a ajunge la esența lucrurilor, a merge la surse [2]. Acest din urmă aspect, a merge la surse, acum, cu IA, se schimbă în sensul că IA poate ajuta să mergi la surse, dar argumentarea este a juristului, nu a mașinii. Deocamdată, oamenii au un avantaj în fața mașinii: ei gândesc, raționează, interpretează, creează și inventează probleme și soluții, anume în domeniul creative omul depășește mașina. IA se modelează ca un algoritm, o formulă matematică la care se atașează o sarcină de îndeplinit, algoritmul fiind, așa cum l-a definit Comisia Europeană, o suită infinită de reguli formale (operatori logici, instrucțiuni), ce permit obținerea unui rezultat, pornind de la datele de intrare [5]. În Franța, de exemplu, în 2016 a fost adoptată Legea „Republica digitală”, care a deschis accesul la date jurisprudențiale. În acest context a apărut și conceptul justiției predictive. Justiția predictivă este o subcategorie a aplicării IA în drept și a fost înțeleasă ca o ramură a informaticii ce are ca scop emiterea unui rezultat probabil al unui litigiu viitor, plecând de la analiza algoritmică a datelor anterioare [6, p. 640]. Probabilitatea este deocamdată redusă. Astfel, un grup de cercetători a analizat deciziile probabile ale CtEDO emise de IA în dosarele privind aplicarea art. 3 al CEDO și le-au comparat cu cele emise în realitate de CtEDO, rezultatul fiind de 75%, adică, de fapt, din patru decizii una era falsă, ceea ce înseamnă o marjă de eroare înaltă [7]. Studii similare au fost efectuate și de alți cercetători; chiar dacă ei au identificat o rată mai mică de eroare, totuși rezultatele au avut ca rezultat opinii precum: „Războiul dintre oameni și mașini nu va avea loc” ori „Războiul dintre oameni și mașini s-a terminat înainte de a începe”.

Vorbind despre teleeducație, trebuie să menționăm că și în domeniul medicinei și al studiilor medicale a apărut termenul *telemedicină* (TM), în primul rând, ca medicină a viitorului. Serviciile medicale „de la distanță” au

fost acordate și pe parcursul istoriei. Oamenii, în baza disponibilului de mijloace pentru comunicarea la distanță, s-au ajutat reciproc în permanență.

Actualmente statele fac pași importanți în această direcție. Astfel, de exemplu, în România Legea de modificare a Legii privind reforma domeniului sănătății a fost promulgată de către Președintele României la finele anului 2023 și a definit telemedicina ca totalitatea serviciilor medicale prestate la distanță, fără prezența fizică a medicului și a pacientului, pentru stabilirea diagnosticului, indicarea tratamentului, monitorizarea unor afecțiuni sau indicarea unor metode de prevenire a bolilor, în mod securizat, prin intermediul tehnologiei informației și al mijloacelor electronice de comunicare. O soluție hibrid de telemedicină trebuia să fie disponibilă în România din 2023 [8].

TM creează premise pentru învățământul continuu al tuturor medicilor. Aceștia își pot spori nivelul de calificare medicală, fiind în biroul lor de lucru, prin telecomunicații cu specialiști de înaltă calificare din domeniul medical. La începuturi, TM a fost promovată mai mult „administrativ” în SUA, în țările puternic dezvoltate industrial. Experiența acestora, problemele cu care se confruntă omul vor servi ca „impulsuri” pentru extinderea domeniilor medicale ale TM. Tranziția de la medicina tradițională, adică de la formele de organizare a funcționării sistemului medical devenite tradiționale, la alte forme, bazate pe noi tehnologii, noi echipamente, forme de telecomunicare medic-pacient, pacient-medic, medic-medic în baza tehnologiilor informaționale moderne, este un proces ireversibil. Evoluția acestui proces depinde de creșterea numărului cumulativ al cumpărătorilor de produse informaționale principial noi, cu funcționare de lungă durată, fără a fi substituite prin produsele tradiționale, devenite „moral” depășite. Formele tradiționale de funcționare a sistemului medical global, inclusiv în țările în curs de

dezvoltare, sunt pe cale de modernizare, eficientizare [9, p. 658].

Trecerea la TM trebuie efectuată evolutiv. În noul sistem, trebuie să se înscrie cu succes nu numai medicii și pacienții, dar și instituțiile universitare, care urmează să-și revadă programele de studii, să includă obiecte noi, legate de tehnologiile informaționale, de elaborarea de către viitorii medici a unor softuri necesare în activitățile lor profesionale. În lume există multe programe de telemedicină, în 2019 erau circa 455 de programe de telemedicină, dintre care 364 de programe sunt ale SUA, adică circa 80% sunt softuri americane. Din totalitatea de programe se identifică: consilii, consultări reciproce între medici (200 de programe); interpretarea rezultatelor analizelor pacienților (169 de programe); tratarea maladiilor cronice (130 de programe) [9, p. 659].

Telemedicina contribuie la creșterea calității serviciilor medicale, la creșterea accesibilității populației la serviciile medicale indiferent de distanță. În aceste condiții se impun soluții noi, printre care în beneficiul tuturor locuitorilor de pe Terra a apărut TM. Problemele de frontiere ale statelor, distanțele mari, incompetența unor angajați din domeniul medical vor fi ca și inexistente pentru telemedicină. TM va contribui la: reducerea erorilor medicale și creșterea calității serviciilor medicale; creșterea nivelului profesional al medicilor; identificarea la timp a maladiilor pacienților; perfecționarea programelor de studii ale medicilor; utilizarea eficientă a timpului medicilor; creșterea eficienței sinergice; reducerea timpului pacienților destinat adresărilor la medic; creșterea accesibilității populației rurale la serviciile medicale.

În Republica Moldova, în Strategia Națională de Sănătate „SĂNĂTATEA 2030” [10], obiectivul general 5.3 pune sarcina creșterii accesului la servicii medicale prin implementarea sistemului informatic de furnizare a serviciilor medicale la distanță – telemedici-

nă. Acest obiectiv ambițios poate fi atins prin surmontarea mai multor greutăți, în primul rând, trebuie asigurată o infrastructură adecvată, iar creșterea accesului la servicii de sănătate poate fi realizată prin utilizarea instrumentelor de prestare a serviciilor la distanță pentru consiliere, prescriere medicală, monitorizare. Pentru anul 2025 sunt preconizați 300 de beneficiari ai acestui sistem, urmând ca în 2030 numărul acestora să ajungă la 2.500. Un element în acest sens este introducerea sistemului informațional automatizat E-rețeta pentru medicamente și dispozitive medicale compensate, ceea ce înseamnă că este posibilă eliberarea rețetelor pentru medicamente compensate în regim online, astfel ca beneficiarii să nu se mai prezinte fizic la medicul de familie, ceea ce aduce beneficii nu numai pacienților, pentru a nu se molipsi de la alți vizitatori, dar și medicilor, farmaciștilor și întregii societăți, mediului, deoarece nu se mai utilizează hârtia pentru rețete. Un avertisment trebuie luat în considerare: el privește transmiterea securizată a datelor și informațiilor medicale sub formă de text, sunete, imagine etc., având în vedere protecția datelor cu caracter personal. Și în Republica Moldova s-au organizat centre de consultanță la distanță, de exemplu, Centrul de Intervenție Precoce „Voinicel”, finanțat de Uniunea Europeană, a cărui activitate include furnizarea serviciilor de consultanță la distanță, iar acest lucru reprezintă un factor important în fazele incipiente de depistare a unor anomalii [11].

Apar și unele derivate de la sistemul de telemedicină clasică, de exemplu, cel ce se axează pe segmentul de cercetare științifică. La finele anului 2022, la USMF a fost inițiat subproiectul de cercetare „Fortificarea educației prin cercetare în medicină – FORCE_med”, prin care s-a pus sarcina de achiziționare a unui sistem de transmisiune video de tip videoconferință, sistemul fiind orientat spre instruirea viitorilor medici prin familiarizarea lor cu metode moderne de laborator, pregătirea pentru realizarea

practică a metodelor de laborator prin observarea live și în înregistrare a manoperelor cu posibilitatea de contact direct al studenților și cadrelor didactice cu cercetătorii din laborator [12]. Se propune ca beneficiarii să poată utiliza date, texte, imagini, sunete pentru lucrul individual și pentru propriile cercetări în domeniu. În acest caz se îmbină armonios atât telemedicina (TM), cât și teleeducația (TE), căci este vorba de formarea cadrelor de profesioniști în domeniul medicinei, cu atât mai mult cu cât acest subproiect este în cadrul proiectului „Învățământul superior din Moldova”, inițiat de Ministerul Educației și Cercetării.

Concluzii

Teleeducația și telemedicina sunt forme noi ale interacțiunii sociale și științifice, atât în domeniul studiilor universitare, cât și în domeniul profesional, apărute în ultimii ani grație dezvoltării tehnologiilor informaționale. Actualmente, în legătură cu avansarea tehnologiilor informaționale, a inteligenței artificiale (IA), apar noi întrebări cu referire la domeniul studiilor universitare, fie că este vorba de domeniul juridic sau medical, printre care: în ce limite este indicat a aplica inteligența artificială, ce reglementări ar trebui să intervină în acest domeniu, cum poate stimula progresul și ameliorarea vieții cotidiene a oamenilor. În legătură cu aceste noi realități și metodele de predare în universități sunt în continuă schimbare, căci de specialiștii de mâine depinde avansarea pe drumul progresului social. În viitor sunt posibile alte forme de interacțiune cu tehnologiile, ce avansează rapid, fapt care nu ne poate pune în postura struțului cu capul ascuns în nisip, dar care ar trebui să ne stimuleze nu numai curiozitatea, ci și facultățile noastre cognitive și evaluative, inclusiv în procesul de analiză a renovării metodelor de predare în universități, care pe termen mediu și lung să aibă ca rezultat final încadrarea în practica profesională, juridică ori medicală, a unor specialiști de valoare.

Referințe bibliografice:

1. DUȚU, Mircea. O dezbatere națională necesară. Există o identitate juridică național-europeană? Dar una națională? O dilemă între explicații și implicații. Disponibil pe: <https://www.juridice.ro/essentials/7619/o-dezbatere-nationala-necesara-exista-o-identitate-juridica-unional-europeana-dar-una-nationala-o-dilema-intre-explicatii-si-implicatii> (Accesat - 20.11.2024)

2. CHÉROT, Jean-Yves. *La formation des juristes*. Rapport de synthèse. Disponibil pe: <https://amu.hal.science/hal-03707044/document> (Accesat - 20.12.2024)

3. ROUVIERE, F. Quelle méthodes pour l'enseignement du Droit à l'aube du 21ème siècle? În: *Les cahiers Portalis*, 2014, nr. 1. <https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-portalis-2014-1-page-43.html> (Accesat - 10.11.2024)

4. OST, François. Nouvelles contes juridiques. Disponibil pe: https://www.researchgate.net/publication/323564398_Entretien_avec_Francois_Ost_-_Droit_et_Litterature_Les_deux_faces_du_miroir. (Accesat - 20.11.2024)

5. Conseil de l'Europe, CEPEJ. Charte éthique européenne d'utilisation de l'intelligence artificielle dans les systèmes judiciaires et leur environnement, adoptée CEPEJ, 3-4 decembre 2018. Disponibil pe: <https://www.coe.int/fr/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment> (Accesat - 20.10.2024)

6. GAYE-PALETES, Matthieu. Le développement des outils algorithmiques prédictifs à l'épreuve de la question prioritaire de constituti-

onnalité. In: *Annuaire International de la justice constitutionnelle*, 2020, vol. 35, p. 640.

7. ALITRAS, V. N., TSARAPATSANIS, D., PREOTIUC Pietro, LAMPOS, V. Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a natural language Processing perspective. Disponibil pe: <https://peerj.com/articles/cs-93>

8. O soluție hibrid de telemedicină va fi disponibilă în România din 2023. Disponibil pe: <https://www.medichub.ro/stiri/o-solutie-hibrid-de-telemedicina-va-fi-disponibila-in-romania-din-2023-id-7221-cmsid-2> (Accesat - 20.10.2024)

9. ARAMĂ, Efim & MAXIMILIAN, Silvestru. Telemedicine – advanced technology at the Service of Society. In: *4th International Conference on Nanotechnology and Biomedical Engineering*, 18-21.09.2019. Proceedings. Chisinau, 2019.

10. HOTĂRÂRE de Guvern Nr. 387 din 14-06-2023. Cu privire la aprobarea Strategiei naționale de sănătate „Sănătatea 2030”. Disponibil pe: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-05-nu-130-ms-2023.pdf> (Accesat - 11.11.2024)

11. Telemedicina reduce decalajele dintre regiuni și capitală. Disponibil pe: <https://moldova.un.org/ro/213656-telemedicina-reduce-decalajele-dintre-regiuni-%C8%99i-capital%C4%83> (Accesat - 20.12.2024)

12. Lansarea subproiectului „Fortificarea educației prin cercetare în medicină” la USMF „Nicolae Testemițanu”. Disponibil pe: <https://cercetare.usmf.md/ro/noutati/lansarea-subproiectului-fortificarea-educatiei-prin-cercetare-medicina-la-usmf-nicolae> (Accesat - 20.11.2024)

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"**

**REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"**

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

**JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

Nr. 1, anul 9 (2024)

Formatul 60x80 ¹/₈.
Coli de tipar 19,5. Coli editoriale 15,9.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009